

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Πτυχιακή Εργασία

**ΕΛΛΗΝΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ:
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΕΝΤΑΞΗΣ**

ΣΠΥΡΙΔΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

A.M 0216141

1^{ος} Επιβλέπων Καθηγητής: κ^{ος} Μάγος Κωνσταντίνος

2^{ος} Επιβλέπων Καθηγητής: κ^{ος} Πανταζής Βασίλειος

Βόλος, 2020

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η ολοκλήρωση της παρούσας πτυχιακής εργασίας, δεν θα είχε υλοποιηθεί χωρίς την υποστήριξη και την βοήθεια κάποιων ανθρώπων.

Πρώτα από όλους θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον επιβλέπον καθηγητή της πτυχιακής μου εργασίας, κύριο Μάγο Κωνσταντίνο για την πολύτιμη βοήθεια και την καθοδήγηση που μου πρόσφερε καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω και τον κύριο Πανταζή Βασίλειο που δέχτηκε να είναι ο δεύτερος επιβλέπον της εργασίας.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τις οικογένειες που βοήθησαν στη διεξαγωγή έρευνας καθώς δέχτηκαν να μου δώσουν συνεντεύξεις.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με τον όρο μετανάστευση εννοούμε τη μετακίνηση των ανθρώπων από ένα μέρος σε ένα άλλο. Πιο συγκεκριμένα η μετανάστευση σχετίζεται με τη μετακίνηση ενός ατόμου ή ενός κοινωνικού συνόλου τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό λόγω πολέμου, φυσικών καταστροφών, κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες, πολιτικούς παράγοντες ή για οικονομικά ζητήματα. Στην παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε με την μετανάστευση των Ελλήνων μεταναστών της Γερμανίας, όπου η μετακίνηση τους οφείλεται κατά κύριο λόγο σε οικονομικούς παράγοντες. Συγκεκριμένα θα εξετάσουμε ζητήματα της κοινωνικής και εκπαιδευτικής ένταξης των Ελλήνων μεταναστών του Μονάχου της Γερμανίας και μέσα από τις εμπειρίες και τις απόψεις των ανθρώπων αυτών πάνω στο συγκεκριμένο θέμα, μπορούμε να γνωρίσουμε τον τρόπο με τον οποίο ζουν στο εξωτερικό.

Το είδος της έρευνας που επιλέχθηκε είναι η ποιοτική μέθοδος έρευνας και ως μέθοδο συλλογής δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη, ενώ το δείγμα είναι τρεις οικογένειες Ελλήνων μεταναστών της Γερμανίας και συγκεκριμένα του Μονάχου.

Πίνακας περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
Α΄ ΜΕΡΟΣ- ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	2
1^ο Κεφάλαιο – Μετανάστευση	2
2^ο Κεφάλαιο – Οικονομικό θαύμα, οι φιλοξενούμενοι εργάτες και οι πρώτες δυσκολίες της μετανάστευσης	7
2.1 Οι φιλοξενούμενοι εργάτες (Gastarbeiter)	7
2.2 Διάσπαση οικογένειας	10
2.3 Οι δυσκολίες στη χρήση και την εκμάθηση της γερμανικής γλώσσας.....	11
2.4 Η ένταξη των παιδιών στο γερμανικό σχολείο.....	12
3^ο Κεφάλαιο – Η προσπάθεια των Ελλήνων να μείνουν ενωμένοι	14
3.1 Ελληνικό σπίτι, ελληνικές κοινότητες και σύλλογοι	14
3.2 Ελληνικές ορθόδοξες εκκλησίες	16
3.3 Ελληνικά σχολεία.....	17
3.4 Λέσχες Ελλήνων συνταξιούχων και καφενεία.....	19
3.5 Ελληνικά εστιατόρια, αποθήκες και καταστήματα.....	20
3.6 Οι σχέσι των Ελλήνων με τους Γερμανούς.....	20
Β΄ ΜΕΡΟΣ-ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ	22
4^οΚεφάλαιο μεθοδολογία	22
4.1 Το ερευνητικό δείγμα	22
4.2 Το είδος της έρευνας και η μέθοδος συλλογής δεδομένων.....	22
4.3 Διαδικασία συλλογής δεδομένων	23
4.4 Θεματική κατηγοριοποίηση των ευρημάτων της έρευνας και συζήτησης.....	24
4.5 Συμπεράσματα	77
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	82
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	83
ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ	83
ΟΔΗΓΟΙ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ	135

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια της σχολής του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης και έχει ως θέμα τα ζητήματα κοινωνικής και εκπαιδευτικής ένταξης των Ελλήνων μεταναστών της Γερμανίας. Το συγκεκριμένο θέμα επιλέχθηκε καθώς αποτελεί φλέγον ζήτημα στη σημερινή ημέρα, μιας και δεν είναι λίγοι οι Έλληνες που εγκαταλείπουν την Ελλάδα για οικονομικούς λόγους αναζητώντας μια καλύτερη θέση εργασίας και ένα καλύτερο μέλλον στη Γερμανία. Η συγκεκριμένη λοιπόν πτυχιακή εργασία, μας δίνει την ευκαιρία να γνωρίσουμε πώς είναι η ζωή των Ελλήνων μεταναστών της Γερμανίας, ποιες δυσκολίες αντιμετώπισαν ή αντιμετωπίζουν ακόμα, γιατί πήραν την απόφαση να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους, σε τι σχολείο φοιτούν τα παιδιά, ποια ήταν η εκπαιδευτική τους διαδρομή, αν βρήκαν εύκολα δουλειά, ποια είναι η γνώμη τους για τη ζωή στη Γερμανία και στην Ελλάδα αντίστοιχα καθώς και αν επιθυμούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους.

Η εργασία αποτελείται από δυο μέρη το θεωρητικό και το ερευνητικό. Στο θεωρητικό μέρος γίνεται αναφορά στο φαινόμενο της μετανάστευσης, το οικονομικό θαύμα της Γερμανίας και τους φιλοξενούμενους εργάτες, τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν στη χώρα υποδοχής οι Έλληνες μετανάστες καθώς και την προσπάθεια τους να παραμείνουν ενωμένοι. Ενώ στο ερευνητικό μέρος γίνεται αναφορά στη μεθοδολογία της έρευνας δηλαδή το ερευνητικό δείγμα, το είδος της έρευνας καθώς και η μέθοδος και διαδικασία συλλογής δεδομένων που χρησιμοποιήθηκε. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται η θεματική κατηγοριοποίηση των ευρημάτων της έρευνας και συζήτηση και τέλος τα συμπεράσματα.

Α΄ ΜΕΡΟΣ- ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1^ο Κεφάλαιο – Μετανάστευση

«Η μετανάστευση αποτελεί παγκόσμιο φαινόμενο και μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της τελευταίας δεκαετίας του 20^{ου} και της πρώτης του 21^{ου} αιώνα. Η σημαντική αύξηση των πληθυσμιακών μετακινήσεων που έχει διεθνώς παρατηρηθεί, συνοδεύεται από διαφοροποιήσεις σχετικά με τη χώρα, εγκατάστασης των μεταναστών»(Πουλοπούλου, 2007). «Η μετακίνηση των πληθυσμών από μια χώρα ή περιοχή προς κάποια άλλη, είναι φαινόμενο παλαιό όσο και η ιστορία της ανθρωπότητας» (Πουλουπούλου, 2007, σ.37). Έρευνες έχουν δείξει, ότι η πρώτη μετανάστευση πραγματοποιήθηκε πριν από 80.000 χρόνια από την Αφρική στην Ασία. «Στην ελληνική μυθολογία η πρώτη μετανάστρια ήταν η Ευρώπη. Όπως αφηγείται ο Ησίοδος, την είδε ο Δίας, την ερωτεύτηκε, μεταμορφώθηκε σε λευκό ταύρο και τη μετέφερε κολυμπώντας από τη Φοινίκη (τη σημερινή Παλαιστίνη) στην Κρήτη» (Πουλουπούλου, 2007, σ.37). Επίσης είναι σημαντικό να αναφέρουμε, ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν δημιουργηθεί από μετανάστες ακόμη και η Ευρώπη είχε να κάνει με τη μετανάστευση, έστειλε άτομα στις Ηνωμένες Πολιτείες ή δεχόταν μετανάστες άλλων χωρών.

«Αναλύοντας την ιστορία της μετανάστευσης στην Ευρώπη διακρίνουμε τέσσερις διαφορετικές περιόδους. Η πρώτη (1945-1960) είναι η περίοδος της ανοικοδόμησης των χωρών μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο και η περίοδος του αποαποικισμού. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου η κύρια αιτία της μετανάστευσης ήταν η μετακίνηση πληθυσμών εξαιτίας του τέλους του πολέμου και η επιστροφή των αποίκων και του εργατικού δυναμικού από τις αποικίες. Η δεύτερη περίοδος είναι από το 1955 ως το 1973. Είναι περίοδος σημαντικής μετανάστευσης εργατικού δυναμικού από το λεγόμενο Νότο προς την Ηπειρωτική Ευρώπη και γενικότερα προς τις βόρειες χώρες. Η τρίτη περίοδος είναι η περίοδος 1974-1988. Κατά τη περίοδο αυτή η μετανάστευση περιορίζεται επειδή οι χώρες υποδοχής μεταναστών δε ζητούν πλέον νέο εργατικό δυναμικό και η τέταρτη περίοδος μετά το 1988 χαρακτηρίζεται από τη μετακίνηση πληθυσμών από την Ανατολική προς τη Δυτική Ευρώπη» (Χλέτσος, 2001, σ.20-21). Ως μετανάστευση ορίζεται η μετακίνηση ενός ατόμου ή πληθυσμιακών ομάδων από μια περιοχή σε μια άλλη που πραγματοποιείται είτε στο εσωτερικό είτε στο εξωτερικό αναζητώντας μια

καλύτερη ζωή. Όμως ο όρος μετανάστευση δεν αναφέρεται μόνο στη μετακίνηση των ανθρώπων από ένα μέρος σε ένα άλλο αλλάζοντας τόπο κατοικίας και εργασία, αλλά πρόκειται για μια διαδικασία που συνδέεται «με σημαντικές κοινωνικές παραμέτρους που επηρεάζουν: α) τα ίδια τα άτομα, τον τρόπο συμπεριφοράς τους και τον κοινωνικό τους περίγυρο, β) τις ομάδες στις οποίες ανήκαν ή ανήκουν ή αισθάνονται ότι ανήκουν οι μετακινούμενοι και τις ομάδες τις οποίες συναντούν και με τι οποίες έχουν σχέση στη χώρα υποδοχής, γ) την οικονομία και την κοινωνία της χώρας υποδοχής, δ) τις κοινωνικές και οικονομικές δομές της κοινωνίας προέλευσης» (Πουλουπούλου, 2007, σ.49). Ενώ μετανάστες ονομάζονται οι άνθρωποι που εγκαταλείπουν την πατρίδα τους με ή χωρίς τη θέληση τους αναζητώντας νέες ευκαιρίες ή καλύτερες προοπτικές διαβίωσης σε μια άλλη χώρα, για να ξεφύγουν από παράγοντες που καταπιέζουν καθημερινά τη ζωή τους και την ψυχολογία τους. Για να πάρει κανείς την απόφαση να μεταναστεύσει πρέπει να είναι πολύ θαρραλέος. Πρόκειται για μια πολύ δύσκολη απόφαση την οποία παίρνουν άτομα που έχουν κάποιο σοβαρό λόγο να εγκαταλείψουν τη χώρα τους. Πάρα τους κινδύνους και την ταλαιπωρία όμως επιθυμούν να διεκδικήσουν μια νέα, καλύτερη ζωή μακριά από την πατρίδα τους (Πουλουπούλου, 2007).

Το μεταναστευτικό φαινόμενο μπορούμε να το κατατάξουμε σε διάφορες κατηγορίες, ανάλογα με τα κριτήρια διάκρισης που χρησιμοποιούμε κάθε φορά:

α) Με κριτήριο τη γεωγραφική θέση

Σ' αυτή τη περίπτωση μιλάμε για εξωτερική ή εσωτερική μετανάστευση. Η εξωτερική μετανάστευση, είναι η μετακίνηση ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων από μια χώρα σε μια άλλη. Σύμφωνα με τα πρότυπα των διεθνών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όλα τα άτομα θα πρέπει να έχουν την ελευθερία να εγκαταλείπουν τη χώρα τους και μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις τα κράτη μπορούν να περιορίσουν το δικαίωμα του κάθε ατόμου να απομακρυνθεί από την χώρα υποδοχής (Γλωσσάριο για την μετανάστευση, 2009). Ενώ η εσωτερική μετανάστευση, είναι «η μετακίνηση ανθρώπων από μια περιοχή μιας χώρας σε μια άλλη με σκοπό τη δημιουργία μιας νέας κατοικίας. Αυτή η μετανάστευση μπορεί να έχει προσωρινό ή μόνιμο χαρακτήρα. Οι εγχώριοι μετανάστες μετακινούνται, αλλά παραμένουν εντός της χώρας καταγωγής τους (π.χ. μετανάστευση ανθρώπων από την ύπαιθρο στα αστικά κέντρα)»(Γλωσσάριο για την μετανάστευση, 2009, σ.40).

β) Με κριτήριο την απόφαση για μετανάστευση

Εδώ διακρίνονται δυο μορφές μετανάστευσης, η εκούσια και ακούσια. Όταν μιλάμε για εκούσια μετανάστευση εννοούμε τη μετακίνηση που γίνεται με τη θέληση ενός ατόμου, η οποία συνδέεται με την προσπάθεια ανεύρεσης εργασίας καθώς και την αναζήτηση ενός περιβάλλοντος με καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Ενώ όταν μιλάμε για ακούσια μετανάστευση, εννοούμε τη μετακίνηση που πραγματοποιείται χωρίς τη θέληση του ατόμου, τα άτομα αυτά αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη χώρα τους λόγω πολέμου, φτώχειας και φυσικών καταστροφών προσπαθώντας να προστατέψουν των εαυτό τους λόγω των καταστάσεων αυτών που θέτουν τη ζωή του σε κίνδυνο (Πουλουπούλου, 2007).

γ) Με κριτήριο τον χρόνο παραμονής στη χώρα υποδοχής

Στη προκειμένη περίπτωση η μετανάστευση διακρίνεται σε προσωρινή ή μόνιμη. Όταν η μετανάστευση διαρκεί για ελάχιστο χρονικό διάστημα και τα άτομα έχοντας εκπληρώσει τους στόχους τους επιθυμούν να επιστρέψουν στη πατρίδα τους, τότε θεωρούμε τη μετανάστευση προσωρινή. Η προσωρινή μετανάστευση όμως μπορεί να μετατραπεί σε μόνιμη καθώς η διαμονή τους στη χώρα υποδοχής, αρχίζει να διαρκεί για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα αναβάλλοντας κάθε φορά την ημέρα επιστροφής στη χώρα προέλευσης. Επίσης, έχουμε και την ατελής μετανάστευση που αφορά άτομα που μεταναστεύουν περιστασιακά ή εργάζονται για μικρό χρονικό διάστημα για να συντηρήσουν την οικογένεια τους στέλνοντας χρήματα πριν επιστρέψουν κοντά της. Συνήθως αυτοί οι άνθρωποι, προέρχονται από χώρες της Κεντρικής Ανατολικής Ευρώπης και για να φτάσουν σε μια χώρα της Ε.Ε. κρύβονται σε οχήματα ή νοικιάζουν λεωφορεία (Πουλουπούλου, 2007).

δ) Με κριτήριο το μέγεθος

Η μετανάστευση διακρίνεται σε ατομική ή οικογενειακή που πολλές φορές μπορεί να εξελιχθεί σε μαζική.

ε) Με κριτήριο το σκοπό της μετακίνησης

«Μετανάστες που έρχονται με έναν καθορισμένο σκοπό π.χ. για να σπουδάσουν, ή να εργαστούν σε συγκεκριμένους κλάδους απασχόλησης ή επαγγέλματα. Διακρίνονται α)

σε αλλοδαπούς φοιτητές, β) σε ναυτεργατικό δυναμικό και γ) σε μετανάστες υψηλής ειδίκευσης που ασκούν επιστημονικά επαγγέλματα ή απασχολούνται ως μισθωτοί στην παροχή υπηρεσιών» (Πουλουπούλου, 2007, σ.59).

στ) Και τέλος με κριτήριο το νομοθετικό καθεστώς

Σε αυτή την περίπτωση μιλάμε για νόμιμη ή παράνομη μετανάστευση. Η μετανάστευση που λαμβάνει χώρα μέσω αναγνωρισμένης και νόμιμης οδού ονομάζεται νόμιμη άρα μιλάμε για νόμιμο μετανάστη (Γλωσσάριο για την μετανάστευση, 2009). Ενώ «παράνομος» μετανάστης μπορεί να είναι άτομο που διαβαίνει τα σύνορα για αναζήτηση απασχόλησης ή απολύθηκε αλλά δεν το ανέφερε στις αρχές, τουρίστες που παραμένουν μετά την επιτρεπόμενη περίοδο και αναζητούν εργασία, ο σπουδαστής που παραμένει μετά τη λήξη της βίζας, εργάτες με συμβόλαια τα οποία αθέτησαν» (Πουλουπούλου, 2007, σ.54).

«Το μεταναστευτικό φαινόμενο, είναι ένα πολύπλοκο κοινωνικό φαινόμενο το οποίο χαρακτηρίζεται από πολλές ανόμιες διαδικασίες και καταστάσεις και αφορά διαφορετικές κατηγορίες ανθρώπων και εθνότητων» (Καλοφορίδης, 2014). Τα μεταναστευτικά ρεύματα, επηρεάζουν τόσο την περιοχή την οποία εγκαταλείπει ο κόσμος όσο και την περιοχή στην οποία είναι αποφασισμένος να εγκατασταθεί (Χλέτσος, 2001).

Κύριος λόγος που οδηγείται ένα άτομο ή μια οικογένεια στη μετανάστευση, είναι ο πόλεμος είτε αυτός είναι επιθετικός είτε αμυντικός είτε πρόκειται για βία (Πουλουπούλου, 2007). Άλλοι παράγοντες που μπορούν να οδηγήσουν σε μεταναστευτικές μετακινήσεις, είναι περιβαλλοντικοί οι οποίοι οφείλονται στην ανθρώπινη δραστηριότητα ή φυσικές καταστροφές όπως «σεισμοί, πλημμύρες, ξηρασία, βαθμιαία υποβάθμιση του περιβάλλοντος που προκαλείται ή επιδεινώνεται από ανθρώπινες δραστηριότητες ή από αδράνεια, όπως ρύπανση υδάτων, αποψίλωση δασών, αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη κ.λπ.» (Πουλουπούλου, 2007, σ.296).

Επίσης το οικονομικό ζήτημα είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που ωθεί τους ανθρώπους στην απόφασή τους να μετακινηθούν. Είναι φανερό, ότι σημαντικοί οικονομικοί λόγοι που στερούνε από τους ανθρώπους τους αναγκαίους πόρους για επιβίωση, είναι η αιτία που εγκαταλείπουν τον τόπο τους (Πουλουπούλου, 2007). Στόχος της οικονομικής μετανάστευσης είναι η γρήγορη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης

των ανθρώπων και ο επαναπατρισμός. Συνήθως μόνο ένα οι δυο μέλη της οικογένειας αποφασίζουν να μετακινηθούν σε άλλη χώρα, στέλνοντας στην οικογένεια τους ένα μέρος του μισθού τους για να τους βοηθήσουν οικονομικά. Αυτή η κατάσταση όμως τους αναγκάζει να παραμείνουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα μακριά από την οικογένεια και τη πατρίδα τους καθώς επιβραδύνει τη συσσώρευση του απαραίτητου για την επιστροφή κεφαλαίου. Για αυτό το λόγο μεταναστεύει όλη η οικογένεια και έτσι με την επανασύνδεση της οικογένειας τα προβλήματα μειώνονται και η εγκατάσταση τους γίνεται μόνιμη (Βεντούρα, 2001). Αυτά τα άτομα λοιπόν, που εγκαταλείπουν τον τόπο τους για να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση και όχι γιατί κινδυνεύουν από άλλους παράγοντες, ονομάζονται οικονομικοί μετανάστες και παρόλο που αγαπούν τη χώρα τους, συνήθως επιθυμούν να επιστρέψουν σε αυτή όταν οι οικονομικές συνθήκες στη χώρα τους θα είναι κατάλληλες, εξασφαλίζοντάς τους ικανοποιητικές συνθήκες διαβίωσης (Πουλουπούλου, 2007).

Ακόμη, οι κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες αποτελούν αφορμή για μεταναστευτικές μετακινήσεις. Έλλειψη σεβασμού ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της ζωής, της ελεύθερης έκφρασης και της ελεύθερης επιλογής θρησκείας, της βίας τόσο σε παιδιά όσο και σε γυναίκες και του ρατσισμού. Οι άσχημες εκπαιδευτικές συνθήκες σε μια χώρα σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, αναγκάζουν τους γονείς που νοιάζονται και σκέφτονται το μέλλον των παιδιών τους, να μεταναστεύσουν σε μια χώρα που θα παρέχει σε αυτά την κατάλληλη εκπαίδευση (Πουλουπούλου, 2007).

Τέλος, ακόμη και πολιτικοί παράγοντες μπορούν να αναγκάσουν τον κόσμο να εγκαταλείψει την πατρίδα (Χλέτσος, 2001). Σε μια χώρα που επικρατεί διδακτορικό καθεστώς, η έλλειψη δημοκρατίας είναι ένας σοβαρός λόγος που οδηγεί τους ανθρώπους σε μετακίνηση (Πουλουπούλου, 2007).

2^ο Κεφάλαιο – Οικονομικό θαύμα, οι φιλοξενούμενοι εργάτες και οι πρώτες δυσκολίες της μετανάστευσης

2.1 Οι φιλοξενούμενοι εργάτες (Gastarbeiter)

«Η παρουσία των Ελλήνων στη Γερμανία χρονολογείται από τα χρόνια του εθνικού απελευθερωτικού αγώνα του 1821, από την εποχή του βασιλιά Λουδοβίκου (1825), λάτρη του ελληνικού πολιτισμού, ο οποίος όχι μόνο ήθελε να μετατρέψει το Μόναχο-πρωτεύουσα του τότε κράτους του- σε άλλη Αθήνα, αλλά δήλωνε, επίσης: «Πιότερο από διάδοχος του θρόνου θα ήθελα να ήμουν Έλληνας πολίτης» (Κουνεκάκη, 1998). Τον 20^ο αιώνα όμως τα πράγματα άλλαξαν. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο η οικονομία της Γερμανίας άρχισε να αναπτύσσεται με πάρα πολύ γρήγορους ρυθμούς. Για να μπορέσει να ανοικοδομήσει τα ερείπια που προκάλεσαν οι βομβαρδισμοί του πολέμου στις πόλεις και για να αυξήσει και να ενδυναμώσει το μεταπολεμικό οικονομικό θαύμα της χώρας, χρειαζόταν ένα μεγάλο ποσοστό εργατικού δυναμικού (Μπενέκος, 2007). «Οι βιομηχανίες της χώρας, αφού απορρόφησαν το εργατικό δυναμικό του εσωτερικού για να καλύψουν τις αλματώδως αυξανόμενες ανάγκες τους, στράφηκαν στο εξωτερικό» (Μπενέκος, 2007, σ.38). Έτσι αποφάσισαν να δεχτούν νεαρό εργατικό δυναμικό από το εξωτερικό και κυρίως από τη Νότια Ευρώπη, το οποίο θα κάλυπτε τις θέσεις εργασίας στα γερμανικά εργοστάσια. Επίσης, από τους εργάτες δεν απαιτούσαν να είναι εξειδικευμένοι σε κάποιο συγκεκριμένο επάγγελμα ούτε να διαθέτουν κάποιες άλλες γνώσεις (Μπενέκος, 2007). Με αυτόν τον τρόπο λοιπόν, δεν πρόσφεραν μόνο θέσεις εργασίας στους ξένους ανέργους αλλά ενίσχυσαν και την οικονομία του κράτους.

Η Ελλάδα εκείνο το διάστημα βίωνε τραγικές καταστάσεις. Κατά τη διάρκεια του πολέμου έγιναν αρκετές καταστροφές, κάηκαν χωριά, πόλεις, σπίτια, εργοστάσια, άνθρωποι έχασαν τα παιδιά τους, τους γονείς τους, τα αδέρφια τους, παιδιά έμειναν ορφανά και επικρατούσε φτώχεια και ανεργία. Έτσι το 1960 υπογράφηκε η ελληνογερμανική συμφωνία «Περί απασχολήσεως Ελλήνων εργατών στη Γερμανία». Οι Γερμανοί εκείνο το διάστημα πρόσφεραν θέσεις εργασίας και υπόσχονταν αρκετά χρήματα. Επομένως, νέοι Έλληνες από 18-35 ετών εγκατέλειψαν την πατρίδα τους αναζητώντας μια καλύτερη τύχη στην Γερμανία (Τσακμάκη, 2001). Εκεί γνώριζαν ότι θα έβρισκαν γρήγορα δουλειά και θα επικρατούσαν καλύτερες συνθήκες ζωής. Φεύγανε έχοντας μεγάλα όνειρα για το μέλλον, αφήνοντας όμως την οικογένεια τους πίσω, υπόσχοντας τους πώς θα γυρίσουν σύντομα (Μπενέκος, 2007) και πώς θα

συγκεντρώσουν όσο το δυνατόν περισσότερα χρήματα μπορούν, ώστε να ξεφύγουν από τις στερήσεις έτσι ώστε να μπορέσουν να εξασφαλίσουν στα παιδιά τους ένα καλύτερο μέλλον (Τσακμάκη, 2001).

Οι μετανάστες που δούλεψαν στα γερμανικά εργοστάσια ονομάστηκαν *Gastarbeiter*, φιλοξενούμενοι εργάτες δηλαδή. Οι *Gastarbeiter* ανεξαρτήτως εθνικότητας είχαν κοινά προβλήματα, άφηναν την χώρα τους για τους ίδιους λόγους, βρίσκονταν κάτω από καταπιεστικές καταστάσεις και επέστρεφαν με τις ίδιες προϋποθέσεις (Μαντζουράνης, 1974). Ήταν εκείνοι που «κλήθηκαν να υποστηρίξουν, να στηρίξουν και να ενισχύσουν το οικονομικό θαύμα της μεταπολεμικής Γερμανίας. Κλήθηκαν να εργαστούν, ώστε να διατηρηθούν οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης της οικονομίας, της κινητήριας εκείνης δύναμης που ήταν βασική προϋπόθεση για την υλοποίηση των οραμάτων και των κοινωνικών στόχων του γερμανικού κράτους» (Μπενέκος, 2007, σ. 43). Ανάμεσα στους υποψήφιους επέλεγαν όσους χρειάζονταν και για όσο χρονικό διάστημα χρειαζόταν (Μαντζουράνης, 1974). Τόσο οι Γερμανοί όσο και οι αλλοδαποί εργάτες πίστευαν ότι θα παρέμεναν στη χώρα για ελάχιστο χρονικό διάστημα, όσο ήταν δηλαδή ο χρόνος που είχε συμφωνηθεί και υπογραφεί στα συμβόλαιά τους. Μετά τη λήξη των συμβολαίων θα γυρνούσαν οικονομικά ενισχυμένοι πίσω στη πατρίδα τους. Αυτό που επιθυμούσαν λοιπόν οι Γερμανοί, ήταν η προσωρινή παραμονή των εργατών, προσφέροντας απλώς υπηρεσίες και όχι τη μόνιμη εγκατάστασή τους στη χώρα. Αργότερα όμως η Γερμανία ήθελε να κρατήσει τους αλλοδαπούς εργάτες για το δικό της συμφέρον αλλά και οι μετανάστες έβλεπαν πλέον τη Γερμανία ως μια χώρα που τους προσφέρει μόνιμη εργασία αλλά και ένα καλύτερο μέλλον για τα παιδιά τους (Μπενέκος, 2007).

Για να μεταναστεύσουν οι εργάτες στη Γερμανία, υπήρχαν τρεις τρόποι. Ένας τρόπος ήταν να πάνε και να γραφτούν στα γραφεία των επιτροπών επιλογής εργατικού δυναμικού (Μπενέκος, 2007). Στη συνέχεια, να περάσουν από ιατρικές εξετάσεις με Γερμανούς γιατρούς, όπου η γερμανική υγειονομική επιτροπή εξέταζε με μεγάλη αυστηρότητα τους υποψήφιους μετανάστες και επιλέγονταν μόνο εκείνοι που συγκέντρωναν τις ιδεώδεις προϋποθέσεις για τη βαριά βιομηχανική δουλειά (Μαντζουράνης, 1998). Ύστερα από αυτή τη διαδικασία, εξέδιδαν διαβατήριο και αποφάσιζαν για την ημερομηνία αναχώρησης (Τσακμάκη, 2001). Σύμφωνα με μαρτυρίες Ελλήνων μεταναστών, οι επιτροπές δεν έδιναν ιδιαίτερη σημασία στη ψυχική και

συναισθηματική κατάσταση των υποψήφιων, είχαν την αίσθηση ότι οι γιατροί τους μεταχειρίζονταν σαν σκλάβους. Το μόνο που ήθελαν ήταν να βρουν το κατάλληλο εργατικό δυναμικό το οποίο θα έστελναν στις βιομηχανίες της Γερμανίας (Μπενέκος, 2007). Ένας δεύτερος τρόπος, ήταν οι ατομικές προσκλήσεις. Όποιος είχε φίλους ή συγγενείς στη Γερμανία και έβρισκαν ένα εργοστάσιο που χρειαζόταν εργάτες, έδιναν τα ονόματα εκείνου που ήθελε να πάει στη Γερμανία για να δουλέψει, γινόταν η ατομική πρόσκληση, πήγαινε στα γραφεία ευρέσεως εργασίας, περνούσε από ιατρικές εξετάσεις και εάν όλα ήταν εντάξει έφευγε για τη Γερμανία. Τέλος, ένας τρίτος τρόπος ήταν να ταξιδέψουν με τουριστικό διαβατήριο το οποίο ίσχυε για τρεις μήνες. Στη συνέχεια, έπρεπε να βρουνε μόνοι τους μια δουλειά, να κάνουν την ατομική πρόσκληση, να επιστρέψουν στην Ελλάδα και να ξαναπάνε στη Γερμανία νόμιμοι πλέον (Τσακμάκη,2001).

Οι εργάτες λοιπόν πήγαιναν στη Γερμανία να δουλέψουν, έχοντας υπογράψει το συμβόλαιο για ένα χρόνο. «Στη διάρκεια του δεν έχουν το δικαίωμα να αλλάξουν εργασία, ούτε να επωφεληθούν από τις γενικές και ειδικές αυξήσεις πάνω από τη βάση των συλλογικών συμβάσεων», χαρακτηρίζονται ως βοηθητικοί εργάτες και κατατάσσονται στην κατώτερη μισθολογική κλίμακα (Μαντζουράνης, 1974, σ.103-104).

Κανείς δεν είπε στους υποψήφιους μετανάστες τι θα βρουν στη καινούργια χώρα που θα εγκατασταθούν, για τις συνθήκες της δουλειάς και της διαμονής, ούτε φρόντισαν να τους μάθει κάποιος ορισμένες βασικές λέξεις για να μπορούν να επικοινωνούν με τον εγχώριο πληθυσμό (Μαντζουράνης, 1998).Οι άνθρωποι έφταναν ταλαιπωρημένοι ψυχικά και σωματικά στον σιδηροδρομικό σταθμό του Μονάχου. Εκεί φώναζαν τα ονόματα τους, τους χώριζαν σε ομάδες και μπαίνανε σε άλλο τρένο για να κατευθυνθούν στα εργοστάσιο που είχαν υπογράψει στο συμβόλαιό τους, το οποίο έγραφε πως μαζί με τη θέση εργασίας η γερμανική επιχείρηση τους εξασφαλίζει και τη διαμονή (Τσακμάκη, 2001). Οι επιχειρήσεις νοίκιαζαν παράγκες, παλιά σιδηροδρομικά βαγόνια, άχρηστες εγκαταλειμμένες αποθήκες και τα μετέτρεπαν σε κατοικίες ξένων. «Μερικές από τις επιχειρήσεις όμως, που δεν κατάφεραν να λύσουν το στεγαστικό πρόβλημα με πρόχειρες λύσεις, αναγκάστηκαν να οικοδομήσουν συγκροτήματα κοινοβίων» (Μαντζουράνης, 1974, σ.175).

Όλες αυτές οι κατοικίες βρίσκονταν δίπλα ή κοντά στο εργοστάσιο που θα δούλευαν. Από την πρώτη κιόλας ημέρα της άφιξής τους, τους έδειχναν τον χώρο

διαμονής και πήγαιναν κατευθείαν στο εργοστάσιο, δεν υπήρχε περιθώριο για προσαρμογή. Η άδεια εργασίας και παραμονής ήταν για ένα συγκεκριμένο περιορισμένο χρονικό διάστημα, για αυτό το λόγο, ο κάθε εργάτης έπρεπε κάθε χρόνο να ανανεώσει την αίτηση του, δεν ήταν βέβαιοι όμως πως θα την εγκρίνουνε. Με αυτόν τον τρόπο οι ξένοι δεν μπορούσαν να κάνουν μακροχρόνια σχέδια, βρίσκονταν πάντα σε μια κατάσταση ανησυχίας (Μαντζουράνης, 1974).

2.2 Διάσπαση οικογένειας

Οι περισσότεροι μετανάστες που μετακινούνταν σε μια ξένη χώρα, άφηναν πίσω την οικογένεια τους αναζητώντας στη Γερμανία μια θέση εργασίας με σκοπό να βοηθήσουν οικονομικά την οικογένεια. Συνήθως όταν εγκατέλειπαν την πατρίδα τους, άφηναν και τα παιδιά τους πίσω και όσα παιδιά γεννιόνταν στη Γερμανία, τα έστελναν και αυτά κατευθείαν στην Ελλάδα. Και στις δυο περιπτώσεις τα παιδιά τα φρόντιζαν και τα μεγάλωναν οι παππούδες για το χρονικό διάστημα που θα έλειπαν οι γονείς στη Γερμανία. Ελάχιστοι ήταν εκείνοι που τα είχαν πάρει μαζί τους, μιας και έπρεπε να συνδυάσουν με κάποιο τρόπο έτσι τις βάρδιες τους ώστε να μπορούν να τα φροντίσουν (Τσακμάκη, 2001).

Η απόσταση που τους χώριζε από την οικογένειά τους ήταν μεγάλη και ο μόνος τρόπος επικοινωνίας με τους δικούς τους ανθρώπους ήταν τα γράμματα. Καμία φορά μπορεί να έστελναν μαζί με το γράμμα και φωτογραφίες των παιδιών ή να ζωγράφιζαν το χέρι του μωρού πάνω σε ένα χαρτί. Μόνο έτσι μπορούσαν να μάθουν τα νέα των οικογενειών τους και να δούνε πόσο έχουν μεγαλώσει τα παιδιά τους (Τσακμάκη, 2001).

Μετά από αρκετά χρόνια, όταν πλέον τα παιδιά θα πήγαιναν στο δημοτικό σχολείο, οι γονείς τα έπαιρναν και πάλι κοντά τους. Η δυσκολία που είχαν να αντιμετωπίσουν ήταν η ένταξή τους στη «νέα οικογένεια», αφού για εκείνα πλέον γονείς ήταν οι παππούδες. Εκείνοι ήταν που τα μεγάλωναν και τα φρόντιζαν τόσα χρόνια, με αποτέλεσμα οι πραγματικοί γονείς να μοιάζουν πλέον σαν ξένοι, ενώ μια δεύτερη δυσκολία ήταν η ένταξή τους στη γερμανική κοινωνία και στο νέο τους σχολείο που προφανώς ήταν αρκετά δύσκολο για εκείνα, αφού δεν γνώριζαν ακόμη τη γερμανική

γλώσσα με αποτέλεσμα πολλές φορές να επηρεάζονται οι σχολικές τους επιδόσεις (Μπενέκος, 2007).

2.3 Οι δυσκολίες στη χρήση και την εκμάθηση της γερμανικής γλώσσας

Η ανεπαρκής γνώση της γερμανικής γλώσσας υπήρξε ένα τεράστιο εμπόδιο για την επικοινωνία, την επαφή καθώς και τη δημιουργία σχέσεων με τον εγχώριο πληθυσμό. Αυτή τους η αδυναμία τους έκανε να νιώθουν κατώτεροι κοινωνικά, πολιτισμικά και πνευματικά από τους Γερμανούς πολίτες (Μπενέκος, 2007). Επηρέαζε ακόμη και τον τρόπο και το είδος της εργασίας που έκαναν καθώς και την εκπαίδευση και ειδίκευση (Μαντζουράνης, 1974).

Οι περισσότεροι Έλληνες δεν ήθελαν να μάθουν γερμανικά, γιατί παρέμειναν με τη σκέψη πως η διαμονή τους θα είναι προσωρινή και σε ένα δυο χρόνια θα επιστρέψουν και πάλι στην πατρίδα τους. Είναι κλεισμένοι στον εαυτό τους για αυτό νιώθουν πάντα ξένοι, μιλάνε συνεχώς τη γλώσσα τους, προτιμούν να δημιουργούν φιλίες με Έλληνες παρά με Γερμανούς και για αυτόν τον λόγο δεν κοινωνικοποιούνται κιόλας, έχουν μείνει στο όνειρο της επιστροφής και φοβούνται μη χάσουν την ταυτότητα τους (Τσακμάκη, 2001).

Ένας άλλος λόγος που μπορεί να μην έμαθαν τη γλώσσα είναι, γιατί οι Γερμανοί δεν τους μίλησαν ποτέ με τον σωστό γλωσσικό κώδικα αλλά χρησιμοποιούσαν λανθασμένη συντακτική δομή και γραμματική κλήση ρημάτων (π.χ. εσύ πάει να φάει). Παρόλα αυτά απαιτούσαν από τους ξένους να μιλούν σωστά τη γλώσσα, μια γλώσσα που στην πραγματικότητα την άκουγαν λανθασμένα. Έτσι λόγω της αδυναμίας τους να χρησιμοποιήσουν ορθά τη γερμανική γλώσσα τους κορόιδευαν και τους υποβάθμιζαν πολιτισμικά και πνευματικά (Μπενέκος, 2007). Ζούσαν δηλαδή σε μια ξένη χώρα χωρίς να γνωρίζουν τη γλώσσα της και χωρίς να μπορούν να επικοινωνήσουν με τους ντόπιους κατοίκους της χώρας. Επομένως δεν μπορούσαν να δημιουργήσουν σχέσεις μαζί τους με αποτέλεσμα να νιώθουν μοναξιά, απομόνωση και ξένοι μέσα στην κοινωνία (Μπενέκος, 2007).

Η άγνοια της γλώσσας «είναι βασική αιτία της επαγγελματικής στασιμότητας, του υψηλού ποσοστού εργατικών ατυχημάτων στα εργοστάσια καθώς δεν μπορούν να διαβάσουν τους πίνακες που προειδοποιούν από κινδύνους, της αντικοινωνικής ζωής των ξένων, της αμυντικής στάσης τους απέναντι στα καθημερινά προβλήματα, της απροθυμίας τους να ειδικευτούν και της εμφάνισης ολοένα και συχνότερα συμπτωμάτων ψυχικών ασθενειών, που τοποθετούν τους ξένους σε μια άλλη κλίμακα, αυτό ακριβώς που ονομάζουν «δεύτερη κατηγορία πολιτών» (Μαντζουράνης, 1974, σελ. 138). Ελάχιστοι ήταν εκείνοι που γνώριζαν ορισμένες λέξεις και φράσεις, οι οποίες ήταν χρήσιμες τόσο στο χορό εργασίας όσο και στην καθημερινότητα τους έτσι ώστε να μπορούν να επικοινωνήσουν έστω και λίγο με τον εγχώριο πληθυσμό (Μαντζουράνης, 1974).

Τα παιδιά που έμεναν στην πατρίδα υπό την επίβλεψη των παππούδων και μετά από κάποια χρόνια και κυρίως κατά τη διάρκεια των σχολικών τους χρόνων μετανάστευαν στη Γερμανία, διαταράσσονταν η ψυχική τους ισορροπία και η σχολική τους επιτυχία. Η εκμάθηση της νέας γλώσσας ήταν ένα πολύ δύσκολο κομμάτι ακόμη και για τα παιδιά, παρόλα αυτά έπρεπε με τον έναν ή με τον άλλον τρόπο να τη μάθουν, γιατί ήταν η γλώσσα με την οποία θα μπορούσαν να επικοινωνήσουν με το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, να έχουν καλύτερες σχολικές επιδόσεις, να εξασφαλίσουν την επαγγελματική τους αποκατάσταση στο μέλλον και να τους χαρίσει την κοινωνική ανέλιξη και αναγνώριση (Μπενέκος, 2007).

2.4 Η ένταξη των παιδιών στο γερμανικό σχολείο

Ένα πρόβλημα που αντιμετώπιζαν οι Έλληνες γονείς ήταν η ένταξη και η προσαρμογή των παιδιών τους στο γερμανικό σχολείο. Από τη μια υπήρχαν πλεονεκτήματα, όπως η εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας (γερμανικά) και μάλιστα το ίδιο καλά με την μητρική και δυνατότητες για ευρύτερη μόρφωση φοιτώντας σε επαγγελματικές σχολές, ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση καθώς και μεγαλύτερη δυνατότητα ένταξης στο γερμανικό περιβάλλον (Μαντζουράνης, 1974).

Από την άλλη όμως υπήρχαν και μειονεκτήματα. Οι γονείς φοβόνταν να μην χάσουν τα παιδιά την «ελληνική τους ταυτότητα», δεν ήθελαν να απομακρυνθούν από τα ήθη και έθιμα της πατρίδας τους. Επίσης τα παιδιά διαταράσσονταν ψυχολογικά διότι

παρακολουθούσαν τάξεις που δεν ανταποκρίνονταν στην ηλικία τους. Η σχολική τάξη μπορεί να αποτελούνταν από μικρότερα παιδιά αλλά παρόλα αυτά δεν μπορούσαν να παρακολουθήσουν το μάθημα όπως οι υπόλοιποι μαθητές, λόγω των ελλείψεων που είχαν τόσο στη γλώσσα όσο και στις γενικές γνώσεις. Σε αυτή την περίπτωση ούτε οι γονείς μπορούσαν να βοηθήσουν τα παιδιά στα μαθήματα της γερμανικής γλώσσας. Έτσι αισθάνονταν απομονωμένα και κατώτερα από τα υπόλοιπα παιδιά και πολλές φορές λόγω της άγνοιας της γλώσσας μπορεί να γίνονταν αντικείμενα κοροϊδίας και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μισούν το σχολείο. Επιπλέον, μετά το γερμανικό σχολείο τα παιδιά έπρεπε να παρακολουθήσουν μαθήματα ελληνικής γλώσσας. Από τη μια αυτό ήταν θετικό από την άλλη όμως δεν είχαν καθόλου ελεύθερο χρόνο, με αποτέλεσμα να πιέζονται ψυχολογικά και πολλές φορές να μην έχουν χρόνο να ολοκληρώσουν το διάβασμα τους για το γερμανικό σχολείο την επόμενη ημέρα ή μερικές φορές τύχαιναν τα ελληνικά μαθήματα να γίνονται την ίδια ώρα με τα μαθήματα στο γερμανικό σχολείο, οπότε ήταν υποχρεωμένα να απουσιάσουν σε ένα από τα δυο (Μαντζουράνης, 1974).

3^ο Κεφάλαιο – Η προσπάθεια των Ελλήνων να μείνουν ενωμένοι

3.1 Ελληνικό σπίτι, ελληνικές κοινότητες και σύλλογοι

Ύστερα από τη προσαρμογή τους στη νέα κοινωνία με τους διαφορετικούς κανόνες και ρυθμούς της καθημερινότητας, την εξασφάλιση μιας θέσης εργασίας καθώς και τη δημιουργία μιας οικογένειας, η επιθυμία της άμεσης επιστροφής χανόταν όλο και περισσότερο. Εγκαταλείποντας την πατρίδα τους μετέφεραν σε μια άλλη χώρα, που δεν είχε καμία σχέση με τη δική τους, τα ήθη, τα έθιμα, τους τρόπους ζωής και τις συνήθειες τους και αφού η προσωρινή τους εγκατάσταση στη Γερμανία άρχισε σιγά σιγά να γίνεται μόνιμη, είχε ως αποτέλεσμα την ίδρυση διάφορων συλλόγων και σωματείων, διαμορφωμένοι έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στα ελληνικά πρότυπα «που εξυπηρετούσαν προσωρινές ανάγκες ή θύμιζαν με τον εθνοτοπικό τους χαρακτήρα τις περιοχές καταγωγής των μεταναστών» (Μπενέκος, 2007).

Οι Έλληνες από την αρχή φρόντισαν να μείνουν δεμένοι και να διατηρήσουν τον πολιτισμό, την παράδοση, τα ήθη και τα έθιμα του τόπου τους, γι' αυτό φρόντισαν να έχουν σε διάφορες πόλεις έναν κοινό χώρο που θα συναντιούνται. Αυτός ο χώρος ονομάστηκε «Ελληνικό σπίτι». Το Ελληνικό σπίτι είναι ένα ίδρυμα πολιτισμού και σκοπός είναι οι Έλληνες που πηγαίνουν εκεί να περνάνε ευχάριστα και δημιουργικά τον ελεύθερο τους χρόνο. Η ίδρυσή του αποτέλεσε στέκι συνάντησης, επικοινωνίας και πληροφόρησης. «Βασικότερος στόχος όμως, ήταν να παραμείνει η βοήθεια για την αυτοβοήθεια» (Τσακμάκη, 2001, σ.101). Ο στόχος αυτός πραγματοποιείται με τη συμβολή και τη συμμετοχή όλων αφενός με την προσφορά του ελληνικού σπιτιού και αφετέρου με τη συμμετοχή των Ελλήνων μεταναστών σε όλα τα προγράμματα που προσφέρονται με θέματα κοινωνικά, επιμορφωτικά, πολιτιστικά ή ψυχαγωγικά. Στο ελληνικό σπίτι, στεγάστηκαν και στεγάζονται ακόμα διάφορες ομάδες, όπως η ομάδα συνταξιούχων, χορευτική ομάδα, αθλητική, θεατρική ομάδα και πολλές άλλες (βέβαια μερικές από αυτές δεν υπάρχουν πλέον) (Τσακμάκη, 2001).

Επίσης, ίδρυσαν αρκετούς εθνοτοπικούς συλλόγους. Εκείνοι όμως που διατηρούνται μέχρι και σήμερα και απέκτησαν περισσότερα μέλη είναι οι σύλλογοι των Ποντίων, των Κρητικών και των Ηπειρωτών (Μαντζουράνης, 1974).

Ακόμη, ίδρυσαν διάφορους σχολικούς, τοπικούς, ποδοσφαιρικούς και πολιτισμικούς συλλόγους. Αυτοί οι σύλλογοι οργάνωναν διάφορες δραστηριότητες και γιορτές, στις οποίες μπορούσαν να πάρουν μέρος όσοι ήθελαν δίνοντας την ευκαιρία να συναντηθούν όλοι μαζί, να περάσουν όμορφα, να καλλιεργήσουν τα ήθη, τα έθιμα καθώς και να ενδυναμώσουν την εθνική και πολιτισμική τους ταυτότητα (Μπενέκος, 2007).

Εκτός από τα ελληνικά σπίτια ίδρυσαν και ελληνικές κοινότητες. Αυτό είναι το πρώτο και κύριο πράγμα που κάνουν οι Έλληνες όταν βρίσκονται σε μια ξένη χώρα, να ιδρύσουν μια ελληνική κοινότητα για να συναντιούνται σε αυτή, να δημιουργούν και να διατηρούν επαφές με την πατρίδα τους. «Οι πρώτοι μετανάστες, έβρισκαν εκεί καταφύγιο, κουβαλώντας τα προβλήματα τους, εκεί έβρισκαν ένα χέρι βοήθειας όλα τα χρόνια που πέρασαν, της προσωρινότητας και της μοναξιάς» (Τσακμάκη, 2001, σ.97). Συνολικά στη Γερμανία υπάρχουν 150 ελληνικές κοινότητες. Συγκεκριμένα η ελληνική κοινότητα του Μονάχου, είναι με 4.800 μέλη, μια από τις μεγαλύτερες ελληνικές κοινότητες της Γερμανίας αλλά και όλης της Ευρώπης (Τσακμάκη, 2001). «Οι ελληνικές κοινότητες διοργανώνουν γιορτές στις εθνικές επετείους, ψυχαγωγικές εκδηλώσεις και μορφωτικές συγκεντρώσεις. Μόλις άρχισαν να συνειδητοποιούνται τα μεταναστευτικά προβλήματα και να μπαίνουν σε προτεραιότητα, οι κοινότητες καθιέρωσαν σειρές μαθημάτων της γερμανικής γλώσσας, νυχτερινά σχολεία για αναλφάβητους μετανάστες και φροντιστήρια για τα παιδιά των μεταναστών με δασκάλους Έλληνες φοιτητές και επιστήμονες» (Μαντζουράνης, 1974,σ.274).

Επομένως οι ελληνικές κοινότητες, τα ελληνικά σπίτια και οι σύλλογοι εκείνο που προσπάθησαν να επιτύχουν είναι η διατήρηση της ελληνικής κουλτούρας, των ηθών και εθίμων της πατρίδας μας και σιγά-σιγά η μεταφορά και στις επόμενες γενιές, ώστε να συνεχίσουν και εκείνοι με τη σειρά τους να διατηρούνε τις παραδόσεις της Ελλάδας.

3.2 Ελληνικές ορθόδοξες εκκλησίες

Ο ιερός ναός Μεταμορφώσεώς του Σωτήρος «Salvatorkirche» όπως την ονομάζουν οι Γερμανοί, είναι η παλαιότερη ελληνική ορθόδοξη εκκλησία στο Μόναχο την οποία παραχώρησε στους Έλληνες ο Λουδοβίκος ο Α΄. Τότε δεν υπήρχαν αρκετοί Έλληνες μόνο σπουδαστές που με δαπάνες του Λουδοβίκου πήγαν στο Μόναχο να σπουδάσουν, αλλά ανάμεσα τους ήταν και νέοι καλλιτέχνες που ήθελαν να ξεδιπλώσουν το ταλέντο τους. Για να γίνει η εκκλησία ελληνορθόδοξη έπρεπε να διαμορφωθεί και κατάλληλα, έτσι ο Λουδοβίκος ζήτησε από τον αρχιτέκτονα Leo von Klenze, ο οποίος ήταν φιλέλληνας, να διαμορφώσει κατάλληλα την εκκλησία έτσι ώστε να πάρει μια ελληνορθόδοξη μορφή. Όταν ο ελληνικός πληθυσμός αυξήθηκε στα διάφορα κρατίδια της Γερμανίας, άρχισαν να έρχονται περισσότεροι ιερείς και να πραγματοποιούνται λειτουργίες σε αίθουσες ή γερμανικές εκκλησίες όταν αυτές δεν χρησιμοποιούνταν από τους Γερμανούς.

Στη Βόννη υπάρχει η ιερά Μητρόπολη. Εκεί είναι η έδρα των ελληνικών εκκλησιών. Σήμερα στη Γερμανία συνολικά υπάρχουν εβδομήντα ελληνικές ορθόδοξες εκκλησίες. Το 1980 στο Μόναχο, η Καθολική εκκλησία παραχώρησε στους Έλληνες Ορθόδοξους μια αίθουσα μέσα στην οποία τοποθέτησαν μερικές εικόνες και καθίσματα και έτσι, ο χώρος αυτός, άρχισε να λειτουργεί ως εκκλησία των Αγίων Πάντων. Επειδή η αίθουσα ήταν μικρή και δεν χωρούσε ο κόσμος, με τη βοήθεια της Καθολικής εκκλησίας γκρέμισαν την αίθουσα και στο ίδιο σημείο έκτισαν τον Ιερό Ναό των Αγίων Πάντων. Ακριβώς δίπλα από την εκκλησία δημιουργήθηκε ένα πνευματικό κέντρο και με τις πολιτισμικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες που προσφέρει, αποτελεί πόλο έλξης για τη συγκέντρωση των Ελλήνων. Μετά τη λειτουργία ο κόσμος μπορεί να καθίσει να πει τον καφέ του, να συζητήσει και στη συνέχεια, αν το επιθυμεί, να καθίσει να παρακολουθήσει κάποια εκδήλωση. Συγκεκριμένα στο Μόναχο λειτουργούν τρεις ελληνικές ορθόδοξες εκκλησίες, ο ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, ο ναός των Αγίων Πάντων και ο Άγιος Γεώργιος και στο Νταχάου ο Άγιος Στέφανος. Τις ελληνικές εκκλησίες στη Γερμανία δεν τις επισκέπτονται μόνο Έλληνες αλλά και ένα μεγάλο ποσοστό Γερμανών. Καθώς υπάρχουν και ορθόδοξοι Γερμανοί πραγματοποιούνται μια με δυο φορές το μήνα ορθόδοξες λειτουργίες στα Γερμανικά (Τσακμάκη, 2001).

3.3 Ελληνικά σχολεία

«Ο κάθε σύλλογος και τούτο πρέπει να θεωρηθεί ως ειδικό χαρακτηριστικό των Ελλήνων, όριζε πάντα με παράγραφο του καταστατικού ότι βασικό μέλημα και φροντίδα τους θα είναι η ενίσχυση με κάθε τρόπο και προώθηση της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης των παιδιών. Δηλαδή το «σχολικό», όπως συνήθιζαν να το αποκαλούν, αποτελούσε μια από τις πιο κεντρικές συλλογικές επιδιώξεις των Ελλήνων» (Μπενέκος, 2007, σ.145), μια διαδικασία που υλοποιήθηκε με μεγάλη δυσκολία. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι, η εκπαίδευση των παιδιών ήταν και ο κύριος λόγος που άφηναν τα παιδιά τους στην Ελλάδα, γιατί θεωρούσαν ότι η παραμονή τους στη Γερμανία θα είναι προσωρινή και έτσι δεν έγραφαν τα παιδιά τους σε γερμανικό σχολείο. Ποιος ο λόγος να χάσουν την μητρική τους γλώσσα και να μάθουν γερμανικά αφού το μέλλον τόσο το δικό τους όσο και των παιδιών τους το φαντάζονταν ελληνικό (Τσακμάκη, 2001);

Οι γονείς αφού είχαν εξασφαλίσει θέση εργασίας, ο επόμενος προς επίτευξη κοινωνικός στόχος ήταν η μόρφωση των παιδιών τους. Οι γονείς πρότειναν την εφαρμογή διάφορων μοντέλων εκπαίδευσης της ελληνικής γλώσσας. Το μικρότερο ποσοστό των γονέων υποστήριζε ότι τα παιδιά τους θα έπρεπε να ενταχθούν κατευθείαν στο γερμανικό σχολείο για να μάθουν όσο πιο γρήγορα γίνεται τα γερμανικά, έτσι ώστε να εξασφαλίσουν την σχολική τους επιτυχία και αργότερα την επαγγελματική τους αποκατάσταση στη Γερμανία. Για να διατηρήσουν όμως και τις σχέσεις τους με την Ελλάδα, οι γονείς πρότειναν να υπάρχει μια συμπληρωματική διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας (Μπενέκος, 2007). Έτσι βρέθηκαν Έλληνες εκπαιδευτικοί που δούλευαν σε εργοστάσια και ίδρυσαν τα σχολεία μητρικής γλώσσας, στα οποία πραγματοποιούνταν μερικά απογεύματα, μαθήματα ελληνικής γλώσσας. Πρόκειται για προσπάθεια που στην αρχή δεν πέτυχε αλλά τελικά υιοθετήθηκε από τους περισσότερους Έλληνες (Τσακμάκη, 2001).

«Αργότερα, στη Βαυαρία ιδρύθηκαν τα πρώτα ιδιωτικά ελληνικά σχολεία «Βασιλεύς ο Όθων» που παρείχαν εκπαίδευση μόνο για τις τάξεις του δημοτικού. Αλλά οι Γερμανοί σκέπτονταν αλλιώς: Ανεξάρτητα από τι θα έφερνε το μέλλον, τα παιδιά των μεταναστών έπρεπε να ενταχθούν στη γερμανική κοινωνία» (Τσακμάκη, 2001, σ.89). Άρα τα παιδιά, έπρεπε να παρακολουθήσουν υποχρεωτικά το γερμανικό σχολείο από τα έξι μέχρι τα δεκαπέντε τους χρόνια και ύστερα τρία χρόνια επαγγελματικό σχολείο. Επειδή όμως τα παιδιά αντιμετώπιζαν δυσκολίες στη γλώσσα, η κοινωνική υπηρεσία της

Ευαγγελικής Εκκλησίας του Μονάχου ίδρυσε το ελληνικό σχολείο «Hellas Schule» όπως ονομάστηκε στα Γερμανικά, στο οποίο δούλευαν Έλληνες εκπαιδευτικοί που πληρωνόντουσαν από τη συγκεκριμένη υπηρεσία. Τα παιδιά εκπλήρωναν τις σχολικές τάξεις που απαιτούνταν και στη συνέχεια προετοιμάζονταν για την επαγγελματική τους εκπαίδευση (Τσακμάκη, 2001). Το μεγαλύτερο ποσοστό των Ελλήνων γονέων όμως επιθυμούσε η εκπαίδευση να έχει ως πρότυπο το ελληνικό μορφωτικό σύστημα. Απαιτούσαν την ίδρυση αμιγών ελληνικών σχολείων σε πόλεις της Γερμανίας όπου υπήρχαν Έλληνες μετανάστες. «Αυτά τα δυο ρεύματα επηρέασαν για πολλές δεκαετίες τις εκπαιδευτικές προτιμήσεις των ελληνικών κοινοτήτων της Γερμανίας, αλλά και την εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδας για τους μετανάστες. Οι ελληνικές κυβερνήσεις, επειδή δεν είχαν χαράξει μακροπρόθεσμη εθνική μεταναστευτική εκπαιδευτική πολιτική, υπόκυπταν στις πιέσεις που ασκούσαν οι γονείς με τους συλλόγους τους, με αποτέλεσμα να εμφανιστεί στο γερμανικό χώρο ένα πολυσχιδές μωσαϊκό «ελληνόγλωσσης» παιδείας χωρίς μέλλον και αποτελεσματικότητα» (Μπενέκος, 2007, σ.147).

«Μέσα σ' αυτό το ανομοιογενές εκπαιδευτικό τοπίο, εύρισκαν ευκαιρία οι διάφορες γερμανικές κυβερνήσεις των ομόσπονδων κρατιδίων να κάνουν τους δικούς τους εκπαιδευτικούς πειραματισμούς, ανάλογα με τους βραχυπρόθεσμους ή μακροπρόθεσμους οικονομικούς, μεταναστευτικούς και μορφωτικούς στόχους που έθεταν» (Μπενέκος, 2007, σ.147). Επειδή το πρόβλημα συνεχιζόταν και οι Έλληνες μετανάστες επιθυμούσαν την ίδρυση αμιγών ελληνικών σχολείων, άρχισαν να λειτουργούν στη Βαυαρία τα πρώτα ελληνικά σχολεία με Έλληνες εκπαιδευτικούς που τους πλήρωνε το ελληνικό κράτος. Παράλληλα όμως με τη διδασκαλία των ελληνικών, αφιερωνόντουσαν καθημερινά και μερικές ώρες του προγράμματος για τη διδασκαλία της γερμανικής γλώσσας. Σιγά-σιγά άρχισαν να ιδρύονται όλο και περισσότερα ελληνικά σχολεία σε διάφορες πόλεις της Γερμανίας. Σήμερα στο Μόναχο και στο Ντύσσελντορφ λειτουργούν αμιγή ελληνικά σχολεία όπως Δημοτικά και Γυμνάσια όπου η γερμανική γλώσσα είναι υποχρεωτική, καθώς και ελληνικά Λύκεια τα οποία είναι πλήρως αυτόνομα και ανεξάρτητα απ' τη Γερμανική εκπαίδευση (Τσακμάκη, 2001). «Μετά την είσοδο στον 21^ο αιώνα και μετά την λίγο ή πολύ εδραίωση των Ελλήνων μεταναστών στη Γερμανία, φαίνεται ότι έχει επέλθει μια φυσιολογική, κατά τα άλλα αναμενόμενη εξισορρόπηση των δυο αυτών ροπών. Εξισορρόπηση που προέρχεται από την ομαλή ένταξη των ελληνόπουλων της τρίτης γενιάς στη Γερμανική κοινωνία» (Μπενέκος, 2007, σ.147-148).

Η πλειονότητα των Ελλήνων μαθητών με μεταναστευτικό παρελθόν φοιτούσαν σε Γερμανικά σχολεία και παρακολουθούν συμπληρωματικά περίπτωση, είναι τα τμήματα που διδάσκεται η ελληνική γλώσσα. Ένας χώρος μέσα στον οποίο πραγματοποιούνται συμπληρωματικές, επιβοηθητικές διεργασίες κοινωνικοποίησης των παιδιών μαθήματα ελληνική γλώσσας. Το σχολείο στην προκειμένη, αφού οι κοινωνικοποίηση των Ελλήνων μαθητών στη γερμανική κοινωνία ήταν η κύρια αποστολή του γερμανικού σχολείου στο οποίο φοιτούσαν (Μπενέκος, 2007).

Στο «ελληνικό σχολείο» στόχος είναι η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας καθώς και η μεταφορά γνώσεων σχετικά με τον ελληνικό πολιτισμό. Η γλώσσα δεν αποτελεί απλώς ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα που ξεχωρίζει τα έθνη αλλά είναι εκείνη που κάνει τα άτομα να νιώθουν ότι βρίσκονται σε μια ομάδα ανθρώπων που μιλούν την ίδια γλώσσα, ουσιαστικά ενώνει τα μέλη μιας ομάδας. Επομένως, κάθε άτομο δένεται με τη γλώσσα του και αισθάνεται πως αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της προσωπικότητας του. Κάθε γλώσσα λοιπόν είναι στενά συνδεδεμένη με την ιστορία και τον πολιτισμό της και αποτελεί ένα πολύ σημαντικό κομμάτι του ανθρώπου. Για αυτόν τον λόγο η διδασκαλία της στο εξωτερικό πραγματοποιείται σε συνδυασμό με τον πολιτισμό, τα ήθη και τα έθιμα, δεν επικεντρώνεται, ούτε περιορίζεται μόνο στη διδασκαλία της γραμματικής και της σύνταξης της γλώσσας (Μπενέκος, 2007).

3.4 Λέσχες Ελλήνων συνταξιούχων και καφεενία

Σχεδόν σε κάθε πόλη και χωριό της Γερμανίας έχει ιδρυθεί Λέσχη Ελλήνων Συνταξιούχων. Εκεί μαζεύονται, συζητάνε, διασκεδάζουν και παίρνει ο ένας κουράγιο από τον άλλο. Πλέον για αυτούς το όνειρο της επιστροφής έχει χαθεί. Ελάχιστοι είναι εκείνοι που επιστρέφουν στην Ελλάδα, οι περισσότεροι απλώς προγραμματίζουν τις διακοπές τους στην πατρίδα τους και επιστρέφουν καθώς έχουν παιδιά, φίλους και εγγόνια που συνεχίζουν να ζούνε στη Γερμανία και τους είναι αρκετά δύσκολο να τους αφήσουν πίσω (Τσακμάκη, 2001).

Ακόμη, οι περισσότεροι Έλληνες άνδρες είχαν μάθει στην Ελλάδα το στέκι τους να είναι το καφεενείο. Έτσι, επειδή πολύ από αυτούς επιθυμούσαν να έχουν ένα τέτοιο στέκι και στη νέα τους «πατρίδα», φρόντισαν να ανοίξουν ελληνικά καφεενία. Εκείνοι που

περνάνε τον περισσότερο ελεύθερο τους χρόνο εκεί, είναι κυρίως συνταξιούχοι (Τσακμάκη, 2001).

3.5 Ελληνικά εστιατόρια, αποθήκες και καταστήματα

«Η νοσταλγία για την πατρίδα δεν άγγιζε μόνο την ψυχή τους αλλά και τις γαστρονομικές τους ανάγκες. Γι' αυτό στα διάφορα «ελληνικά σπίτια» μπήκαν και οι πρώτες «μικροκουζίνες». Παράλληλα οι ίδιες «μικροκουζίνες» μπήκαν και στους χώρους μερικών κοινοτήτων που ήδη άρχισαν να οργανώνονται σχεδόν σε όλες τις μεγάλες γερμανικές πόλεις. Αυτοί οι μικροί πυρήνες του φαγάδικου έδωσαν την ώθηση στον κάθε ένα ανήσυχο ελληνικό πνεύμα να νοσταλγεί τις γεύσεις και να ξεκινήσει την ιδέα της ελληνικής ταβέρνας» (Παπαναστασίου, 1998, σ.22). Έτσι οι Έλληνες άρχισαν να μοιράζονται με τους Γερμανούς την ελληνική κουζίνα.

Πλέον σε κάθε πόλη όπου υπάρχει μεγάλο ποσοστό Ελλήνων, έχουν ανοίξει ελληνικά εστιατόρια με ελληνικά παραδοσιακά φαγητά. Από την αρχή κιόλας τα εστιατόρια άρχισαν να προσελκύουν τους Γερμανούς, οι οποίοι σήμερα λατρεύουν την ελληνική κουζίνα και επισκέπτονται συχνά τα εστιατόρια μας. Σε πολλά από αυτά η διακόσμηση είναι ελληνική με αρχαιοελληνικές εικόνες και ελληνικά τοπία. Επίσης, η ζωντανή μουσική και ο χορός κάνει την ατμόσφαιρα ακόμη πιο ελληνική, φιλόξενη και ζεστή και αυτό είναι ένα από τα στοιχεία που κάνουν τους Γερμανούς να επισκέπτονται τα ελληνικά εστιατόρια (Παπαναστασίου, 1998).

Εκτός από τα εστιατόρια υπάρχουν αποθήκες ελληνικών προϊόντων. Εκεί μπορεί κανείς να βρει σχεδόν όλα τα ελληνικά προϊόντα που υπάρχουν στα ελληνικά σούπερ μάρκετ (Τσακμάκη, 2001). Πλέον σε κάθε πόλη της Γερμανίας που ζούνε Έλληνες μπορούμε να βρούμε τέτοιου είδους μαγαζιά.

3.6 Οι σχέση των Ελλήνων με τους Γερμανούς

Οι περισσότεροι Έλληνες ενώ ζούνε αρκετά χρόνια δίπλα στους Γερμανούς μπορεί να μην έχουν δημιουργήσει πάρα πολύ στενή σχέση μεταξύ τους αλλά οι περισσότεροι από αυτούς αγαπάνε πολύ την Ελλάδα, είναι ευγενικοί και εξυπηρετικοί, ενώ μόνο ένα

μικρό ποσοστό αυτών είναι ρατσιστές. Οι Έλληνες έχουν αποκτήσει Γερμανούς φίλους καθώς όπως ανέφερα και παραπάνω αγαπούν την Ελλάδα, είναι Φιλέλληνες και θαυμάζουν την ελληνική κουλτούρα. Τα προπύλαια και η Γλυπτοθήκη στην γνωστή πλατεία του Μονάχου «Königsplatz» και το «Μονόπτερο» στον Αγγλικό κήπο το οποίο βρίσκεται και αυτό στο Μόναχο καθώς και το Μουσείο της Περγάμου στο Βερολίνο είναι αρχιτεκτονικές κατασκευές που μας φανερώνει το φιλελληνικό πνεύμα που επικρατεί, το οποίο γεννήθηκε από τον Βασιλιά Λουδοβίκο. Έτσι οι Έλληνες βοήθησαν να διατηρηθεί το φιλελληνικό αυτό κλίμα μέσα από τις διάφορες δραστηριότητες που οργάνωναν και οργανώνουν στις ελληνικές κοινότητες, τα ελληνικά σπίτια, τους χορευτικούς συλλόγους, το θέατρο, τα ελληνικά εστιατόρια, τις χορωδίες τραβώντας έτσι το ενδιαφέρον των Γερμανών για την Ελληνική κουλτούρα οι οποίοι δίνουν το παρόν σε πολλές από τις ελληνικές αυτές δραστηριότητες που διοργανώνονται.

Έτσι σιγά σιγά οι Γερμανοί έσμιζαν με τους Έλληνες και σταμάτησαν να τους βλέπουν πλέον σαν προσωρινούς αλλά σαν ξένους πολίτες που έχουν τα ίδια με αυτούς δικαιώματα. Άρχισαν να δημιουργούν Ελληνογερμανικούς συλλόγους, εταιρίες, λέσχες ακόμη και χορωδίες. Ακόμη, στο Μόναχο υπάρχει και μια γερμανική χορευτική ομάδα στην οποία μαθαίνουν να χορεύουν όλους τους ελληνικούς χορούς (Τσακμάκη, 2001).

Β΄ ΜΕΡΟΣ-ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

4^ο Κεφάλαιο μεθοδολογία

4.1 Το ερευνητικό δείγμα

Το δείγμα της παρούσας έρευνας είναι τρεις οικογένειες Ελλήνων μεταναστών της Γερμανίας και συγκεκριμένα του Μονάχου. Οι ηλικίες των γονέων κυμαίνονται από 43 έως 52 ετών. Όσο αφορά τα παιδιά έχουμε δυο εφήβους, των 13 και 16 ετών και δυο ενήλικες κοπέλες 31 και 21 ετών. Ακόμα έχουμε δυο ηλικιωμένους 64 και 80 ετών. Αναφορικά με τον τόπο γέννησης των ατόμων, οι μισοί έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα ενώ οι άλλοι μισοί στη Γερμανία. Συγκεκριμένα 6 από τους 7 γονείς έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα και ένας στη Γερμανία, ενώ σ' ό,τι αφορά τα παιδιά, 3 από τα 4 έχουν γεννηθεί στη Γερμανία και μόνο 1 στην Ελλάδα.

4.2 Το είδος της έρευνας και η μέθοδος συλλογής δεδομένων

Το είδος της έρευνας που επιλέχθηκε είναι η ποιοτική μεθοδολογία, γιατί σύμφωνα με την Willig C. η ποιοτική μεθοδολογία δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο νόημα, δηλαδή αυτό που επιθυμούν να μάθουν οι ερευνητές ποιοτικής έρευνας είναι τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι καταλαβαίνουν τον κόσμο και βιώνουν ότι συμβαίνει γύρω τους. Αυτό που θέλουν να κατανοήσουν δηλαδή είναι «πώς είναι» να βιώνουν οι άνθρωποι συγκεκριμένες καταστάσεις καθώς και τον τρόπο με τον οποίο τις διαχειρίζονται. Επίσης, με τη βοήθεια της ποιοτικής έρευνας μπορεί κανείς να εκμαιεύσει περισσότερες πληροφορίες για ένα ζήτημα που τον ενδιαφέρει και να απαντηθούν πλήρως τα ερωτήματά του.

Μια από τις βασικότερες μεθόδους συλλογής δεδομένων της ποιοτικής έρευνας θεωρείται η ημιδομημένη συνέντευξη, μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε και στην παρούσα εργασία. Η ημιδομημένη συνέντευξη βοήθησε να δούμε τα προσωπικά βιώματα των συμμετεχόντων καθώς και το τι σκέφτονται, αισθάνονται ή πιστεύουν για το θέμα που ερευνήθηκε. Ακόμη, με τη βοήθεια των ημιδομημένων συνεντεύξεων ο συνεντευκτής μπορεί να ενθαρρύνει τον συνεντευξιζόμενο να μιλήσει περισσότερο για ένα ζήτημα,

ζητώντας από εκείνον να αναφέρει παραδείγματα για τις εμπειρίες του, αντλώντας έτσι πλουσιότερες περιγραφές από τους συμμετέχοντες (Willig, 2013).

Πιο συγκεκριμένα δημιουργήθηκαν δυο οδηγοί συνέντευξης, οι οποίοι διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τις ερωτήσεις καθώς ο ένας απευθύνεται στους γονείς και παππούδες των οικογενειών ενώ ο άλλος στα παιδιά τους. Ο οδηγός συνέντευξης που απευθύνεται στους γονείς αποτελείται από τους εξής άξονες:

1. ΤΟΠΟΣ ΓΕΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
2. ΘΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
3. ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΑΝ
4. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ
5. Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ
6. Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Ενώ ο οδηγός συνέντευξης που απευθύνεται στα παιδιά αποτελείται από τους εξής άξονες:

1. ΤΟΠΟΣ ΓΕΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
2. ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ
3. ΓΝΩΜΗ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

4.3 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Αρχικά, δημιουργήθηκαν οι δυο οδηγοί συνεντεύξεων οι οποίοι αποτελούνται κυρίως από ανοιχτές ερωτήσεις και στη συνέχεια ακολούθησε η αναζήτηση των οικογενειών που θα δεχόταν να δώσουν συνεντεύξεις. Οι περισσότεροι ερωτώμενοι δέχτηκαν εκτός από μια οικογένεια. Αφού βρέθηκαν τα άτομα που θα συμμετείχαν στη διεξαγωγή της έρευνας, έγινε μια διευκρίνιση σχετικά με το θέμα καθώς και το ότι θα ηχογραφηθεί και θα απομαγνητοφωνηθεί η συνέντευξη, αλλά κυρίως τονίστηκε ότι θα διατηρηθεί η ανωνυμία τους.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε το Δεκέμβριο του 2019 στο Μόναχο της Γερμανίας και βασίστηκε σε 10 συνεντεύξεις με 3 οικογένειες που είναι Έλληνες μετανάστες της

Γερμανίας. Η ρύθμιση του χρόνου και του τόπου της συνάντησης και διεξαγωγής των συνεντεύξεων, αποφασίστηκε ύστερα από τηλεφωνική επικοινωνία που είχε η ερευνήτρια με τους συμμετέχοντες. Όλες οι συνεντεύξεις κατόπιν συνεννόησης, διεξάχθηκαν στον χώρο κατοικίας των συμμετεχόντων, κάτι το οποίο όπως παρατηρήθηκε, έκανε τους συνεντευξιαζόμενους να νιώθουν πιο άνετα και οικεία στο φυσικό τους περιβάλλον.

Πριν από κάθε συνέντευξη η ερευνήτρια προσπάθησε να δημιουργήσει μια άνετη και φιλική ατμόσφαιρα, θέτοντας αρχικά ερωτήματα που δεν έχουν σχέση με το θέμα που πρόκειται να ερευνηθεί έτσι ώστε να νιώσει άνετα ο συμμετέχοντας, να αποβάλλει το υπερβολικό άγχος και να νιώσει ότι πρόκειται να πραγματοποιηθεί μια «συζήτηση» και όχι συνέντευξη. Συγκεκριμένα τέθηκαν ερωτήσεις όπως: «Τι κάνεις;», «Τι ηλικία έχεις;», «Ποιο είναι το επίπεδο μόρφωσης;», «Τι επάγγελμα κάνεις;», «Ποια είναι η οικογενειακή κατάσταση;», «Πόσα παιδιά έχεις;» και «Ποια είναι η πόλη που μένεις;». Επίσης, η ερευνήτρια τους διασφάλισε, ότι έχουν το δικαίωμα να μην απαντήσουν σε κάποια ερώτηση εάν δεν το επιθυμούν.

4.4 Θεματική κατηγοριοποίηση των ευρημάτων της έρευνας και συζήτησης

Παρακάτω ακολουθούν 29 διαφορετικές κατηγορίες με αποσπάσματα των συνεντευξιαζόμενων τριών οικογενειών και συζήτηση. Σε κάθε κατηγορία το συνέντευξη 1, συνέντευξη 2, συνέντευξη 3, συνέντευξη 4 αντιστοιχούν στα διαφορετικά μέλη της κάθε οικογένειας.

1. ΠΟΣΑ ΧΡΟΝΙΑ ΖΟΥΝΕ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Στη συγκεκριμένη κατηγορία έχουμε πληροφορίες σχετικά με το πόσα χρόνια ζούνε στην Γερμανία οι συνεντευξιαζόμενοι

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 1: «Από το 89', 30»

Συνέντευξη 2: «Γεννήθηκα εδώ, μεγάλωσα εδώ[...]

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 1: «Εεε 25; Πάνω από 25, ναι»

Συνέντευξη 2: [...] «όταν ήμουν κοντά 6 εεε μετακομίσαμε με την οικογένεια μου στο Μόναχο»

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 1: «30 χρόνια τώρα και 5 χρόνια πριν 35»

Συνέντευξη 3: «Το 1963 λογάριασε εσύ πόσα είναι ως τώρα;» (56)

Ένας από τους 6 έχει γεννηθεί και μεγαλώσει στη Γερμανία (*οικογένεια 1, συνέντευξη 2*) 2 από τους 6 συνεντευξιαζόμενους *συνέντευξη 1 και 2, οικογένεια 2* κατοικούνε στη Γερμανία εδώ και 25 χρόνια. Ο συνεντευξιαζόμενος *οικογένειας 1, συνέντευξη 1* ζει στη Γερμανία εδώ και 30 χρόνια, περίπου τα ίδια χρόνια, 35, ζει στη Γερμανία και ο συνεντευξιαζόμενος στην *οικογένεια 3, συνέντευξη 1*. Πάνω κάτω βλέπουμε ότι, όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι ζούνε μόνιμα στη Γερμανία περίπου 25-35 χρόνια ενώ φαίνεται να ξεπερνάει τα χρόνια μόνιμης κατοικίας στο Μόναχο, ο συνεντευξιαζόμενος της *οικογένειας 3, συνέντευξη 3* με 56 χρόνια.

Παρατηρούμε λοιπόν πώς όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι έχουν ζήσει στη Γερμανία για αρκετά χρόνια. Υποθέτω πώς ο λόγος που τους έχει κάνει να μείνουν τόσα χρόνια, είναι η σταθερή δουλειά και ο πολύ καλός μισθός, κάτι το οποίο δεν μπορούσε να τους προσφέρει η Ελλάδα.

2. ΑΙΤΙΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Παρακάτω οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρουν τους λόγους που τους οδήγησαν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 1: «Θέμα καθαρά τέτοιο.. επαγγελματικής αποκατάστασης, δεν υπήρχε κάτι. Τελείωσα το στρατό, ήμουν εκεί στο χωρίο βοηθούσα τον πατέρα μου στο αρτοποιείο και

ο αδερφός μου εκεί εε και πήραμε την απόφαση μαζί με τον αδερφό μου. Όπως είπα και πριν εάν δεν ήταν ο θείος μου εδώ, δεν θα ερχόμασταν αλλά.. όλα κύλισαν ομαλά».

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 1: *«Για οικονομικούς λόγους. Γιατί δεν είχαμε δουλειά κάτω και ενώ είχαμε προσπαθήσει πόσα.. όσες πιθανότητες είχαμε, εεε δεν μπορέσαμε να τακτοποιηθούμε κάπου οπότε για οικονομικούς λόγους ήρθαμε εδώ, ανεύρεση εργασίας δηλαδή».*

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 1: *«Ο εργασιακός χώρος, η αξιοκρατία, η αλλαγή στη ζωή γενικά, ήτανε πολλά που με επηρέασαν να πάρω μια τέτοια απόφαση, αλλά γενικά δεν αισθάνομαι δεσμευμένος από το ότι ήρθα εδώ, νομίζω ότι άνθρωποι σαν και εμένα που δεν φοβούνται τη δουλειά μπορούν να σε κάποια χώρα του πλανήτη να ζήσουν και να επιζήσουν».*

Συνέντευξη 3: *[...]«εμείς ήρθαμε για ένα καλύτερο μέλλον.. ναι ».*

Παρατηρούμε ότι, όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι αποφάσισαν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους για οικονομικούς λόγους, για ένα καλύτερο μέλλον και μια καλύτερη ζωή, την οποία δεν μπορούσε να τους προσφέρει η πατρίδα τους.

3. Η ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

Παρακάτω οι συνεντευξιαζόμενοι μας αποκαλύπτουν τις δυσκολίες προσαρμογής που είχαν τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους στη Γερμανία καθώς και την αντιμετώπιση τους.

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 1: *«Εεε τα πρώτα χρόνια ήταν η προσαρμογή. Τώρα ήμουνα και νέος, ήρθα νέος από κάτω, γλώσσα δεν ήξερα, σε αυτό με βοήθησαν κάποιοι συνομήλικοι χωριανοί και σιγά σιγά προσαρμοστήκαμε κάνοντας παρέες, με τη δουλειά, έξω»*

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 1: «Για εμένα ήταν εύκολη με την έννοια ότι ήμουν πολύ συνειδητοποιημένη ότι θα έρθω εδώ και ότι δεν θα φύγω σε 3 ή 5 χρόνια, αυτό το ήξερα από πάντα, ότι με το που θα 'ρθω εδώ θα μείνω εδώ. Έφερα και τα παιδιά κατευθείαν μαζί μου οπότε ήξερα ότι δεν γινόταν κάτι άλλο. Οπότε δεν είχα θέματα καθόλου ίσα ίσα ενώ μέναμε σε πολύ μικρό σπίτι σε συγκριτικά με αυτό που είχαμε στην Ελλάδα, παρόλα αυτά δεν με στεναχωρούσε αυτό το πράγμα, γνώρισα αμέσως καινούργιους Έλληνες εδώ φίλους κάναμε πολύ γρήγορα παρέα οπότε δεν με στεναχωρούσε καθόλου, όχι, όχι. Τώρα μετά από τόσα χρόνια να με ρωτήσεις εεεμ τώρα η αποξένωση από την οικογένεια μου κάτω εεε ήταν, είναι το μεγάλο αγκάθι τέλοσπαντων, της μετανάστευσης».

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 1:«Το 1991 θυμάμαι ήρθα με το τελευταίο ταξίδι, το ακρόπολης το τρένο. Τα πράγματα δεν ήταν και τόσο εύκολα σε μια ξένη χώρα με διαφορετική κουλτούρα, με κρύο κλίμα.. γενικά είχαμε μια δύσκολή στην αρχή προσαρμογή».

Συνέντευξη 3:«Μου έγραφαν στη πρόσκληση ότι έχει σπίτι, έχει πόσο κοστίζει το φαγητό στη Γερμανία όλα τα πάντα. Λοιπόν.. και δεν είχε τίποτας. [...] Τίποτας από αυτά που έγραφε.. λοιπόν με δίνει σε έναν Γερμανό με ένα πόδι ήταν αυτός, που ήταν της δουλείας και αυτός και που λες με δίνει σε αυτόν. Κάθε βράδυ αυτός πήγαινε στην ταβέρνα με έπαιρνε και εμένα σαν σκυλάκ. Λοιπόν που λες Χριστίνα εεε εγώ ήμαν νέο παιδί και δούλευα 8 ώρες την ημέρα. Εγώ νύσταζα πήγαινε 1 η ώρα την νύχτα και τι να κάνω; Ούτε γλώσσα ήξερα ούτε τίποτας, αυτοί έπιναν μπύρες έπαιζαν χαρτιά και φώναζαν. Μια, δύο, δυο βδομάδες πέρασαν.. γνώρισα έναν Έλληνα που ερχόταν κάθε βδομάδα έμενε έξω σε μια πόλη από το Μόναχο, Έλληνας από το χωριό μου και του λέω κοίταξε πες του άμα δεν με βρει σπίτι πες του θα φύγω πίσω για την Ελλάδα λέω, εγώ δεν μπορώ να ζήσω λέω έτσι. Ναι, λοιπόν μετά πάλι δεν μου βρήκε σπίτι και με δίνει σε μια γυναίκα, σε μια γριά. Πάλι ένα δωμάτιο και εκεί πάλι δεν μ άφηνε να περπατήσω με τα παπούτσια έξω, να βγάζω τα παπούτσια, πράγματα ούτε τίποτας δεν με άφηνε»

Η προσαρμογή παρατηρούμε ότι, για κάποιους ήταν βατή και εύκολη ενώ για άλλους δύσκολη. Πιο συγκεκριμένα, στη *συνέντευξη 1, οικογένεια 2* βλέπουμε ότι, η προσαρμογή ήταν αρκετά εύκολη για τη συνεντευξιαζόμενη. Όπως ανέφερε, ήταν συνειδητοποιημένη, γνώριζε τι την περίμενε και ότι η παραμονή της στη Γερμανία δεν θα ήταν προσωρινή, για αυτό ερχόμενη στη Γερμανία πήρε μαζί της και τα παιδιά της. Βρήκε γρήγορα φίλους Έλληνες και μιλούσε την μητρική της γλώσσα, με αποτέλεσμα να νιώθει όμορφα και κοντά στην πατρίδα της. Όσο πέρασαν τα χρόνια όμως, συνειδητοποίησε ότι ο χωρισμός από την οικογένεια της στην Ελλάδα «είναι το μεγάλο αγκάθι».

Στην *οικογένεια 1, συνέντευξη 1*, βλέπουμε ότι, το άτομο στην αρχή αντιμετώπισε γλωσσικές δυσκολίες. Σε αυτό το κομμάτι τον βοήθησαν Έλληνες συνομήλικοί του, που λογικά είχαν κάποια χρόνια εκεί και γνώριζαν κάπως τη γλώσσα. Σιγά σιγά όμως, προσαρμόστηκε βρίσκοντας δουλειά και κάνοντας φιλίες.

Τέλος, στην *οικογένεια 3*, φαίνεται πως η προσαρμογή δεν ήταν τόσο εύκολη. Συγκεκριμένα στη *συνέντευξη 1*, το άτομο μας μιλά για τη διαφορετική κουλτούρα και το διαφορετικό κλίμα που υπήρχε στη Γερμανία, παράγοντες που κατέστησαν δύσκολη τη προσαρμογή. Ενώ στη *συνέντευξη 3* πρόκειται για έναν ηλικιωμένο, που πέρασε πολύ δύσκολα μέχρι να προσαρμοστεί. Ο συγκεκριμένος συνεντευξιαζόμενος, πήγε στη Γερμανία με ατομική πρόσκληση. Φτάνοντας όμως εκεί, δεν βρήκε όλα όσο του είχαν υποσχεθεί στην πρόσκληση. Τη γερμανική γλώσσα δεν την είχε μάθει ακόμα, επομένως δεν μπορούσε και να επικοινωνήσει με τον εγχώριο πληθυσμό, προσπαθούσε απεγνωσμένα να βρει σπίτι, δεν άντεχε πλέον αυτή την κατάσταση και έφτασε σε σημείο να θέλει να επιστρέψει στην Ελλάδα.

Παρατηρούμε λοιπόν, πώς σχεδόν όλοι αντιμετώπισαν κάποιες δυσκολίες προσαρμογής. Το θεωρώ πολύ φυσικό, γιατί ερχόμενος σε μια ξένη χώρα με διαφορετική νοοτροπία και αφήνοντας πίσω την οικογένεια σου, τα πράγματα είναι δύσκολα, ιδίως όταν δεν έχεις μάθει ακόμη τη γλώσσα. Ένας λόγος που πιστεύω ότι κατάφεραν σιγά σιγά όλοι τους να προσαρμοστούν, είναι οι φιλίες που δημιούργησαν με άλλους Έλληνες. Θεωρώ πώς είναι πολύ σημαντικό να κάνεις φιλίες με ανθρώπους της ίδιας εθνικότητας όταν βρίσκεσαι σε μια ξένη χώρα, γιατί τότε δεν νιώθεις τόσο μόνος. Πιστεύω πώς αυτό τους δίνει κουράγιο, γιατί όλοι τους έχουν περάσει από τις ίδιες δυσκολίες, μπορεί ο ένας να βοηθήσει τον άλλο και σιγά σιγά να προσαρμοστούν.

4. ΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ

Τα παρακάτω αποτελέσματα των συνεντευξιαζόμενων, μας αποκαλύπτουν εάν ήταν δύσκολη ή εύκολη η εύρεση εργασίας

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 1: «Ναι, γιατί ήταν άλλες οι εποχές. Τότε δεν χρειαζόταν ούτε κάποιο πτυχίο, ούτε να ξέρεις τη γλώσσα. Πριν 30 χρόνια μπες μέσα και δούλεψε, κάπως έτσι. Δεν είχα κάποιο πτυχίο ούτε και τη γλώσσα ήξερα, ενώ τώρα είναι διαφορετικά, πρέπει να ξέρεις και τη γλώσσα, δηλαδή τώρα παίρνουν εε όχι ανειδίκευτο εργάτη ειδικευμένο».

Συνέντευξη 2: «Με το που τελείωσα το Beruf κατευθείαν, ναι κατευθείαν».

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 1: «Εεε όχι. Όταν ήρθα στη Γερμανία η αλήθεια είχα μικρά παιδιά και δεν έψαξα δουλεία να βρω. Μετά, όταν τα παιδιά πήγανε στο δημοτικό και μπορούσα να δουλέψω λίγο εε δεν λόγο της έλλειψης γλώσσας δεν είχα το θάρρος να ψάξω εε δουλεία μέσα σε Γερμανούς, το φοβόμουνα αυτό. Με αποτέλεσμα να δουλεύω ως babysitting σε κάποιες, μερικές οικογένειες για να έχω και ελεύθερο χρόνο. Δεν μπορούσα να δουλεύω και πολλές ώρες, είχα τα παιδιά και ήμουν και πολύ στα, στις σχολικές επιτροπές μέσα οπότε ήθελα χρόνο και για αυτό. Εκεί με βόλεψε το babysitting αυτό και έτσι πέρασαν τα χρόνια μου, χωρίς να κάνω κάτι. Τώρα που ήρθα τη δεύτερη φορά μετά τα 4 χρόνια που ήμουνα στην Ελλάδα στα σχολεία, δεν δυσκολεύτηκα ιδιαίτερα, γιατί έπεσα στη συνθήκη αυτή που έχουν μεγάλη ανάγκη εκπαιδευτικών, να πω ότι βρήκα σχετικά εύκολα».

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 1: «Σχετικά εύκολα, ναι».

Συνέντευξη 3: «Βεβαίως εγώ ήρθα με πρόσκληση, μου κάναν πρόσκληση εμένα. Μου είχε κάνει ένας Εβραίος Juden που τους λεν οι Γερμανοί, έκανε πρόσκληση. Είχα έναν φίλο εδώ πέρα και εγώ μόλις τελείωσα από φαντάρος και μάζενα να φύγω για το εξωτερικό και μου

λέγανε ότι είναι ωραίες οι Γερμανίδες και για αυτό και εγώ ως νέος.. (γέλιο). Λοιπόν που λες πήγαμε στη Θεσσαλονίκη μας περάσαν από τους γιατρούς, εγώ ήμουνα ένα αδύνατο παιδί τότες νέος μόλις είχα απολυθεί από φαντάρος και τα άλλα τα παιδιά όλοι ήταν από χωριά, όλα δεμένα, μπράτσα, πράγματα και λέει ο γιατρός ο Γερμανός: αυτός που θα πάει λέει τον διερμηνέα. Ήμαν αδύνατος εγώ νόμιζεν ότι πήγαινα στα εργοστάσια, στη BMW στα άλλα τα εργοστάσια, ανθρακωρυχεία πήγαιναν τα παιδιά. Όλη η νεολαία τότες έφευγαν το 63'το 1963 και φεύγαν όλη η νεολαία τότες όπως και τώρα. Λοιπόν και με ρωτάει ο... που πας εσύ; Λέω εγώ έχω την πρόσκληση λέω πάω σε ένα γουναράδικο λέω, γούνα εεε λέει ο γιατρός εντάξει τότες καλός άμα είναι για τέτοια δουλεία αλλιώς δεν θα με αφήναν να έρθω. [...] Ναι, γιατί ήταν όλα τα παιδιά γεροί από τα χωριά [...] μας κοιτούσαν εάν έλειπε εε αν είχες ένα δάχτυλο χτυπημένο.. να μην σου λείπει ούτε ένα δόντι, τα μάτια όλα τα πάντα μας κοιτούσαν και αν δεν είχες δόντια...»

Οι 2 από τις 3 οικογένειες, ερχόμενοι στη Γερμανία βρήκαν εύκολα δουλειά. Πιο συγκεκριμένα στην **οικογένεια 1, συνέντευξη 1** ο συνεντευξιαζόμενος αναφέρει ότι, τότε ο καθένας μπορούσε να βρει εύκολα δουλειά, γιατί δεν απαιτούσαν να είναι εξειδικευμένοι σε κάποιο συγκεκριμένο επάγγελμα ούτε να γνωρίζουν τη γλώσσα, όπως γίνεται σήμερα. Το ίδιο και στη **συνέντευξη 2** τελειώνοντας τη σχολή της στη Γερμανία, βρήκε κατευθείαν δουλειά στον τομέα της.

Στην **οικογένεια 3, συνέντευξη 1** ο συνεντευξιαζόμενος αναφέρει απλώς ότι, βρήκε εύκολα δουλειά ενώ στη **συνέντευξη 3** βλέπουμε ότι το συγκεκριμένο άτομο βρήκε σχετικά εύκολα δουλειά γιατί, δέχτηκε ατομική πρόσκληση από έναν Εβραίο. Παρόλα αυτά πέρασε από δύσκολες καταστάσεις. Μας αναφέρει ότι, πέρασε από Γερμανούς γιατρούς, μια διαδικασία από την οποία έπρεπε να περάσουνε όλοι. Ένας αρκετά αυστηρός ιατρικός έλεγχος, που απαιτούσε από τα άτομα να είναι υγιέστατα, αν όμως δεν ήταν δεν τους επέτρεπαν να ταξιδέψουνε στη Γερμανία. Ζητούσανε κυρίως νέα, υγιή άτομα που θα άντεχαν τη δουλειά.

Τέλος, στην **οικογένεια 2, συνέντευξη 1** βλέπουμε ότι, την πρώτη φορά που πήγε στη Γερμανία δεν αναζήτησε κάποιου είδους εργασίας καθώς τα παιδιά της ήταν ακόμη σε πολλή μικρή ηλικία. Αργότερα δούλεψε ως Babysitter, γιατί δεν είχε το θάρρος να είναι σε έναν εργασιακό χώρο με Γερμανούς, ένιωθε άβολα, αλλά δεν ήταν το μόνο που την κρατούσε πίσω, ήθελε να έχει ελεύθερο χρόνο για τα παιδιά της και τη σχολική

επιτροπή. Όταν επέστρεψε στη Γερμανία μετά από χρόνια, στάθηκε τυχερή καθώς είχαν μεγάλη ζήτηση εκπαιδευτικών και έτσι βρήκε εύκολα δουλειά.

Θεωρώ λοιπόν σύμφωνα με τα παραπάνω, πώς όλοι τους βρήκαν σχετικά εύκολα δουλειά, γιατί στη Γερμανία παλαιότερα δεν απαιτούσαν από τους ανθρώπους να γνωρίζουν τη γλώσσα και να είναι εξειδικευμένοι σε κάποιον επαγγελματικό τομέα (όπως ανέφερε και ο συνεντευξιαζόμενος 1, οικογένεια 1). Είχε απλώς ανάγκη από εργατικά χέρια, ίδιος στην περίπτωση του συνεντευξιαζόμενου 3, οικογένεια 3 όπου τότε ήταν οι εποχή των φιλοξενούμενων εργατών (Gastarbeiter).

5. ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΣΤΟΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΧΩΡΟ

Οι συνεντευξιαζόμενοι έχουν βιώσει κάποιες αρνητικές εμπειρίες στον επαγγελματικό τους χώρο κατά την εγκατάστασή τους στη Γερμανία; Στα παρακάτω αποσπάσματα των συνεντεύξεων, αναφέρονται από ορισμένους συνεντευξιαζόμενους αρνητικές εμπειρίες που βίωσαν στον επαγγελματικό τους χώρο στη Γερμανία αλλά και στην Ελλάδα

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 1: *«Εεε πιο πολύ ήτανε το επικοινωνιακό όχι με τους Έλληνες αλλά με τους ξένους, τώρα να θες να πεις κάτι και να μην μπορείς».*

Συνέντευξη 2: *«Όχι καθόλου και τη γλώσσα την ήξερα και όλα τα ήξερα».*

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 1:

Σ: *«Ναι, την πρώτη χρονιά στην Ελλάδα, είχα μια κακή συνάδελφο η οποία για κάποιους νομίζω προσωπικούς της λόγους πια, μου δημιουργούσε προβλήματα, σε σημείο που να πάει και στο επιθεωρητή μας και να με διαβάει ας το πω έτσι διάφορα για εμένα, ναι τότε ήτανε δύσκολη περίπτωση, το αντιμετώπισα ψύχραιμα γιατί δεν ήμουν τόσο νέα, ήμουν 44 χρονών ήδη, οπότε είχα μια ψυχραιμία να το αντιμετωπίσω και δεν είχα να φοβηθώ και κάτι, γιατί ήταν όλο ανυπόστατο αυτό που ισχυριζόταν για εμένα, οπότε το αντιμετώπισα ψύχραιμα, αλλά ναι ήτανε.. τώρα εκ των πραγ- εκ των υστέρων σκέφτομαι ότι, ως πρώτη εμπειρία δεν ήταν και τόσο απλή, τελικά. (γέλιο)»*

Ε: «Ερχόμενη όμως εδώ πέρα στη Γερμανία δεν αντιμετωπίσατε κάποια δυσκο- κάποια αρνητική έτσι εμπειρία στον επαγγελματικό χώρο;»

Σ: «Όχι, όχι ίσα ίσα ήταν η πρώτη μου εεε η δεύτερη συνέντευξη που έκανα στη δουλεία αυτή αλλά και αμέσως πήρα τι δουλεία. Ήταν όλο το κλίμα πάρα πολύ καλό και ο διευθυντής και οι συνάδελφοι και οι γονείς, ήταν πάρα πάρα καθόλου δεν αντιμετώπισα ποτέ εδώ κανένα πρόβλημα, όχι».

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 1: «Εεε δεν μπορεί να πεις ότι και όλα είναι θετικά, υπάρχει και πίκρα»

Παρατηρούμε ότι αρνητικές εμπειρίες στον επαγγελματικό χώρο, αντιμετώπισαν 3 από τους 6 συνεντευξιαζόμενους. Πιο συγκεκριμένα στην *συνέντευξη 1, οικογένεια 1* βλέπουμε ότι, αρνητική εμπειρία, θεωρείται για εκείνον η δυσκολία επικοινωνίας που είχε με τους ξένους συναδέλφους του στη δουλειά. Επίσης, στην *οικογένεια 2η* συνεντευξιαζόμενη αναφέρει μια αρνητική της εμπειρία από τον επαγγελματικό της χώρο στην Ελλάδα, όπου μια συνάδελφος της προσπαθούσε να βλάψει την υπόληψη της. Ενώ στη Γερμανία αναφέρει πώς δεν αντιμετώπισε κάποια αρνητική εμπειρία, κάποιο πρόβλημα. Όσο αναφορά την *συνέντευξη 2, οικογένεια 1* δεν αντιμετώπισε κάποια αρνητική εμπειρία ενώ ο συνεντευξιαζόμενος στην *οικογένεια 3* αναφέρει πώς μέσα στα καλά υπάρχουν και άσχημες καταστάσεις.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, υποθέτω πώς εκτός από την δυσκολία επικοινωνίας και την συκοφαντία που μπορεί να προκύψει από έναν συνάδελφο, αρνητική εμπειρία στον επαγγελματικό χώρο θα μπορούσε να είναι και ο ρατσισμός, κάτι το οποίο δεν αναφέρθηκε από κανέναν συνεντευξιαζόμενο. Μπορεί όντως να μην έχουν βιώσει κάποιο ρατσιστικό περιστατικό, αλλά από την άλλη μπορεί να μην επιθυμούσαν να το μοιραστούν μαζί μου για τους δικούς τους προσωπικούς λόγους.

6. ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΑΝ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ

Παρακάτω βλέπουμε εάν αντιμετώπιζαν ή αντιμετωπίζουν μέχρι και σήμερα οι συνεντευξιαζόμενοι γλωσσικές δυσκολίες

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 1: «Στη γλώσσα, ναι. Με τους Έλληνες κανένα πρόβλημα εντάξει αλλά όταν πχ ήθελα να ζητήσω κάποια άδεια, έπρεπε να πάρω κάποιον Έλληνα που ήξερε κάτι παραπάνω γερμανικά από εμένα.»

Συνέντευξη 2: «Καμία.»

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 1: «Η γλώσσα. Η μοναδική και διαρκεί μέχρι τώρα (γέλιο), γιατί δεν ασχολήθηκα ιδιαίτερα με τα γερμανικά όσο σωστά θα έπρεπε, δεν τα έμαθα ποτέ. Στην πορεία βέβαια, μιλάω καλύτερα εννοείται μετά από τόσα χρόνια εδώ αλλά εξακολουθεί να παραμένει εεε το εμπόδιο που με δυσκολεύει στο να εκφραστώ και να πω αυτά που θέλω. [...] Από εκεί και πέρα τα εμπόδια είχανε να κάνουνε με τη γλώσσα. Έπρεπε να πάω στην τράπεζα, να πάω στους γιατρούς έστω να ψωνίσεις να κάνεις ήτανε.. η γλώσσα ήτανε το εμπόδιο που μας φρέναρε σε όλες τις δραστηριότητες μας»

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 1: «Ναι μεγάλωσα στην Ελλάδα και ξανά ήρθα εδώ οπότε είχα τις δυσκολίες που έχουν όλοι οι Έλληνες μετανάστες, με τη γλώσσα, με την κουλτούρα γενικώς»

Συνέντευξη 3: «Όσο μετά λέω δεν γίνεται, πέρασε λίγος καιρός, εστιατόρια τέτοια πράγματα δεν υπήρχανε Ελληνικά τότες, δυο μαγαζιά μόνο ήτανε και πήγαινα στο εστιατόριο και έτρωγα όλο κοκκινιστό Gulasch (γέλιο) και μου λέει η γκαρσονιέρα μετ.. αυτό εε φάε κάτι άλλο μου λέει, όλο το ίδιο. Αυτό μάρεζε και δεν ήξερα στον κατάλογο να αυτόσω εεε σιγά σιγά μετά..»

Παρατηρούμε ότι 4 από τους 5 συνεντευξιαζόμενους αντιμετώπισαν γλωσσικές δυσκολίες. Πιο συγκεκριμένα στην **οικογένεια 1, συνέντευξη 1** βλέπουμε ότι, η ανεπαρκής γνώση της γερμανικής γλώσσας, αποτέλεσε εμπόδιο στην επικοινωνία με τους Γερμανούς συνεργάτες, με αποτέλεσμα όταν ήθελε να ζητήσει κάτι να καταφεύγει στη βοήθεια κάποιου άλλου Έλληνα που θα έπαιρνε τον ρόλο του διερμηνέα.

Η συνεντευξιαζόμενη της **οικογένειας 2** αναφέρει, πώς δεν έμαθε ποτέ σωστά τη γερμανική γλώσσα και πρόκειται για μια δυσκολία που αντιμετωπίζει μέχρι και σήμερα «η γλώσσα ήτανε το εμπόδιο που μας φρέναρε σε όλες τις δραστηριότητες μας» όπως αναφέρει και η ίδια. Μπορεί μετά από τόσα χρόνια να μπορεί να μιλήσει, αλλά της είναι δύσκολο να εκφράσει αυτά που θέλει. Τέλος, στην **οικογένεια 3, συνέντευξη 3** βλέπουμε ότι, οι γλωσσικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει τον έκαναν να παραγγέλνει στο εστιατόριο κάθε μέρα το ίδιο πιάτο καθώς ήταν το μόνο που γνώριζε και μπορούσε να διαβάσει στον κατάλογο.

Σύμφωνα με τα παραπάνω υποθέτω ότι, οι Έλληνες μετανάστες που είναι γεννημένοι στην Ελλάδα και ζούνε τόσα χρόνια στη Γερμανία δεν μιλούν άπταιστα γερμανικά ή δεν μιλούν καθόλου, μόνο τα βασικά. Αυτό μπορεί να συμβαίνει γιατί συναναστρέφονται κυρίως μόνο με Έλληνες ή γιατί μπορεί να θεωρούσανε πώς η παραμονή τους στη Γερμανία θα είναι για ελάχιστο χρονικό διάστημα. Από την άλλη Έλληνες που είναι γεννημένοι στην Γερμανία ίσως μαθαίνουν τη γλώσσα πολύ πιο εύκολα με αποτέλεσμα να μην αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην ομιλία, γιατί ακόμα και να φοιτούν σε ελληνικό σχολείο γίνονται υποχρεωτικά γερμανικά μαθήματα, με αποτέλεσμα να μαθαίνουν τη γλώσσα ή μπορεί να φοιτούν σε γερμανικό σχολείο.

7. ΤΡΟΠΟΙ ΕΚΜΑΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Στα παρακάτω αποσπάσματα βλέπουμε με ποιόν τρόπο έμαθαν καθώς και το πόσο καλά γνωρίζουνε οι συνεντευξιαζόμενοι τη γερμανική γλώσσα

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 1:

Σ: «Εεε στην αρχή πήγα για σχολείο, εντάξει μετά με τους άλλους τους ξένους εκεί στη δουλεία, μετά βρήκα τη γυναίκα ήξερε γερμανικά και εκεί αφέθηκα (γέλια) δεν έμαθα τίποτα επιπλέον (γέλια)»

[...]

E: «Εεε πώς έμαθες τη γερμανική γλώσσα, μου είπες ότι πήγες σε σχολείο αρχικά»

Σ: «Ένας μήνας ήταν φουλ γιατί είχα όρεξη, σηκωνόμουνα το πρωί πήγαινα σχολείο μέχρι το μεσημέρι και μετά από εκεί πήγαινα κατευθείαν για δουλεία. Τον πρώτο μήνα άντεξα είχα όρεξη αλλά εντάζει μετά εε.. [...] Μετά εε ναι δεν ασχολήθηκα. Εεε και μην φανταστείς δεν τα ξέρω και καλά τα Γερμανικά αλλά δεν έχω και πρόβλημα για να συνεννοηθώ. Έχω και το θάρρος και το θράσος, δηλαδή και να μην με καταλάβει ο άλλος θα του δώσω να καταλάβει, δεν θα πω ωχ τώρα πώς θα το πω[...] ακόμα και σε δημόσια υπηρεσία άμα θα πάω πιστεύω θα τα καταφέρω. Άσχετα τώρα άμα έχω τη θεία σου που ξέρει γερμανικά και είναι πιο εύκολα»

Συνέντευξη 2: «Από το νηπιαγωγείο. [...] Από εκεί άρχισε μέχρι το δημοτικό και στο γυμνάσιο μετά...»

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 1: «Εεε ξεκίνησα όταν ήρθα τη πρώτη χρονιά με μαθήματα γερμανικών στο Ελληνικό σπίτι κάθε Σάββατο. Εεε μετά πήγα σε μια.. στο λαϊκό πανεπιστήμιο κάθε μέρα αλλά μετά η μικρή μου όμως, πήγε απόγευμα σχολείο και δεν μπορούσα να συνεχίσω εκεί, αν συνέχιζα εκεί θα ήταν καλύτερα. Μετά δεν μπορούσα να συνεχίσω άλλο οπότε στο σπίτι μιλούσα μόνο Ελληνικά, ο κύκλος μας μόνο Έλληνες, δεν είχα ακούσματα καθόλου οπότε έτσι περάσαν πολλά χρόνια χωρίς να τα έχω μάθει καλά οπότε και μεγαλώνοντας κιόλας δυσκολεύομαι να μάθω και τώρα ακόμα περισσότερο»

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 1: «Εεε λίγο σχολείο, λίγο λεξικό, λίγο πρακτική εξάσκηση, γενικά»

Συνέντευξη 2: «Εεε και σιγά σιγά έμαθα τη γλώσσα. Τα έβαλα από την τηλεόραση, από τα παιδιά που πήγαιναν στο Kindergarten[...]»

Συνέντευξη 3: «Εεε έτσι λίγο μιλάω ας πούμε, ναι.[...] Εεε από τη δουλεία λίγο με τους συναδέλφους εκεί πέρα με κορίτσια, με τις φιλενάδες (γέλιο)»

Παρατηρούμε ότι 4 συνεντευξιαζόμενοι έμαθαν τη γερμανική γλώσσα από το σχολείο. Πιο συγκεκριμένα στη *συνέντευξη 1, οικογένεια 3* και *συνέντευξη 2, οικογένεια 1* βλέπουμε ότι, τη γλώσσα κατάφεραν να τη μάθουν από το σχολείο που πήγαιναν.

Στη *συνέντευξη 1, οικογένεια 1* και η *συνεντευξιαζόμενη* από την *οικογένεια 2*, πηγαίνανε για ένα μικρό χρονικό διάστημα σε απογευματινό σχολείο. Από όσο βλέπουμε ο συνεντευξιαζόμενος της *οικογένειας 1* πήγαινε σε σχολείο κάθε απόγευμα για τρεις μήνες. Τη γλώσσα δεν την έχει μάθει άπταιστα, αλλά έχει το θάρρος να επικοινωνήσει με Γερμανούς. Όσο αναφορά τη συνεντευξιαζόμενη της *οικογένειας 2*, αρχικά ξεκίνησε μαθήματα γερμανικής γλώσσα στο ελληνικό σπίτι (στο Μόναχο) και έπειτα πήγε σε λαϊκό πανεπιστήμιο αλλά, σύντομα το διέκοψε γιατί το παιδί της πήγαινε σε απογευματινό σχολείο. Επίσης, ο κύκλος αποτελούνταν μόνο από Έλληνες, με αποτέλεσμα να παραμελήσει τη γλώσσα και να μην τη μάθει ποτέ. Επίσης, στη *συνέντευξη 2, οικογένεια 3* βλέπουμε πώς έμαθε τα γερμανικά από την τηλεόραση και τα παιδιά της που πήγαιναν σε γερμανικό νηπιαγωγείο. Τέλος, *συνέντευξη 3, οικογένεια 3* έμαθε τα γερμανικά από τη δουλειά και τους φίλους.

Σύμφωνα με τα παραπάνω υποθέτω ότι, οι συνεντευξιαζόμενοι θα είχαν μάθει τη γερμανική γλώσσα πολύ καλύτερα αν δεν είχαν σταματήσει τα μαθήματα για την εκμάθηση της. Πιστεύω ότι όταν αποφασίζεις να κάνεις οικογένεια και κάποια στιγμή έρθουν και τα παιδιά δεν έχεις τόσο ελεύθερο χρόνο και κουράγιο να ασχοληθείς με την εκμάθηση της γλώσσας έχεις άλλες υποχρεώσεις.

8. Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑ ΕΚΦΡΑΖΟΝΤΑΙ ΠΙΟ ΕΥΚΟΛΑ

Στα παρακάτω αποσπάσματα οι συνεντευξιαζόμενοι μας αποκαλύπτουν ποια είναι η γλώσσα με την οποία μπορούν να εκφραστούν καλύτερα, τα ελληνικά ή τα γερμανικά και γιατί

• Οικογένεια 1

Συνέντευξη 3: «Και με τις δυο. [...] Ναι, απλά έτσι λίγο με την ελληνική δεν μου έρχονται αυτές οι λέξεις παραδείγματος χάρη να πω δύσκολες λέξεις έτσι για να έχω καλύτερο.. [...] Λεξιλόγιο ναι (γέλιο)»

Συνέντευξη 4: «Με τα γερμανικά. [...] Μιλάω πιο πολύ με τους φίλους μου γερμανικά»

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 2: «Με τα ελληνικά. [...] Γιατί τα ελληνικά είναι η μητρική μου γλώσσα, πέρα του σχολείου και του πανεπιστημίου που ήταν όλα στα ελληνικά φυσικά εεε νομίζω πώς ο οποιοσδήποτε μπορεί στη μητρική του γλώσσα να εκφραστεί όπως πραγματικά θέλει και νιώθει να πει αυτό που θέλει.»

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 4: «Τα γερμανικά.[...] Μου.. η γλώσσα πάντα μου άρεσε περισσότερο να σου πω την αλήθεια, μπορεί να ακούγεται λίγο βάρβαρό αλλά πήγα στο γερμανικό νηπιαγωγείο, κοιτούσα πάντα γερμανική τηλεόραση και μου έβγαινε πιο εύκολα να μιλάω γερμανικά, όχι ότι η ελληνική γλώσσα δεν μου αρέσει απλά τώρα ειδικά που σπουδάζω εδώ πέρα και έχω Γερμανούς φίλους, έχω συνηθίσει να μιλάω πιο πολύ γερμανικά»

Σχετικά με την ερώτηση: «Με ποια γλώσσα μπορείς να εκφραστείς πιο εύκολα, τα ελληνικά ή τα γερμανικά και γιατί;», στη **συνέντευξη 3, οικογένεια 1** μας αναφέρει η συνεντευξιαζόμενη πώς μπορεί να εκφραστεί και με τις δυο γλώσσες, απλά στα ελληνικά δυσκολεύετε να χρησιμοποιήσει δύσκολο λεξιλόγιο που θα την κάνουν να έχει καλύτερο λόγο.

Επίσης, 2 συνεντευξιαζόμενοι ισχυρίζονται πώς εκφράζονται καλύτερα με τη γερμανική γλώσσα. Πιο συγκεκριμένα στη **συνέντευξη 4, οικογένεια 1** βλέπουμε ότι, μιλά συχνά με τους φίλους του γερμανικά, με αποτέλεσμα να νιώθει πώς αυτή είναι και η γλώσσα με την οποία μπορεί να εκφραστεί πιο εύκολα. Παρόμοια περίπτωση συναντάμε και στη **συνέντευξη 4, οικογένεια 3**. Από πολλή μικρή ηλικία μιλά τα γερμανικά καθώς πήγαινε σε γερμανικό νηπιαγωγείο και παρακολουθούσε γερμανική τηλεόραση. Της αρέσουν τα ελληνικά, αλλά εφόσον σπουδάξει σε γερμανικό πανεπιστήμιο έχει δημιουργήσει φιλίες με Γερμανούς, με αποτέλεσμα να μιλά συνεχώς γερμανικά και να νιώθει πώς αυτή είναι η γλώσσα με την οποία μπορεί να εκφραστεί πιο εύκολα.

Τέλος, έχουμε και τη **συνεντευξιαζόμενη της οικογένειας 2** η οποία πιστεύει πώς δεν θα μπορούσε να είναι άλλη εκτός από την μητρική της γλώσσα (τα ελληνικά), είναι

της γνώμης πώς ο κάθε ένας, μπορεί να εκφραστεί πολύ καλύτερα μιλώντας τη μητρική του γλώσσα.

Οι Έλληνες που γεννιούνται και μεγαλώνουν στη Γερμανία θεωρούνται δίγλωσσοι, επομένως υποθέτω ότι όλα τα δίγλωσσα παιδιά αντιμετωπίζουν δυσκολίες στον τρόπο έκφρασης, γιατί δεν μπορούν να κατακτήσουν και στις δυο γλώσσες την γλωσσική επάρκεια που μπορεί να έχει ένα μονόγλωσσο άτομο. Επομένως, μια από τις δυο γλώσσες θα είναι ασθενέστερη, με αποτέλεσμα τις περισσότερες φορές να μπορούν να εκφραστούν καλύτερα με μια από τις δυο γλώσσες, για παράδειγμα η συνεντευξιαζόμενη 3, οικογένεια 1 φαίνεται να χρησιμοποιεί στην καθημερινότητα της περισσότερο τη γερμανική γλώσσα, με αποτέλεσμα όταν μιλά ελληνικά να δυσκολεύετε να εκφράσει αυτό που θέλει, γιατί αρκετές φορές δεν μπορεί να θυμηθεί λέξεις της ελληνικής γλώσσας.

9. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΙΑΖΟΜΕΝΩΝ

Παρακάτω έχουμε την εκπαιδευτική διαδρομή των συνεντευξιαζόμενων. Πιο συγκεκριμένα αν φοίτησαν ή φοιτούν σε ελληνικό σχολείο της Ελλάδας ή σε ελληνικό ή γερμανικό σχολείο της Γερμανίας ή και τα δυο. Επίσης, κάποιοι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρονται στους λόγους που τους οδήγησαν να διακόψουν το σχολείο

• Οικογένεια 1

Συνέντευξη 1: *«Εεεμμ μέχρι και τρίτη Γυμνασίου στο χωρίο και από πρώτη Λυκείου στα Γρεβενά, στο Λύκειο».*

Συνέντευξη 2:

Σ: *«Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο και μετά επάγγελμα».*

Ε: *«Πήγες σε ελληνικό ή γερμανικό σχολείο»;*

Σ: *«Και ελληνικό και γερμανικό».*

Ε: *Ααα μισό μισό και πιο σου φάνηκε πιο εύκολο;*

Σ: *«Το ελληνικό»*

Ε: *«Το ελληνικό; Γιατί;»*

Σ: *«Γιατί στο γερμανικό είναι πιο δύσκολα. Πιο δύσκολα και όλοι ξένοι μέσα».*

E: «Δεν σου άρεσε;»

Σ: «Εντάξει πήγα στο δημοτικό γερμανικό, δεν ξέρω, να σου πω την αλήθεια».

Συνέντευξη 3: «Σε ελληνικό στο Freimann[...] Από την 1^η δημοτικού μέχρι και την 10^η δηλαδή δευτέρα Λυκείου. [...] Και τώρα κάνω μια Ausbildung, στο επάγγελμα ως νηπιαγωγός».

Συνέντευξη 4:

Σ: «Σε ελληνικό».

[...]

E: «Θες να ακολουθήσεις το γερμανικό δηλαδή μετά;»

Σ: «Ναι.»

E: «Γιατί;»

Σ: «Εεε βαριέμαι το σχολείο δεν θέλω και άλλα χρόνια.»

E: «Ναι αλλά γιατί θέλεις να σπουδάσεις κάτι εδώ πέρα στη Γερμανία και όχι στην Ελλάδα;»

Σ: «Είναι πιο εύκολο.»

• Οικογένεια 2

Συνέντευξη 1: «Εεε στη Φλώρινα, Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο τελείωσα εκεί και οι σπουδές μου ήτανε στη Σερβία, τελείωσα παιδαγωγική ακαδημία και γύρισα Ελλάδα μετά, δυο χρόνια στη Σερβία και Ελλάδα μετά έκανα αναγνώριση στο (δεν καταλαβαίνω τη λέξη) πτυχίο. Και έκανα και μια χρονιά ισοτιμία πτυχίου».

Συνέντευξη 2: «Πήγα σε ελληνικό σχολείο στο Μόναχο». [...] Γιατί, όταν ήμουνα κοντά 6 εεε μετακομίσαμε με την οικογένεια μου στο Μόναχο και αναγκαστικά πήγα σε ελληνικό σχολείο εδώ. [...] Σπούδασα επίσης στην Ελλάδα, στη Θεσσαλονίκη στο Αριστοτέλειο».

• Οικογένεια 3

Συνέντευξη 1: «Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο».

Συνέντευξη 2:

Σ: «Εεε εκπαιδευτική ήταν...εεε μέχρι δημοτικό 6^ο δημοτικού. Στο γυμνάσιο ήθελα να πάω αλλά επειδή τα χρόνια ήτανε.. έπρεπε να πληρώσεις το γυμνάσιο.. ήμουνα καλή μαθήτρια και ο πατέρας μου πλήρωνε την αδερφή μου τη μεγάλη και δεν με έστειλε εμένα στο γυμνάσιο και...»[...] «Ήμουνα πολλή καλή μαθήτρια, ήμουνα πάντα πρώτη και όταν έδωσα εε... εκείνα τα χρόνια δίναμε εξετάσεις για να περάσουμε στο γυμνάσιο. Έδωσα εξετάσεις, πέρασα από τους πρώτους... και ο λόγος που ο πατέρας μου δεν είχε να μας.. να με σπουδάσει.. έμεινα.. αυτό ήταν, δεν είχαμε περισσότερα».

Συνέντευξη 3:

Σ: «Εεε στο δημοτικό πήγα και μετά στη γούνα. Μάθαμε.. από τα 13 χρόνια πήγαινα και μάθαινα γούνα».

Ε: «Εεε υπήρχε κάποιος λόγος που δεν σπουδάσατε;»

Σ: «Εεε μάλλον δεν ήθελα εγώ και μετά ο πατέρας μου είχε 6 παιδιά και δεν είχαμε τις δυνατότητες για να σπουδάσουμε εκείνα τα χρόνια».

Συνέντευξη 4:«Πήγα σε ελληνικό δημοτικό, μετά σε ελληνικό γυμνάσιο και μετά άλλαξα σε γερμανικό. [...] Δεν ήταν δικιά μου απόφαση να πάω σε ελληνικό δημοτικό, οι γονείς μου το αποφάσισαν για να μου μεταδώσουν την ελληνική κουλτούρα, να έρθω λίγο πιο κοντά. Μετά είδα όμως ότι θέλω να μείνω εδώ, εδώ είναι η ζωή μου, εδώ είναι η οικογένεια μου οπότε αποφάσισα να πάω στο γερμανικό σχολείο που μου άρεσε και η γλώσσα και έτσι έγινε».

Όσο αναφορά την εκπαιδευτική διαδρομή, **στη συνέντευξη 2, οικογένεια 3** βλέπουμε πώς η συνεντευξιαζόμενη κατάφερε να ολοκληρώσει το δημοτικό στη Ελλάδα. Ήταν πολλή καλή μαθήτρια αλλά η εκπαιδευτική της διαδρομή σταμάτησε εκεί, γιατί η οικογένεια της δεν είχε την οικονομική δυνατότητα να σπουδάσει και τα δυο τα παιδιά αλλά μόνο το ένα. Παρόμοια περίπτωση συναντάμε και στη **συνέντευξη 3, οικογένεια 3**. Ολοκλήρωσε το δημοτικό και ύστερα δούλεψε ως γουναράς, οι λόγοι που διέκοψε την εκπαιδευτική του διαδρομή ήταν γιατί δεν ήθελε να συνεχίσει το σχολείο αλλά και γιατί δεν διέθετε η οικογένεια του τις δυνατότητες.

Επίσης, 2 συνεντευξιαζόμενοι ολοκλήρωσαν το δημοτικό, το γυμνάσιο και το λύκειο στην Ελλάδα. Σε αυτή την περίπτωση ανήκουν η *συνέντευξη 1, οικογένεια 1* και *συνέντευξη 1, οικογένεια 2 (η οποία συνέχισε τις σπουδές της στη Σερβία)*.

Ακόμα, έχουμε 4 συνεντευξιαζόμενος που επισκέφθηκαν τόσο το ελληνικό όσο και το γερμανικό σχολείο στη Γερμανία. Πιο συγκεκριμένα, ο *συνεντευξιαζόμενος 4 της οικογένειας 1* φοιτά σε ελληνικό σχολείο του Μονάχου και επιθυμεί να συνεχίσει τις σπουδές του εκεί καθώς πιστεύει πώς είναι πολύ πιο εύκολα από ότι στην Ελλάδα. *Στη συνέντευξη 2, οικογένεια 1* έχουμε ένα άτομο που πήγε σε ελληνικό και γερμανικό σχολείο και με βάση την εμπειρία της μας λέει πώς το γερμανικό είναι πιο δύσκολο και έχει πολλούς ξένους. Ακόμα, η *συνεντευξιαζόμενη 3, οικογένεια 1* έχει ολοκληρώσει ελληνικό δημοτικό, γυμνάσιο και λύκειο και συνέχισε με μια Ausbildung, δηλαδή ένα είδος φοίτησης που συνδυάζει θεωρητική και πρακτική κατάρτιση. Πρόκειται για επαγγελματική εκπαίδευση που ακολουθεί μεγάλο ποσοστό παιδιών στη Γερμανία και καλύπτει μια τεράστια γκάμα επαγγελμάτων. Παρόμοια περίπτωση έχουμε και στη *συνέντευξη 4, οικογένεια 3* η συνεντευξιαζόμενη ολοκλήρωσε το δημοτικό και το γυμνάσιο σε ελληνικό σχολείο του Μονάχου και ύστερα ακολούθησε το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα πηγαίνοντας λύκειο και σε γερμανικό πανεπιστήμιο. Επίσης, στη *συνέντευξη 2, οικογένεια 2*, ακολούθησε το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα στη Γερμανία και σπούδασε στην Ελλάδα.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, υποθέτω ότι, αν η οικογένεια της συνεντευξιαζόμενης 2, οικογένεια 3 είχε την οικονομική δυνατότητα να σπουδάσει και τα δυο τα παιδιά της, η συνεντευξιαζόμενη σήμερα μπορεί να είχε πτυχίο πανεπιστημίου. Επίσης, όσο αναφορά τα παιδιά που γεννήθηκαν στην Γερμανία: συνέντευξη 2 και 4 οικογένεια 1, συνέντευξη 3 οικογένεια 1, συνέντευξη 4 οικογένεια 3 είναι παιδιά που ολοκλήρωσαν την εκπαιδευτική τους διαδρομή μέχρι το Γυμνάσιο ή την πρώτη Λυκείου και μετά ακολούθησαν το Γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα ή επιθυμούν να το ακολουθήσουν αργότερα (συνέντευξη 4 οικογένεια 1). Υποθέτω ότι η επιλογή τους να ακολουθήσουν το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα, είναι γιατί μπορεί να πιστεύουν ότι τους δίνονται περισσότερες επαγγελματικές ευκαιρίες για το μέλλον, ίσως πιστεύουν ότι σπουδάζοντας στην Ελλάδα και επιστρέφοντας πίσω στη Γερμανία δεν θα έχουν τις ίδιες επαγγελματικές δυνατότητες.

10. ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ

Στα παρακάτω αποσπάσματα συνεντεύξεων, βλέπουμε αν οι συνεντευξιαζόμενοι αντιμετώπισαν κάποιες δυσκολίες στο σχολείο και αν ναι ποιες ήταν αυτές

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 3: «Εεε στο ελληνικό πολλές φορές τσακωνόμασταν με τους δασκάλους, διότι λείπανε πολλές φορές και δεν μας ανα- αναπλήρωνε κανένας και μας έστελνε πάντα σπίτι. Κάναμε δίωρα, τετράωρα και είχε.. το είχαμε κάνει θέμα αυτό αλλά δεν κάνανε κάτι και μετά υπήρχαν έτσι διαφωνίες με τους δασκάλους, ποιος θα φύγει ποιος όχι και με τα παιδιά τσακωνόμασταν για θέμα ως αδικίες με τους βαθμούς, επειδή μας αδικούσανε πολλές φορές αλλιώς όχι».

Συνέντευξη 4: «Όχι»

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 2: «Εεε όχι εεε όχι δε μπορώ να θυμηθώ κάτι»

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 4: «Είδα ότι όταν άλλαξα και πήγα στο γερμανικό σχολείο μου ήταν κάπως ασυνήθιστο να είμαι με τους άλλους, γιατί είχα μόνο Έλληνες φίλους, είχα μόνο Έλληνες γύρω μου όλη μου τη ζωή εκτός όταν πήγαινα στο σουπερμάρκετ αλλά εντάξει δεν έχεις και πολλά να κάνεις οπότε ήτανε λίγο κάπως και με τη γλώσσα ήταν εντάξει είχανε μάθει αλλιώς αυτοί στο γερμανικό σχολείο, είχανε άλλα μαθήματα οπότε ήτανε λίγο δύσκολη η προσαρμογή στην αρχή αλλά εντάξει συνηθίζεις».

Στην προκειμένη περίπτωση βλέπουμε, ότι 2 συνεντευξιαζόμενοι δεν έχουν αντιμετωπίσει κάποια δυσκολία στο σχολείο, ενώ οι υπόλοιπες 2 ναι. Πιο συγκεκριμένα, **στη συνέντευξη 3, οικογένεια 1**, βλέπουμε ότι η δυσκολία έχει να κάνει με την εκπαίδευση των παιδιών στο σχολείο. Για μεγάλο χρονικό διάστημα δεν υπήρχαν δάσκαλοι /καθηγητές για να κάνουνε μάθημα στα παιδιά, με αποτέλεσμα να πηγαίνουνε σχολείο για 2-4 ώρες. Ενώ στη **συνέντευξη 4, οικογένεια 3** βλέπουμε ότι αφορά τη

δυσκολία προσαρμογής από το ελληνικό στο γερμανικό σχολείο. Ίσως αυτός να είναι και ένας από τους λόγους που το μεγαλύτερο ποσοστό των Ελλήνων μεταναστών, αποφασίζουν να στείλουν τα παιδιά τους σε ελληνικά σχολεία. Μπορεί να φοβούνται ότι τα παιδιά τους θα αργήσουν ή δεν θα καταφέρουν να προσαρμοστούνε στο σχολικό περιβάλλον, επίσης μπορεί να φοβούνται τις μαθησιακές δυσκολίες και τη σχολική αποτυχία.

11. ΟΜΟΡΦΕΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ

Στα παρακάτω αποσπάσματα οι συνεντευξιαζόμενοι μοιράζονται μαζί μας μια όμορφη σχολική τους εμπειρία

• Οικογένεια 1

Συνέντευξη 1: *«Εεε συνήθως οι εκδρομές (γέλια). Μια ημερήσια εκδρομή στα Τρίκαλα. Σταματήσαμε μετά στον γυρισμό το βράδυ στα μπουζούκια (γέλια), ήμασταν 17 χρονών; Τώρα δευτέρα Λυκείου ήταν τρίτη Λυκείου ήταν..; κάπου εκεί ή στο Γυμνάσιο όταν πήγαμε ημερήσια στα Γιάννενα, πήγαμε στο σπήλαιο, πήγαμε στο νησί της κυράς Φροσύνης, που για μας τότε στο χωρίο πρώτη φορά τα βλέπαμε αυτά»*

Συνέντευξη 2: *«Οι εκδρομές (γέλιο). [...] Όχι, όχι, όχι, το μάθημα που γινόταν τότες [...] Έμπαινε μέσα ο καθηγητής και τον σεβόσουν. Τώρα μπαίνει ο καθηγητής και... άστα να πάνε»*

• Οικογένεια 2

Συνέντευξη 1: *«Όμορφη σχολική εμπειρία. Ιδιαίτερα όμορφη δεν μπορώ να θυμηθώ κάτι όχι, όχι. Τόσο.. ήμουν καλή μαθήτρια βέβαια αλλά ήμουν πολύ ντροπαλή, οπότε δεν ήμουν νούμερο 1 στις εκδηλώσεις και όλα αυτά οπότε δεν βίωνα και τόσο σημαντικές καταστάσεις να στο πω έτσι (γέλιο)»*

• Οικογένεια 3

Συνέντευξη 1: *«Η πενταήμερη στη Κέρκυρα.»*

Σχετικά με τις όμορφες σχολικές εμπειρίες, βλέπουμε ότι σχεδόν όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρουν ως όμορφη εμπειρία, τις εκδρομές. Συγκεκριμένα τρεις συνεντευξιαζόμενοι αναφέρθηκαν στις σχολικές εκδρομές (*συνέντευξη 1 και 2, οικογένεια 1, συνέντευξη 1, οικογένεια 3*). Μόνο που η *συνεντευξιαζόμενη 2, οικογένεια 1* αναφέρθηκε και στο μάθημα που γινότανε τότε και ο σεβασμός που υπήρχε προς το δάσκαλο.

Σύμφωνα με τα παραπάνω υποθέτω ότι οι περισσότεροι από εμάς αν σκεφτούμε μια όμορφη σχολική εμπειρία, το πρώτο πράγμα που θα έρθει στη μνήμη μας είναι μια σχολική εκδρομή, γιατί στις σχολικές εκδρομές είναι που περνάς όμορφες, αξέχαστες στιγμές με τους φίλους σου και γνωρίζεσαι καλύτερα τόσο με τους συμμαθητές σου όσο και με τους καθηγητές σου. Όσο αναφορά την συνεντευξιαζόμενη 2, οικογένεια 1 που αναφέρθηκε στο μάθημα που γινόταν τότε, υποθέτω ότι μπορεί να θέλει να μας πει, ότι τότε το εκπαιδευτικό σύστημα ήταν πολύ πιο αυστηρό, με αποτέλεσμα να γίνεται και αποτελεσματικότερο μάθημα ενώ σήμερα το εκπαιδευτικό σύστημα είναι χαλαρό και οι μαθητές δεν έχουν τόσο καλές σχολικές επιδόσεις.

12. ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ

Στα παρακάτω αποσπάσματα οι συνεντευξιαζόμενοι απαντούν σχετικά με το αν έχουν βιώσει κάποια αρνητική σχολική εμπειρία και αν ναι ποια ήταν αυτή

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 1: «*Όχι. Γενικά τα σχολικά μου χρόνια μια χαρά ήτανε, ωραία ήτανε και στο χωρίο και στη πόλη μετά*».

Συνέντευξη 2:«*Όχι, όχι γιατί στα δικά μας τα χρόνια τότε ήταν αλλιώς από ότι είναι τώρα*».

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 1: «*Εεε δεν μπορώ να πω ιδιαίτερα. Θυμάμαι έντονα όμως πολύ, μια περίπτωση στο δημοτικό με την παρέα τελεσπάντων των παιδιών. Ήμασταν 5^η δημοτικού νομίζω; Τόσο; Και σε μια συζήτηση που είχαμε εκεί πέρα, με κατηγορήσαν ότι είπα κάτι που δεν το είχα πει (γέλιο)ότι κορόιδεψα κάποια άλλα παιδιά και αυτό δεν ταίριαζε*

καθόλου σε εμένα και επειδή σοκαρίστηκα τόσο πολύ από την αδικία, δεν μπορούσα να εκφράσω το ότι δεν ήμουν εγώ. Κακό, γιατί με κατηγορείτε άδικα; Και είναι περιστατικό που το θυμάμαι πάντα (γέλιο). Με ενόχλησε δηλαδή που με κατηγορήσαν χωρίς να φταίω. Ναι, αλλά σε γενικές γραμμές ήταν οκ, ομαλά ναι».

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 1: «Όχι όλα καλά πηγαίνανε».

Συνέντευξη 2: «Όχι ποτέ, ποτέ».

Συνέντευξη 3: «Όχι σχολικές όχι. Καλός μαθητής ήμουν, μέτριος μαθητής ήμουν».

Σχετικά με τις αρνητικές σχολικές εμπειρίες, βλέπουμε ότι σχεδόν όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι, δεν έχουν βιώσει κάποια άσχημη σχολική εμπειρία, εκτός από μια (συνέντευξη 1, οικογένεια 2) που στα σχολικά της χρόνια ένιωσε να αδικείται από τους φίλους της για κάτι το οποίο δεν είχε κάνει.

13. ΕΛΛΗΝΙΚΟ Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ;

Στα παρακάτω αποσπάσματα οι συνεντευξιαζόμενοι, αναφέρουν σε ποιο σχολείο αποφάσισαν να στείλουν τα παιδιά τους (σε ελληνικό ή γερμανικό) καθώς και τους λόγους που τους οδήγησαν σε αυτή τους την απόφαση

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 1:

Σ: «Εεε σε Ελληνικό με την προϋπόθεση, ότι θα μπορούσαμε να τα βοηθήσουμε. Επειδή εγώ είχα τελειώσει το Λύκειο, είχα κάποιες γνώσεις, ότι θα μπορούσα να τα βοηθήσω, από ότι άμα πήγαιναν στο Γερμανικό. Στο Γερμανικό εγώ δεν ήξερα τη γλώσσα, η μαμά τους πιο πολύ θα δούλευε δεν θα είχε το χρόνο.. εε και έτσι αποφασίσαμε στο Ελληνικό. Αλλά δεν το έχω μετανιώσει εγώ πιστεύω ότι αυτά που λένε ότι καλύτερα στο Γερμανικό.. δε δεν το βλέπω.. μπορεί να τα χάναμε κιόλας τα παιδιά μας άμα πήγαιναν στο Γερμανικό»

Ε: «Από ποια άποψη;»

Σ: «Από ποια άποψη; Λόγο συναναστροφών, γιατί εκεί θα ήταν καθαρά μεικτό το σχολείο, Τούρκοι, Γιουγκοσλάβοι.. γενικά όλες οι ράτσες, ενώ εδώ ξέραμε ότι ήταν όλα Ελληνάκια και ξέραμε και τις οικογένειες, ήταν πιο κλειστός ο κύκλος. Μπορούσαμε να τα ελέγχουμε τα παιδιά μας.»

Ε: «Δεν θέλατε να χάσουν την ελληνική ταυτότητα να το πω έτσι»

Σ: « Και αυτό και οι συναναστροφές. Θα μου πεις τώρα που μεγάλωσαν μπορεί να βγαίνουν έξω και να συναναστρέφονται και με Τούρκους και με Γιουγκοσλάβους και με άλλους αλλά... εε τα πρώτα τους βήματα πιστεύω τα κάνανε σωστά, με Έλληνες.»

Συνέντευξη 2:

Σ: «Τα παιδιά από την αρχή μόνο σε Kindergarten πήγαν γερμανικό και μετά στο ελληνικό.»

Ε: «Γιατί αποφάσισες να τα στείλεις στο ελληνικό;»

Σ: «Γιατί είπα όσο υπάρχουν τα ελληνικά σχολεία θα υποστηρίζουμε τα ελληνικά σχολεία αλλά μαθαίνουν και άλλες γλώσσες μέσα στα ελληνικά σχολεία όπως Αγγλικά, θα μάθουν και Γαλλικά τώρα όπως η Β. πάει στο Beruf, ελληνικά η μητρική γλώσσα πάνω απ'όλα.»

• Οικογένεια 2

Συνέντευξη 1: «Ελληνικό. Για εμένα ήτανε μονόδρομος, δεν υπήρχε περίπτωση ποτέ να στείλω τα παιδιά μου σε γερμανικό σχολείο δεν ήθελα. Είχαμε την πολυτέλεια να έχουμε Ελληνικά σχολεία εδώ, εάν δεν είχαμε όπως στη βόρεια Γερμανία ας πούμε, αναγκαστικά τι θα έκανα; Θα τα έστελνα σε γερμανικό αλλά αφού υπήρχαν τα σχολεία εδώ ήταν μονόδρομος δεν υπήρχε περίπτωση να ην τα στείλω σε Ελληνικό, γιατί ήθελα να πάρουν την Ελληνική εκπαίδευση, εγώ πάντα θεωρούσα τα γερμανικά ως δεύτερη γλώσσα, πώς μαθαίνουν τα δικά μας στην Ελλάδα αγγλικά ως δεύτερη γλώσσα; Έτσι θεωρούσα και τα γερμανικά. Πρώτα θα μάθουν καλά ελληνικά, να μιλάν, να σκέφτονται, να εκφράζονται και μετά τα γερμανικά είναι δεύτερη γλώσσα»

• Οικογένεια 3

Συνέντευξη 1: «Στο ελληνικό έστειλα την κόρη μου γιατί πίστευα ότι ίσως κάποτε να θέλει να σπουδάσει στην Ελλάδα, να επαναπατριστεί και έτσι επιλέξαμε το ελληνικό σχολείο,

πράγμα που δεν μας βοήθησε και πολύ χωρίς να έχει να σημαίνει τίποτα ότι και τον γιο μου τον στέλνω σε γερμανικό σχολείο ότι έχει κάποια παραπάνω πλεονεκτήματα από ότι τα ελληνικά»

Συνέντευξη 3: «*Εεε σε ελληνικό, γιατί είπαμε ότι είμαστε Έλληνες*»

Στη *συνέντευξη 1, οικογένεια 1*, βλέπουμε ότι ο συνεντευξιαζόμενος αποφάσισε να στείλει τα παιδιά του σε ελληνικό σχολείο, κυρίως γιατί εκείνος δεν γνώριζε την γερμανική γλώσσα και έτσι δεν θα μπορούσε να βοηθήσει τα παιδιά του στα μαθήματα του σχολείου αλλά και οι συναναστροφές έπαιξαν κάποιο ρόλο στην επιλογή του σχολείου. Ήθελε οι πρώτες επαφές των παιδιών του να είναι με Έλληνες. Όσο αναφορά τη *συνέντευξη 2 της ίδιας οικογένειας, δηλαδή οικογένεια 1* μας δίνει ένα στοιχείο που δεν μας το ανέφερε ο συνεντευξιαζόμενος 1, ότι τα παιδιά τους ξεκίνησαν πηγαίνοντας σε γερμανικό νηπιαγωγείο και ύστερα ακολούθησαν το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Η μητέρα, μας εξηγεί πώς ο λόγος που αποφάσισε να στείλει τα παιδιά της σε ελληνικό σχολείο είναι, γιατί θέλει να στηρίζει την ελληνική εκπαίδευση.

Η συνεντευξιαζόμενη της *οικογένειας 2, συνέντευξη 1* αποφάσισε να στείλει τα παιδιά της σε ελληνικό σχολείο, γιατί θεώρησε πώς τα παιδιά της πρέπει να μάθουν πρώτα καλά τη μητρική τους γλώσσα και να μάθουν να εκφράζονται σωστά με αυτή και ύστερα τα γερμανικά, τα οποία τα θεωρούσε δεύτερη γλώσσα.

Στη *συνέντευξη 1, οικογένεια 3* ο συνεντευξιαζόμενος υπέθεσε πώς η κόρη του θα ήθελε όταν μεγαλώσει να σπουδάσει στην Ελλάδα. Αυτός ήταν και ένας λόγος που έστειλε την κόρη του σε ελληνικό σχολείο. Ενώ τον γιο του τον στέλνει σε γερμανικό. Τέλος, ο *συνεντευξιαζόμενος 3, οικογένεια 3* αναφέρει πώς αφού είναι Έλληνας, είναι και σωστό να στείλουν τα παιδιά τους σε ελληνικό σχολείο.

Άρα, παρατηρούμε πώς σχεδόν όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι θεώρησαν πώς τα παιδιά τους πρέπει να ακολουθήσουν το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα εκτός από τη *συνέντευξη 1, οικογένεια 3* που έγραψε το γιο του σε γερμανικό σχολείο. Ένας ακόμα λόγος που μπορεί να έστειλαν τα παιδιά τους στο ελληνικό σχολείο, εκτός από αυτούς που αναφέρθηκαν από τους ίδιους παραπάνω, μπορεί να είναι η επιστροφή στην Ελλάδα δηλαδή μπορεί να έστειλαν τα παιδιά τους στο ελληνικό σχολείο με το σκεπτικό, ότι κάποια στιγμή θα επιστρέψουν οικογενειακός στην Ελλάδα. Άρα δεν είχε νόημα για εκείνους να φοιτήσουν τα παιδιά τους στο γερμανικό σχολείο.

14. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΟΥΣ

Στο παρακάτω απόσπασμα η συνεντευξιαζόμενη αναφέρει τις διαφορές που θεωρεί ότι υπάρχουν, σύμφωνα με τη δική της προσωπική εμπειρία, ανάμεσα στο ελληνικό και το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 3: «Σε σχέση με τα μαθήματα το ελληνικό ήταν πιο εύκολο, διότι ήτανε πιο χαλαρά αλλά τώρα στο γερμανικό έτσι μαθαίνεις πιο πολλά πράγματα απ' ότι το ελληνικό, είναι πιο αυστηρά να το πω έτσι»

Η συνεντευξιαζόμενη έχει ολοκληρώσει τις τάξεις του Δημοτικού και του Γυμνασίου στο ελληνικό σχολείο και τώρα ακολουθεί το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα, φοιτά δηλαδή σε επαγγελματική σχολή (Berufsausbildung). Μας αναφέρει λοιπόν, πώς το ελληνικό σχολείο είναι πολύ πιο εύκολο και χαλαρό συγκριτικά με το γερμανικό, ενώ το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα θεωρεί πώς είναι πιο αυστηρό αλλά παρέχει αποτελεσματικότερη μάθηση.

15. ΕΛΛΑΔΑ Η΄ ΓΕΡΜΑΝΙΑ- ΤΙ ΠΡΟΤΕΙΜΟΥΝ ΟΙ ΣΥΝΕΤΕΥΞΙΑΖΟΜΕΝΟΙ

Στα παρακάτω αποσπάσματα θα δούμε αν οι συνεντευξιαζόμενοι επιθυμούν να επιστρέψουν κάποια στιγμή στην Ελλάδα ή να μείνουν μόνιμα στη Γερμανία. Επίσης, σε περίπτωση που κάποια στιγμή οι συνεντευξιαζόμενοι θελήσουν να κάνουν παιδιά, μας αναφέρουν την εκπαιδευτική πορεία που θα ήθελαν να ακολουθήσουν τα παιδιά τους. Επιπρόσθετα στα αποσπάσματα αναφέρονται και οι λόγοι που τους οδηγούν σε αυτές τις σκέψεις

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 3:

Σ: «Εδώ στο Μόναχο γιατί δεν.. πιστεύω, δηλαδή θα είναι και οι γονείς μου εδώ, έχουμε ένα σπίτι και θα 'χω μια σίγουρη δουλειά δηλαδή κατευθείαν που θα τελειώσω και θα έχω

το χαρτί στο χέρι θα μπορώ να βρω κατευθείαν δουλειά. [...] στην Ελλάδα θα αισθάνομαι έτσι μόνη μου επειδή οι γονείς μου θα ξέρω ότι θα είναι εδώ και στην Ελλάδα έτσι δεν έχω τόσους πολλούς συγγενείς όπως εδώ. [...] Εεμ άμα είναι και ο άντρας μου από εδώ πιστεύω πως ναι θα το κάνουμε έτσι ώστε να μείνουμε εδώ στη Γερμανία στο Μόναχο δεν πιστεύω να μετακομίσουμε στην Ελλάδα.»

Ε: «Και τα παιδιά σου θα τα πας σε ελληνικό ή γερμανικό σχολείο;»

Σ: «Σε γερμανικό γιατί, έτσι όπως το βλέπω και εγώ τώρα πιστεύω ότι στα γερμανικά σχολεία οι δασκάλοι, γενικά το σύστημα, είναι καλύτερο από ότι το ελληνικό και τα παιδιά θα έχουν ένα καλύτερο μέλλον δηλαδή θα μπορέσουν κατευθείαν να ακολουθήσουν το γερμανικό σύστημα παρά να πάνε στο Λύκειο να χάσουν 4 χρόνια και μετά να πάνε να σπουδάσουνε

[...]Να το πω έτσι, αυτά που έχω δει στο ελληνικό σύστημα το παίρνουν όλοι σαν χαβαλέ πάνε εκεί.. [...] Ναι και δεν κάνουνε τίποτα έτσι; Σπαταλάνε όλα τα λεφτά τους στα φροντιστήρια για να μάθουνε τα παιδιά και στο σχολείο δεν κάνουνε τίποτα ενώ στο γερμανικό σχολείο είναι, είναι απ- εε όχι απαραίτητο εε Pflicht[...] απαραίτητο; Είναι απαραίτητο να μείνουν τα παιδιά εκεί και θα μάθουνε κάτι και κάθονται και μέχρι της 5 και άμα φύγουνε υπάρχουνε και συνέπειες, δηλαδή άμα κάνεις κοπάνα που αυτό το κάνεις στο ελληνικό σχολείο, στο γερμανικό σχολείο θα υπάρξουν συνέπειες για αυτό που έκανες και μπορεί πχ ο δάσκαλος ή ο διευθυντής να σε βάλει υπερορίες για να κάτσεις μετά να, να μάθεις αυτά που έχασες.»

Συνέντευξη 4:«Στη Γερμανία. [...] Σε ελληνικό, για να μην μάθουν μόνο τη γερμανική γλώσσα αλλά να έχουν και κάτι από την ελληνική.»

• Οικογένεια 2

Συνέντευξη 2:«Εεε είναι μια ιστορία που την έχουμε συζητήσει πολύ...εεε η αλήθεια είναι ότι θέλουμε να γυρίσουμε στην Ελλάδα οπότε βάζουμε ένα χρονικό περιθώριο στους εαυτούς μας μέχρι αυτά τα παιδιά, αν υπάρξουν κάποια στιγμή, να πάνε σχολείο εάν μπορέσουμε να γυρίσουμε στην Ελλάδα θα θέλουμε να μεγαλώσουν τα παιδιά μας στην Ελλάδα φυσικά και να πάνε εκεί σχολείο. Εάν αυτό δεν είναι εφικτό θα πάνε.. θα μείνουμε εδώ αλλά θα πάνε μάλλον σε Ελληνικό σχολείο. Αλλά, δηλαδή αυτό σκεφτόμαστε τέλοσπάντων, πιο έντονα, εκεί δίνουμε βάση, βαρύτητα. [...]Το γερμανικό σύστημα

εκπαίδευσης, είναι πάρα πολύ.. πώς να το πω, είναι λίγο βάρβαρο, γιατί τα παιδιά τα χωρίζουνε ανάλογα με τις ικανότητες τους αλλά και όχι μόνο και με την οικονομική κατάταξη, την οικονομική θέση.. τα χωρίζουν σε πάρα πολλή μικρή ηλικία και τους βάζουνε πολλά εμπόδια, η κοινωνία δηλαδή τους βάζει πολλά εμπόδια έτσι ώστε να μην μπορούν να εξελιχθούν απαραίτητα ενώ έχουνε τις δυνατότητες και για αυτό τον λόγο δεν διαλέγουμε την γερμανική εκπαίδευση.»

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 4: «Πιστεύω πώς θα τα στείλω σε γερμανικό αλλά θα κοιτάζω να μάθουνε και από που είναι, ίσως παντρευτώ Γερμανό και είναι τα παιδιά μου μισά Γερμανάκια μισά Ελληνάκια αλλά θα κοιτάζω να μάθουν και από που είναι η μητέρα τους, ίσως να τα στέλνω το Σάββατο σε ελληνικό σχολείο ή να διαβάζουμε ελληνικά, θα φροντίσω να μάθουν τη γλώσσα βέβαια, θα πηγαίνουμε στη Ελλάδα, στα μουσεία τα πάντα, να μάθουν από που είναι. [...] Γιατί σκοπεύω να μείνω εδώ, σκοπεύω και τα παιδιά μου να μείνουνε μαζί μου εδώ και εφόσον βλέπω περισσότερο μέλλον εδώ πέρα, θα τα στείλω σε γερμανικό σχολείο. Να μάθουνε καλύτερα τη γλώσσα, να πάνε σε καλύτερο σχολείο, ίσως από ότι εγώ, γιατί έχεις περισσότερες δυνατότητες άμα νομίζω πηγαίνεις αμέσως σε γερμανικό σχολείο από ότι σε ελληνικό, γιατί είναι λίγο δύσκολο να αλλάξεις από ελληνικό σε γερμανικό. Άμα πάνε αμέσως σε γερμανικό ίσως να πηγαίνουν σε καλύτερο σχολείο, σε καλύτερο πανεπιστήμιο»

Διαπιστώνουμε ότι, σχεδόν όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι (εκτός από έναν) θέλουν να μείνουνε μόνιμα στη Γερμανία. Επίσης, 2 συνεντευξιαζόμενοι θεωρούνε πώς στο μέλλον όταν αποκτήσουν παιδιά θα ήθελαν να τα στείλουνε σε ελληνικό σχολείο, ενώ οι υπόλοιποι 2 σε γερμανικό.

Πιο συγκεκριμένα, η **συνεντευξιαζόμενη 3 (οικογένεια 1)**, φαντάζεται το μέλλον της στο Μόναχο καθώς εκεί βρίσκεται η οικογένεια της, οι συγγενείς της και μια σίγουρη δουλειά. Όσο για τα παιδιά της που θα αποκτήσει στο μέλλον, προτιμά να τα στείλει σε γερμανικό σχολείο, γιατί θεωρεί πώς το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα είναι καλύτερο από το ελληνικό. Παρόμοια άποψη συναντάμε και στη **συνέντευξη 4, οικογένεια 3**, θέλει να μείνει μόνιμα στη Γερμανία γιατί, εκεί γνωρίζει πώς έχει μια σίγουρη δουλειά και

μέλλον. Το ίδιο και τα παιδιά που θα φέρει στον κόσμο. Θεωρεί πώς είναι προτιμότερο να τα στείλει εξ αρχής σε γερμανικό σχολείο, για να μάθουν να μιλούν καλύτερα τη γλώσσα και να έχουν περισσότερες επαγγελματικές δυνατότητες στο μέλλον. Παρόλα αυτά, δεν παραμελεί την ελληνική γλώσσα, θέλει τα παιδιά της να μάθουν να μιλούν ελληνικά, πηγαίνοντας σε σχολείο κάθε Σάββατο ή μαθαίνοντας με την ίδια. Θα επισκέπτεται με τα παιδιά της την Ελλάδα και θα τους μιλά για αυτή. Σύμφωνα με τα παραπάνω, υποθέτω ότι οι δυο συνεντευξιαζόμενες προτιμούν στο μέλλον όταν κάνουν παιδιά να τα στείλουν σε γερμανικό σχολείο, γιατί έχουνε εμπειρίες και από το ελληνικό αλλά και από το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα. Επομένως, σύμφωνα με τις εμπειρίες που έχουν αποκομίσει μπορούν να τα συγκρίνουν και να αποφασίσουν τι είναι καλύτερο και για τα παιδιά τους.

Έχουμε όμως και μια δεύτερη άποψη. Η *συνεντευξιαζόμενη 2, οικογένεια 2*, επιθυμεί να επιστρέψει στην Ελλάδα, να μεγαλώσουν τα παιδιά της στην Ελλάδα και φυσικά να φοιτήσουν σε ελληνικό σχολείο. Αν όμως δεν καταφέρει να επιστρέψει, θα ήθελε τα παιδιά της να πάνε σε ελληνικό σχολείο στη Γερμανία. Το γερμανικό σύστημα το θεωρεί βάρβαρο, διότι στο σχολείο χωρίζουν τα παιδιά με βάση τις ικανότητες τους και την οικονομική θέση στην οποία βρίσκονται, με αποτέλεσμα η κοινωνία να βάζει εμπόδια στα παιδιά και να μη εξελίσσονται έτσι όπως θα έπρεπε, παρόλο που έχουν τις δυνατότητες. Παρόμοια περίπτωση παρατηρούμε και στη *συνέντευξη 4, οικογένεια 1*, θα ήθελε να ζήσει μόνιμα στη Γερμανία αλλά να στείλει τα παιδιά του σε ελληνικό σχολείο για να μάθουν τα ελληνικά. Όσο αναφορά τις απόψεις των δυο συνεντευξιαζόμενων, θεωρώ ότι επιθυμούν να στείλουν τα παιδιά τους στο ελληνικό σχολείο και όχι στο γερμανικό, όπως οι προηγούμενοι δυο, όχι μόνο για τους λόγους που ανέφεραν οι ίδιοι, αλλά γιατί δεν έχουν κάποια εμπειρία από το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα (τουλάχιστον από όσα μας έχουνε πει στις συνεντεύξεις τους) ίσως μόνο κάποιες απόψεις που έχουν ακούσει από τρίτους. Ίσως αν είχαν αποκτήσει και εκείνοι εμπειρίες από το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα να είχαν άλλη άποψη ή και την ίδια που υποστηρίζουν τώρα. Ένας άλλος λόγος που υποθέτω ότι δεν επιθυμούν να στείλουν τα παιδιά τους στο γερμανικό σχολείο, είναι ο φόβος να χάσουν τα παιδιά τους την ελληνική τους "ταυτότητα" ο φόβος να απομακρυνθούν από την κουλτούρα, τα ήθη και έθιμα καθώς και την ελληνική γλώσσα.

16. ΜΠΑΙΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΗ

Στα παρακάτω αποσπάσματα έχουμε τις απόψεις των συνεντευξιαζόμενων σχετικά με το τι θα άλλαζε αν φοιτούσαν εξ αρχής σε γερμανικό σχολείο και αν οι επιδόσεις τους, όσο αναφορά τη γλώσσα, θα ήτανε το ίδιο καλές με αυτές στο ελληνικό

• Οικογένεια 1

Συνέντευξη 3: «Εεε θα είχα καταφέρει να ξέρω τη γερμανική τη γλώσσα καλύτερα από ότι την ελληνική και πιστεύω πώς θα είχα ξεχάσει τα ελληνικά άμα πήγαινα σε γερμανικό σχολείο, διότι θα μίλαγα, θα μίλαγα; και στο σπίτι με τους γονείς μου γερμανικά και θα μου ήταν εμένα πιο δύσκολο να συνεννοηθώ με τους Έλληνες, διότι η προφορά μου και το λεξιλόγιο μου δεν θα τόσο καλό όσο και στα γερμανικά.»

Συνέντευξη 4:

Σ: «Θα ήταν πιο δύσκολο.»

[...]

Ε: «Αααα αλλά.. αρά αντιμετωπίζεις δυσκολίες στη γερμανική γλώσσα, για αυτό θα σου φαινόταν πιο δύσκολο;»

Σ: «Εεε κάποιες ναι, σε κάποια μαθήματα που δεν κάνουμε στο ελληνικό, ναι.»

• Οικογένεια 2

Συνέντευξη 2: «Εεε πιστεύω πώς.. πιστεύω από άποψη δυνατοτήτων πιστεύω πώς ναι, γιατί ήρθα πάρα πολλή μικρή στη Γερμανία και τα γερμανικά τα έμαθα πολύ εμπειρικά και πολύ γρήγορα, δηλαδή δεν νομίζω αυτό να με δυσκόλευε τόσο και σε γερμανικό σχολείο θα τα μιλούσα σαφώς καλύτερα από ότι τα μιλάω τώρα αλλά από άποψη ιδιοσυγκρασίας και κουλτούρας και πώς να το πω.. φιλιών, ίσως να δυσκολευόμουν, ναι.»

• Οικογένεια 3

Συνέντευξη 4: «Κοίτα ίσως, ίσως να τα είχα καταφέρει καλύτερα ακόμα καλύτερα, γιατί εκεί πέρα είναι όλοι Γερμανοί σου μιλάνε μόνο γερμανικά, εδώ πέρα εγώ τώρα είχα τους γονείς μου να μου μιλάνε ελληνικά, είχαμε μόνο τον έναν καθηγητή που μιλούσε γερμανικό

στο δημοτικό ήταν και αυτός ναι μεν Γερμανός αλλά αλλιώς είναι όταν μιλάς μόνο γερμανικά με τους γύρω σου και αλλιώς να μιλάς ελληνικά και ο ένας ο Γερμανός που σου μιλάει, δηλαδή μπορεί, ίσως να τα είχα πάει ακόμα καλύτερα, μπορεί όμως για αυτό τα ελληνικά μου να μην ήταν τόσο καλά, γιατί εντάξει με τους γονείς σου δεν θα μιλήσεις όπως μιλάνε στις ειδήσεις.»

Οι 3 από τους 4 συνεντευξιαζόμενους πιστεύουν πως, αν φοιτούσαν σε γερμανικό σχολείο εξ αρχής θα είχαν μάθει καλύτερα τη γερμανική γλώσσα. Πιο συγκεκριμένα, στη **συνέντευξη 3, οικογένεια 1**, η συνεντευξιαζόμενη είναι της άποψης ότι, θα μάθαινε πολύ καλύτερα τα γερμανικά, αλλά πιθανόν να ξεχνούσε τα ελληνικά. **Στη συνέντευξη 4, οικογένεια 3** η συνεντευξιαζόμενη αναφέρει πως πηγαίνοντας στο ελληνικό σχολείο δεν είχε τόση μεγάλη επαφή με την γερμανική γλώσσα, μόνο στις ώρες των γερμανικών μαθημάτων που γινόταν στο σχολείο και πιστεύει πως ίσως να τα είχε καταφέρει πολύ καλύτερα αν είχε ακολουθήσει από την αρχή το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα. Όσο αναφορά τη **συνεντευξιαζόμενη της οικογένειας 2**, πιστεύει πως μπορεί να μάθαινε καλύτερα τη γερμανική γλώσσα, αλλά θα υπήρχε μεγάλη δυσκολία στις φιλίες και τη κουλτούρα. Τέλος, έχουμε μια διαφορετική άποψη από τον **συνεντευξιαζόμενο 4, οικογένεια 1**. Θεωρεί, πως δεν θα τα κατάφερνε στο γερμανικό σχολείο, είναι δύσκολο, καθώς δεν πραγματοποιούνται όλα τα γερμανικά μαθήματα στο ελληνικό σχολείο.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, υποθέτω ότι πηγαίνοντας σε γερμανικό σχολείο μπορεί να μάθει κανείς τη γερμανική γλώσσα πολύ καλύτερα, γιατί αναγκάζεται καθημερινά να μιλήσει γερμανικά με τους συμμαθητές και τους δασκάλους/ καθηγητές. Επομένως αφού θα φοιτά σε γερμανικό σχολείο, θα έχει και Γερμανούς φίλους άρα πάλι θα μιλά γερμανικά. Αυτός υποθέτω ότι είναι ένας λόγος που τρεις από τους 4 συνεντευξιαζόμενους πιστεύουν ότι θα μάθαιναν καλύτερα τη γλώσσα αν πήγαιναν εξ αρχής σε γερμανικό σχολείο. Ο σχολικός και κοινωνικός κύκλος όμως θα αποτελείται κυρίως από Γερμανούς, για αυτό ίσως να υπάρχει και ο φόβος της συνεντευξιαζόμενης 3 οικογένεια 1 να ξεχάσει σιγά σιγά την ελληνική γλώσσα. Όσο αναφορά τον συνεντευξιαζόμενο 4 οικογένεια 1 ανέφερε ότι δεν πραγματοποιούνται όλα τα γερμανικά μαθήματα στο ελληνικό σχολείο. Επομένως, μπορεί να νιώθει ότι πηγαίνοντας εξ αρχής στο γερμανικό, να μην μάθαινε καλύτερα τη γερμανική γλώσσα αλλά να δυσκολευόταν περισσότερο, γιατί δεν γνωρίζει ποια είναι τα μαθήματα που διδάσκονται ή μπορεί να

θεωρεί ότι το γλωσσικό του επίπεδο δεν θα μπορούσε να φτάσει το επίπεδο της μητρικής του γλώσσας και αυτό να του προκαλεί άγχος για την σχολική του επιτυχία.

17. ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΠΟΥ ΘΑ ΕΔΙΝΑΝ ΣΕ ΕΝΑΝ ΔΑΣΚΑΛΟ

Στα παρακάτω αποσπάσματα, βλέπουμε τι συμβουλές που θα ήθελαν να δώσουν οι συνεντευξιαζόμενοι σε έναν εκπαιδευτικό, όσο αναφορά την εκπαίδευση των Ελλήνων μεταναστών ή την εκπαίδευση γενικότερα.

• Οικογένεια 1

Συνέντευξη 1: *«Εεε να έχει καλή επαφή με τα παιδιά. Ούτε πολύ αυστηρός αλλά ούτε και πολύ μαλακός. Δηλαδή, να.. δηλαδή αυτό που λέμε πάντα, να βρει το κουμπί και ο δάσκαλος και ο γονείς στο παιδί. [...] Εεε απλώς εδώ για τους δασκάλους είναι πιο δύσκολο, γιατί αυτοί έρχονται από κάτω δεν ξέρουν την νοοτροπία και γενικά το περιβάλλον των μεταναστών και στην πορεία αφήνουν τα παιδιά στο έλεος του θεού που λένε. Ως συνήθως αυτό γίνεται δηλαδή τώρα που παρακολουθούμε και τα βλέπουμε και τα ακούμε από τα παιδιά μας αλλά εντάξει ο δάσκαλος πρέπει να ασχοληθεί περισσότερο με τα παιδιά.[...]δηλαδή να προσπαθήσει να δώσει γνώσεις, όχι να πει ότι.. θα βρουν το δρόμο τους ή δεν βαριέσαι εγώ παίρνω αυτά που είναι να πάρω και.. κάπως έτσι γίνεται.»*

Συνέντευξη 2: *«Ναι μεν να είναι φίλος με τα παιδιά αλλά να κάνει και μάθημα. Να σέβονται τον δάσκαλο όταν μπαίνει μέσα. Αυτή είναι νομίζω και η συμβουλή από όλους τους γονείς που είναι εδώ.»*

Συνέντευξη 3: *«Ααα εεμ θα του έλεγα να του δώσει μια συμβουλή παραδείγματος χάρη πώς να μπορεί να προσανατολιστεί σε μια ξένη χώρα, τι δυσκολίες θα μπορεί να προκύψουνε άμα έρθει σε μια ξένη χώρα, πώς είναι οι δουλειές εδώ, οι άνθρωποι και πώς θα μπορεί να επικοινωνήσει με άλλους ανθρώπους σε τι γλώσσα.»*

Συνέντευξη 4: *«Τίποτα.»*

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 1: «Συμβουλή σε δάσκαλο τώρα αυτό είναι λίγο δύσκολο, γιατί έξω από το χορό πολύ μιλάμε.. Εεε νομίζω θα έλεγα να προσπαθεί να πλησιάσει τα παιδιά ίσως ξεφεύγοντάς λίγο από τον ρόλο του, όχι ως φίλος, όχι ως φίλος γιατί δεν μπορεί να είναι. Απλά να δοκιμάσει να κάνει με τα παιδιά πράγματα όχι μόνο στα πλαίσια του εκπαιδευτικού προγράμματος»

Συνέντευξη 2: «Εεε δεν ξέρω αν είμαι η κατάλληλη να δώσω συμβουλή σε δάσκαλο αλλά ως μαθήτρια ας πούμε θα του έδινα τη συμβουλή να είναι περισσότερο παρατηρητικός με τα παιδιά, για να μπορεί να, να αντιλαμβάνεται καλύτερα τη κατάσταση του παιδιού αν υπάρχει κάποιο πρόβλημα αν δεν υπάρχει πρόβλημα. Αυτό, να είναι λίγο πιο παρατηρητικοί να δίνουν περισσότερη σημασία.»

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 1: «Εκτός από το να μαθαίνει γράμματα στα παιδιά, να τους κάνει και καλύτερους ανθρώπους στην κοινωνία. [...] Εεε περισσότερο εκπαίδευση επί της ουσίας από πράγματα που μπορούν να δημιουργήσουν ένα κλίμα ανάπτυξης γενικώς και όχι υπερβολικές σπουδές για μακροχρόνια άνεργους.»

Συνέντευξη 4: «Ναι, να τους εκπαιδεύσουνε, γιατί μέχρι τώρα δεν έχουμε δει και πάρα πολλά δηλαδή όταν πήγα εγώ στο γερμανικό σχολείο κατάλαβα ότι δεν ξέρω τίποτα. Ήτανε.. εντάξει δεν ήξερα τίποτα βασικά. Είχαμε.. έχουνε πολλά, έχουνε πολλά να μας δώσουνε οι Έλληνες καθηγητές απλά είδα πώς δεν το έκαναν, δηλαδή να μάθουνε καλύτερα να σου μεταδίδουν αυτό που ξέρουνε γιατί δεν ήξεραν. Έπαιρνες το βιβλίο το μάθαινες απέξω έγγραφες το διαγώνισμά σου και αυτό ήτανε. Πρέπει να σου μάθουν να σκέφτεσαι λίγο, να ασκείς κριτική, να σκέφτεσαι μόνος σου και όχι να τα μασάς αυτά που σου δίνουνε.»

Σχετικά με το τι συμβουλές θα έδινε ο κάθε συνεντευξιαζόμενος σε έναν δάσκαλο παρατηρούμε, ότι τρεις συνεντευξιαζόμενοι θα έδιναν συμβουλές που αφορούν κυρίως το

εκπαιδευτικό έργο. Πιο συγκεκριμένα, να ανακαλύψει έναν καλύτερο τρόπο με τον οποίο θα μεταδίδει τη γνώση στους μαθητές του, να μην είναι τόσο δασκαλοκεντρικό το μάθημα και ο δάσκαλος να τους ενθαρρύνει να ασκούν κριτική σκέψη (*συνέντευξη 4, οικογένεια 3*). Να ασχοληθεί περισσότερο με τα παιδιά και να δημιουργήσει καλύτερες σχέσεις μαζί τους, αλλά να μην είναι ούτε πολύ αυστηρός ούτε πολύ επιεικής και να μεταδίδει γνώσεις στα παιδιά «να μην τα αφήσει στο έλεος του θεού»(*συνέντευξη 1, οικογένεια 1*). Επίσης, η *συνεντευξιαζόμενη 2, οικογένεια 1* ανέφερε πώς ο δάσκαλος θα πρέπει να είναι σαν φίλος για τα παιδιά αλλά να κάνει και το μάθημα του. Υποθέτω ότι οι συνεντευξιαζόμενοι θα έδιναν τις παραπάνω συμβουλές σε έναν δάσκαλό γιατί δεν είναι ευχαριστημένοι με τον τρόπο με τον οποίο διδάσκει ο εκπαιδευτικός. Μπορεί αυτή η άποψη να στηρίζεται σε δικές τους σχολικές εμπειρίες ή σχολικές εμπειρίες των παιδιών τους.

Ακόμα, έχουμε τους άλλους τρεις συνεντευξιαζόμενους που οι συμβουλές τους προς τους εκπαιδευτικούς, έχουν να κάνουν κυρίως με παράγοντες που θα τον κάνουν να έρθει κοντά με τα παιδιά ξεφεύγοντας από τον ρόλο του εκπαιδευτικού. Πιο συγκεκριμένα να γίνει περισσότερο παρατηρητικός, έτσι ώστε να αντιλαμβάνεται εάν κάποιος μαθητής του αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα και στη συνέχεια να τον βοηθήσει (*συνέντευξη 2, οικογένεια 2*). Να σχεδιάζει πράγματα μαζί με τα παιδιά που θα ξεφεύγουν από το πλαίσιο του εκπαιδευτικού προγράμματος (*συνέντευξη 1, οικογένεια 2*).«*Να τους κάνει καλύτερους ανθρώπους στην κοινωνία*»(*συνέντευξη 1, οικογένεια 3*). Τέλος, να δίνει συμβουλές στα παιδιά που είναι μετανάστες. Να τους βοηθήσει να προσαρμοστούν, να τους αναφέρει πιθανές δυσκολίες που θα αντιμετωπίσουν, να τους βοηθήσει δίνοντας τους συμβουλές για το πώς λειτουργεί η χώρα στην οποία ήρθαν, πώς είναι οι άνθρωποι και πώς να μάθουν τη γλώσσα για να μπορέσουν να επικοινωνεί με τους ντόπιους (*συνέντευξη 3, οικογένεια 1*). Σύμφωνα με τα παραπάνω, υποθέτω ότι τους συνεντευξιαζόμενους τους ενδιαφέρει περισσότερο ο εκπαιδευτικός να “κτίσει” χαρακτήρα στα παιδιά να τους διδάξει σημαντικά πράγματα για τη ζωή και να βγει λίγο από τον ρόλο του εκπαιδευτικού. Μπορεί να είναι κάτι που οι εκπαιδευτικοί δεν κάνουν και οι γονείς θα επιθυμούσαν να το έκαναν αυτό οι εκπαιδευτικοί, για αυτό πιστεύω πώς θα έδιναν αυτές τις συμβουλές.

18. Η ΓΝΩΜΗ ΤΩΝ ΓΩΝΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΟΥΣ

Στα παρακάτω αποσπάσματα συνεντεύξεων έχουμε τη γνώμη των γονέων σχετικά με το που πιστεύουν ότι έχουν καλύτερο μέλλον τα παιδιά τους στην Ελλάδα ή στη Γερμανία και γιατί

• Οικογένεια 1

Συνέντευξη 1: «Εδώ. [...] Γιατί.. πιστεύω ότι υπάρχει αξιοκρατία. Ότι αν έχουν ικανότητες, θα προχωρήσουν. Εεε είναι καθαρά.. εε τρόπος συστήματος, τρόπος λειτουργίας του κράτους, γενικά.. ότι εε και πιο πολλές επιλογές και στις σπουδές τους και στις δουλειές τους εεε γενικά στη ζωή τους.»

• Οικογένεια 2

Συνέντευξη 1: «Κάποτε πίστευα ότι έχουν στη Γερμανία, για αυτό και τα παιδ- η μεγάλη μου εε όταν πήγαινε Λύκειο ακόμα, σιγά σιγά το συζητούσαμε ότι θα σπουδάσεις εδώ στη Γερμανία, ήταν δεδομένο για εμάς ότι θα σπουδάσει εδώ στη Γερμανία, γιατί πιστεύαμε πώς άμα σπουδάσει εδώ, θα είναι το μέλλον της πιο καλό και όλα αυτά. Εεε τελικά δεν σπούδασε εδώ ήθελε κάτω, το σεβαστήκαμε πήγε κάτω. Τώρα έτσι όπως έχουν εξελιχθεί τα πράγματα, δεν μπορώ να πω 100% το μέλλον τους εδώ είναι καλύτερο, σε κάποια πράγματα είναι καλύτερα εδώ σε κάποια άλλα όμως όχι. Ας πούμε τώρα εμένα η μεγάλη μου είναι εδώ και η μικρή μου κάτω, άμα τις συγκρίνω τις ζωές τους σε διαφορετικά επίπεδα είναι αυτή καλύτερα σε διαφορετικά η μικρή. Οπότε δεν μπορώ να πω, ανάλογα την περίπτωση που.. σε ποια φάση της ζωής σου είσαι και τι ανάγκες έχεις. Σε θέματα καριέρας ούτε και αυτή είναι καλά γιατί, δεν αναγνωρίστηκε το πτυχίο της εδώ, άρα δεν μπορώ να πω ότι έχει μέλλον εδώ.

[...]

Εεε δεν βρήκε δουλεία ως ψυχολόγος εε ως βιολόγος ούτε εδώ και κάνει κάτι παραπλήσιο ας πούμε. Στην Ελλάδα ας πούμε δεν θα μπορούσε να κάνει τίποτα ως βιολόγος, από αυτή την άποψη ναι οκ εδώ έχει καλύτερο μέλλον. Η μικρή είναι ψυχολόγος, δεν παίρνει αναγνώριση όταν έρχεται αυτή οπότε δεν ξέρω τι μέλλον θα έχει εδώ πέρα. Στην Ελλάδα δεν έχει κανένα μέλλον αυτή τη στιγμή αλλά περνάει πιο καλά, ποιοτικά περνάει πιο καλά από ότι η μεγάλη»

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 1: «Σχετικά καλύτερο μέλλον θα έχουν βέβαια στη Γερμανία, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η χώρα μας είναι μια σβησμένη χώρα από το χάρτη. Είμαστε από την... καταγόμαστε από την πιο πλούσια χώρα και λόγω το ότι η παγκοσμιοποίηση μας θέλει μετανάστες, γίναμε και εμείς μετανάστες είμαστε θύματα και εμείς της παγκοσμιοποίησης. Αυτό, όσοι γνωρίζουνε μπορούνε να καταλάβουνε τι εννοώ.»

Συνέντευξη 3: «Μάλλον εδώ καλύτερα ναι, γιατί τα παιδιά αφού σπουδάζουν στην Ελλάδα και δεν έχουν δουλειά καθόλου όλα είναι χωρίς..»

Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι είναι της άποψης, ότι τα παιδιά τους έχουν πολύ καλύτερο μέλλον στη Γερμανία από ότι στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα στη **συνέντευξη 1, οικογένεια 1** και **συνέντευξη 3, οικογένεια 3**, οι συνεντευξιαζόμενοι πιστεύουν, πώς τα παιδιά τους είναι προτιμότερο να σπουδάσουν στη Γερμανία γιατί θεωρούνε πώς είναι μια χώρα που μπορεί να προσφέρει στα παιδιά τους περισσότερες δυνατότητες σπουδών και άμεσα ευκαιρίες και θέσεις εργασίας. Υποθέτω ότι οι συνεντευξιαζόμενοι είναι αυτής της άποψης, γιατί γυρνάνε το χρόνο πίσω και ανακαλούν στη μνήμη τους τα χρόνια που έζησαν στην Ελλάδα και τα χρόνια που έζησαν στη Γερμανία και στη συνέχεια τα συγκρίνουν και καταπληγούν στο ότι η επιλογή τους να μείνουν στο εξωτερικό ήταν η καλύτερη, γιατί διαπίστωσαν ότι τους πρόσφερε όλα όσα και τους στερούσε η πατρίδα τους. Άρα βλέποντας ότι η χώρα αυτή τους άνοιξε δρόμους, θεωρούν ότι το ίδιο θα συμβεί και στα παιδιά τους. Επίσης, ακούγοντας από τους συγγενείς τους που βρίσκονται στην Ελλάδα ή και τις ειδήσεις σχετικά με το τι επικρατεί στη χώρα, παίρνουν και τις ανάλογες αποφάσεις για το μέλλον των παιδιών τους.

Η **συνεντευξιαζόμενη 1, οικογένεια 2** παλαιότερα πίστευε πώς τα παιδιά της αν σπούδαζαν στη Γερμανία θα είχαν καλύτερο μέλλον. Πλέον όμως δεν είναι της ίδιας άποψης θεωρεί πώς άλλα καλά έχει να σου προσφέρει η Γερμανία και άλλα η Ελλάδα. Αυτή τη διαφορά την έχει διαπιστώσει από τις κόρες της, όπου η μια είναι μόνιμος κάτοικος Ελλάδας και η άλλη Γερμανίας. Η κόρη της που ζει στο Μόναχο, μπορεί να μην έχει βρει μια δουλειά ακριβώς πάνω στην ειδικότητα της αλλά ασχολείται με κάτι παραπλήσιο. Ενώ η άλλη έχει τελειώσει ψυχολογία και δεν μπορεί να βρει δουλειά στην Ελλάδα και στη Γερμανία δεν αναγνωρίζεται το πτυχίο της. Άρα σε αυτή την περίπτωση,

θεωρεί πως η κόρη της που ζει στη Γερμανία έχει καλύτερο μέλλον, ως προς τα επαγγελματικά. Αλλά εκείνη που ζει στην Ελλάδα *«περνάει πιο καλά, ποιοτικά περνάει πιο καλά»*

19. ΤΙ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ Η ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Στα παρακάτω αποσπάσματα οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρουν τι παραπάνω πιστεύουν ότι μπορεί να τους προσφέρει η Γερμανία από την Ελλάδα

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 3: *«Εεε στο μέλλον, διότι εδώ έχεις κάτι σίγουρο που στην Ελλάδα δεν νομίζω να το 'χεις παραδείγματος χάρη εδώ θα βρεις εύκολα δουλεία άμα έχεις τα απαραίτητα χαρτιά και γενικά με τη.. η Γερμανία ας πούμε έχει ένα μέλλον που αυτό η Ελλάδα δεν το 'χει ως προς εε [...] την εργασία, την ιατρική περίθαλψη.»*

Συνέντευξη 4: *«Πιο πολλές πιθανότητες για δουλεία»*

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 2: *«Εεμμ τίποτα. Απλά λόγο οικονομικής κατάστασης στην Ελλάδα τώρα η Γερμανία μπορεί να μου προσφέρει δουλεία, βασικά αυτό. Εεε εάν μπορούσε να μου προσφέρει και η Ελλάδα δουλεία δεν θα ήμουνα στη Γερμανία»*

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 4: *«Μέλλον. Δουλειά, μέλλον και δουλεία, ένα σπίτι»*

Παρατηρούμε ότι όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι είναι της άποψης ότι η Γερμανία μπορεί να τους προσφέρει δουλειά και μέλλον, κάτι το οποίο δυστυχώς η πατρίδα τους δεν μπορεί να τους προσφέρει. Αν είχαν όμως τις ίδιες επαγγελματικές δυνατότητες στην Ελλάδα, δεν θα βρισκόντουσαν στη Γερμανία, αναφέρει η **συνεντευξιαζόμενη 2, οικογένεια 2**. Ακόμα, η **συνεντευξιαζόμενη 3, οικογένεια 1** πέρα από τις επαγγελματικές δυνατότητες και το μέλλον αναφέρθηκε και στην ιατρική περίθαλψη. Θεωρώ λοιπόν, ότι

αν η Ελλάδα είχε τις δυνατότητες να προσφέρει περισσότερες επαγγελματικές δυνατότητες, καλύτερους μισθούς και ιατρική περίθαλψη, όλοι οι Έλληνες μετανάστες θα είχαν επιστρέψει, γιατί υποθέτω ότι αυτοί είναι οι κύριοι λόγοι που τους κρατούν μακριά από την πατρίδα τους.

20. ΤΙ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ Η ΕΛΛΑΔΑ

Στα παρακάτω αποσπάσματα οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρουν τι παραπάνω πιστεύουν ότι μπορεί να τους προσφέρει η Ελλάδα από τη Γερμανία

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 3: *«Μόνο για διακοπές.»*

Συνέντευξη 4: *«Για εμένα μόνο τη θάλασσα.»*

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 2: *«Εεε νομίζω συναισθηματικά περισσότερο, η οικειότητά πολλή περισσότερη και με τους ανθρώπους και με μαγαζιά και γύρω γύρω και εε σίγουρα οικειότητα.»*

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 4: *«Χαλαρότητα ναι.. [...] Εντάξει και η κουλτούρα φυσικά και στην Ελλάδα έχουμε τόσα, ιστορία, τα πάντα αλλά ζωή... δύσκολο το βλέπω [...] Εκεί έχεις τις δραστηριότητες όπως τη θάλασσα, πας κάνεις αλλά το βλέπω ότι η Γερμανία έχει να προσφέρει περισσότερα προς το παρών.»*

Οι 3 από τους 4 συνεντευξιαζόμενους πιστεύουν ότι η Ελλάδα μπορεί να τους προσφέρει χαλαρότητα. Ουσιαστικά βλέπουν την Ελλάδα ως ένα μέρος στο οποίο θα περάσουν όμορφα τις διακοπές τους πηγαίνοντάς στη θάλασσα. Ενώ η **συνεντευξιαζόμενη 2, οικογένεια 2** θεωρεί, ότι η Ελλάδα μπορεί να της προσφέρει περισσότερη οικειότητα με τους ανθρώπους και γενικά το κλίμα που επικρατεί γύρω της.

Υποθέτω ότι ο λόγος που βλέπουν την Ελλάδα απλώς ως έναν καλοκαιρινό προορισμό, είναι γιατί δεν μπορούν να δουν το μέλλον τους σε αυτή τη χώρα και πιστεύουν ότι μόνο η Γερμανία μπορεί να τους το προσφέρει. Επίσης, επειδή έχουν γεννηθεί και μεγαλώσει στη Γερμανία μπορεί να έχουν αποκτήσει μια άλλη νοοτροπία διαφορετική από την Ελληνική οπότε να νιώθουν ότι δεν τους ταιριάζει το κλίμα. Όσο αναφορά τη γνώμη της συνεντευξιαζόμενης 2 οικογένεια 2, ίσως να νιώθει ότι η γερμανική νοοτροπία δεν ταιριάζει με την Ελληνική για αυτό με τους Γερμανούς να μην νιώθει την ίδια οικειότητα που θα νιώσει με τους Έλληνες ή μπορεί να εκφράζεται καλύτερα με την ελληνική γλώσσα με αποτέλεσμα στην Ελλάδα να νιώθει μεγαλύτερη ελευθερία και οικειότητα με τους ανθρώπους.

21. ΤΙ ΠΙΣΤΕΥΟΥΝ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥΣ

Στα παρακάτω αποσπάσματα συνεντεύξεων, έχουμε τις γνώμες των γονέων σχετικά με το αν τα παιδιά τους είναι περισσότερο Έλληνες ή Γερμανοί

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 1: *«Την ταυτότητα τους δεν την έχουν χάσει! Έλληνες.»*

Συνέντευξη 2: *«Έχουν πάρει την γερμανική νοοτροπία, αυτό τα λέει όλα.»*

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 1: *«Περισσότερο Έλληνες. [...] Γιατί το φροντίσαμε αυτό (γέλιο). Βασικά μεγάλο ρόλο έπαιξε το σχολείο. Ναι, ναι μεγάλο, ένα 80% το σχολείο έπαιξε ρόλο, από εκεί και πέρα φροντίσαμε ως οικογένεια όλα τα χρόνια να περάσουμε όλη την Ελληνική κουλτούρα πάνω στα παιδιά. Ήμασταν πολύ προσεκτικοί στα έθιμα, στο τι υιοθετούμε μες στο σπίτι για να μην μπερδευτούν, δεν ήθελα να μπερδευτούν τι είναι γερμανικό τι είναι ελληνικό. Ήθελα να πάρουν όλη την Ελληνική κουλτούρα από εμάς, σαφώς και βλέποντας και την Γερμανική, αφού μέναμε εδώ πέρα και από εκεί και πέρα ας αποφασίσουνε μόνες τους, αλλά είναι Έλληνες, ναι.»*

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 1: «*Θα έλεγα Έλληνες.*»

Συνέντευξη 3: «*Εεε η κόρη μου είναι περισσότερο Ε.. Έλληνες Ελληνίδα*»

Παρατηρούμε ότι 4 από τους 5 συνεντευξιαζόμενους πιστεύουν πώς τα παιδιά τους νιώθουν περισσότερο Έλληνες. Συγκεκριμένα η **συνεντευξιαζόμενη 1 οικογένεια 2** αναφέρει, πώς φρόντισε τα παιδιά της να νιώθουν περισσότερο Έλληνες παρά Γερμανοί, περνώντας τους την ελληνική κουλτούρα και τα ελληνικά έθιμα. Επίσης, αναφέρει ότι σημαντικό ρόλο σε αυτό έπαιξε και το σχολείο. Σύμφωνα με τα παραπάνω υποθέτω ότι, οι συνεντευξιαζόμενοι θέλουν να πιστεύουν ότι τα παιδιά τους νιώθουν Έλληνες, γιατί όλα αυτά τα χρόνια προσπάθησαν να τους μεταδώσουν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο την ελληνική κουλτούρα. Τιμώντας τα ελληνικά ήθη και έθιμα, στέλνοντας τα παιδιά τους σε ελληνικό σχολείο για να μάθουν την μητρική τους γλώσσα και διοργανώνοντας σχολικές γιορτές εθνικού χαρακτήρα, οι οποίες μπορούν να ενδυναμώσουν την εθνική ταυτότητα των παιδιών.

Ενώ η **συνεντευξιαζόμενη 2, οικογένεια 1** πιστεύει πώς τα παιδιά της νιώθουν περισσότερο Γερμανοί, γιατί έχουν υιοθετήσει την γερμανική νοοτροπία. Η συγκεκριμένη συνεντευξιαζόμενη έχει γεννηθεί στη Γερμανία, οπότε μπορεί να νιώθει περισσότερο Γερμανίδα παρά Ελληνίδα και επειδή έχουν γεννηθεί και μεγαλώσει στη Γερμανία και τα παιδιά της να πιστεύει ότι αισθάνονται αυτό που αισθάνεται και εκείνη.

22. ΠΩΣ ΝΙΩΘΟΥΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΕΛΛΗΝΕΣ Ή ΓΕΡΜΑΝΟΙ

Σε αυτή την κατηγορία έχουμε αποσπάσματα συνεντεύξεων σχετικά με το πώς νιώθουν τα ίδια τα παιδιά, δηλαδή αισθάνονται περισσότερο Έλληνες ή Γερμανοί και ποιος είναι ο λόγος ή οι λόγοι που αισθάνονται Έλληνες ή Γερμανοί ή και τα δυο

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 3: «*Όταν είμαι εδώ στη Γερμανία νιώθω Γερμανίδα και όταν πάω Ελλάδα Ελληνίδα, γιατί εδώ στην Γερμανία έχω συνηθίσει έτσι με τους Γερμανούς πιο πολύ παρά με τους Έλληνες. [...] Είναι... νομίζω παίζει ρόλο και η χώρα που ζεις, παραδείγματός χάρη αν ήμουν τώρα στην Ελλάδα θα είχα μόνο Έλληνες φίλους δεν θα υπήρχαν Γερμανοί ενώ*

τώρα που είμαι εδώ στη Γερμανία έχω και Έλληνες αλλά και Γερμανούς έχω και τα δυο ταυτόχρονα οπότε νιώθω έτσι πιο πολύ Γερμανίδα..»

Συνέντευξη 4:«Γερμανός. Εεε εδώ ζω όλη τη ζωή μου, εδώ έχω γεννηθεί, μια φορά μόνο το χρόνο πάω στην Ελλάδα.»

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 2:«Ελληνίδα. [...] Γιατί δεν.. πώς να το πω, δεν θα μπορούσα να νιώθω κάτι άλλο και όχι τώρα πατριωτικά αλλά η μητρική σου γλώσσα είναι τα ελληνικά, στην Ελλάδα πέρασα πάρα πολύ... αρκετά χρόνια της ζωής μου και πολύ καλά χρόνια οπότε είμαι πολύ συναισθηματικά δεμένη με την Ελλάδα και έτσι εντάζει, είμαι ναι.. Ελληνίδα σίγουρα.»

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 4:«Ελληνίδα. Γιατί μεγάλωσα μέσα σε όλο αυτό το ελληνικό, όπως σου είπα Έλληνες φίλοι, ελληνικό δημοτικό, είχαμε τις γιορτές στο σχολείο. Όλα αυτά 25^η Μαρτίου αυτά σε εκπαιδεύουνε να νιώθεις Έλληνας και μετά πηγαίνεις στην πατρίδα σου, σου έβαζαν εκθέσεις τι σημαίνει για εσένα Ελλάδα, η πατρίδα. Στο μαθαίνει, παίζει πολύ μεγάλος ρόλος το σχολείο σε αυτό το πράγμα και οι γονείς σου, εμένα οι γονείς μου είναι πατριώτες πώς να στο πω, θέλουν να γυρίσουν κάποτε στη χώρα τους, την αγαπάνε, οπότε νιώθω πιο πολλή ενωμένη με την Ελλάδα από ότι με τη Γερμανία και εδώ πέρα είναι το σπίτι μου αλλά εκεί είναι η πατρίδα μου οπότε είμαι Ελληνίδα.

Παρατηρούμε ότι δυο συνεντευξιαζόμενοι νιώθουν Έλληνες, ένας Γερμανός και μια και τα δυο. Πιο συγκεκριμένα, **η συνεντευξιαζόμενη 2, οικογένεια 2** αναφέρει πώς δεν θα μπορούσε να νιώθει κάτι άλλο εκτός από Ελληνίδα. Η μητρική της γλώσσα είναι τα ελληνικά και γενικά νιώθει πώς είναι πολύ συναισθηματικά δεμένη με την Ελλάδα καθώς έχει περάσει όμορφα χρόνια της ζωής της εδώ. Επίσης, **η συνεντευξιαζόμενη 4, οικογένεια 3** πιστεύει ότι αυτό που την έκανε να νιώθει περισσότερο Ελληνίδα, είναι η ελληνική κουλτούρα και τα έθιμα που της πέρασαν με τα χρόνια, τόσο οι γονείς της όσο και το σχολείο. Ο **συνεντευξιαζόμενος 4, οικογένεια 1** νιώθει περισσότερο Γερμανός, γιατί έχει γεννηθεί και μεγαλώσει στη Γερμανία ενώ την Ελλάδα την επισκέπτεται μόνο μια φορά το χρόνο. Τέλος, έχουμε και τη **συνεντευξιαζόμενη 3, οικογένεια 1** η οποία

όταν βρίσκεται στη Γερμανία νιώθει Γερμανίδα γιατί συναναστρέφεται τόσο με Έλληνες όσο και με Γερμανούς ενώ όταν βρίσκεται στην Ελλάδα νιώθει Ελληνίδα. Σύμφωνα με τα παραπάνω υποθέτω, ότι το τι νιώθει ο κάθε συνεντευξιαζόμενος, έχει να κάνει και με την νοοτροπία την οποία έχει υιοθετήσει, δηλαδή οι γονείς μπορεί να μιλούν με τα παιδιά τους περισσότερο γερμανικά και γενικά σαν οικογένεια να έχουν υιοθετήσει περισσότερο την γερμανική νοοτροπία. Αυτός νομίζω πώς είναι ένας παράγοντας που μπορεί να οδηγήσει τα παιδιά να νιώθουν περισσότερο Γερμανοί παρά Έλληνες.

23. ΕΛΛΑΔΑ Ή ΓΕΡΜΑΝΙΑ;

Στα παρακάτω αποσπάσματα, οι συνεντευξιαζόμενοι περιγράφουν που είναι καλύτερη η ζωή για εκείνους (Ελλάδα ή Γερμανία) και γιατί;

• Οικογένεια 1

Συνέντευξη 1: *«Για διακοπές στην Ελλάδα. Εε Εντάξει.. τώρα για.. είναι η δεύτερη πατρίδα, εδώ έχω το σπίτι μας, τα περισσότερα χρόνια είναι εδώ, είμαι.. είμαι στα 52 τα 30 είναι εδώ και τα 21 Ελλάδα. Αλλά πολλές φορές ακόμη και στην Ελλάδα που γυρνάμε όταν είμαστε για διακοπές, λέμε να γυρίσουμε πίσω στο σπίτι μας και εννοούμε εδώ, το σπίτι που έχουμε στο Μόναχο»*

Συνέντευξη 3:

Σ: *«Εεε στο Μόναχο. [...] Γιατί στο Μόναχο υπάρχουν πολλές εεε πώς να το πω.. υπάρχουν πολλά μέσα μεταφοράς παραδείγματος χάρη που στην Ελλάδα δεν υπάρχουν όσα υπάρχουνε εδώ, εε υπάρχουν εε τα νοσοκομεία λειτουργούνε καλύτερα, υπάρχει ιατρική περιθλ- περίθαλψη από ότι.. δηλαδή είναι καλύτερα εδώ από ότι στην Ελλάδα η ιατρική περιθ- περίθαλψη και εδώ στη Γερμανιά νομίζω ότι και τα επαγγέλματα είναι πιο πώς να το πω πιο.. εύκολα; όχι εύκολα. [...] Θα το πω αλλιώς. Στην Ελλάδα να το πω έτσι όπως νομίζω εγώ, δεν το παίρνουν έτσι σοβαρά, δηλαδή με τις δουλείες τους, με τα λεφτά τους δηλαδή στην Ελλάδα κάθε άνθρωπος κάθε μέρα θα πάει να βγει έξω να πιεί τον καφέ του ενώ εδώ στη Γερμανία οι άνθρωποι σκέφτονται έτσι τα λεφτά για τα παιδιά τους»*

Ε: *«Πιστεύεις δηλαδή ότι στην Ελλάδα δεν χειρίζονται σωστά τα λεφτά που παίρνουν;»*

Σ: *«Ναι αυτό.»*

Συνέντευξη 4:

Σ: «Στο Μόναχο.»

Ε: «Γιατί στο Μόναχο;»

Σ: «Εεε εδώ είναι όλοι οι φίλοι μου.»

Ε: «Στην Ελλάδα;»

Σ: «Βαριέμαι.»

Ε: «Γιατί;»

Σ: «Εεε δεν κάνουν τίποτα εκεί πέρα, όλοι βαριούνται που ζουν δεν...»

• Οικογένεια 2

Συνέντευξη 2: «Εεε μου.. μου άρεσε η ζωή στην Ελλάδα πολύ εεε την έκανα όμως σε μια φάση της ζωής μου, δηλαδή φοιτήτρια που ήταν πάρα πολλή ανέμελη, που δεν είχα κανένα πρόβλημα ουσιαστικό, δεν είχα να σκεφτώ ενοίκια και χαρτζιλίκι κλπ. οπότε εκεί μου άρεσε πάρα πολύ. Αντι- εδώ αντίθετα, που μπήκα στην αγορά εργασίας, ζω τη Γερμανία σε άλλη φάση δεν μπορώ να πω ότι μπορώ να τα συγκρίνω που είναι καλύτερα, αλλά καλύτερα περνούσα στην Ελλάδα σίγουρα ναι ως φοιτήτρια (γέλιο).»

• Οικογένεια 3

Συνέντευξη 1: «Και εδώ μ αρέσει και στην Ελλάδα. Εδώ μ αρέσει να δουλεύω και στην Ελλάδα να κάνω διακοπές.»

Συνέντευξη 4: «Η ζωή μ αρέσει εδώ πέρα παραπάνω, γιατί έχεις αυτή την οργάνωση βρε παιδί μου, τα ξέρω όλα. Εκεί πέρα στη Ελλάδα πάω μόνο για διακοπές, ίσως άμα ζούσα μεγαλύτερο χρονικό διάστημα εκεί πέρα ίσως να μου άρεσε περισσότερο αλλά προς το παρόν προτιμώ τη ζωή εδώ πέρα.»

Τέσσερις συνεντευξιαζόμενοι θεωρούν πώς η ζωή στη Γερμανία είναι καλύτερη από ότι στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, ο **συνεντευξιαζόμενος 1, οικογένεια 1** το νιώθει αυτό, γιατί τα περισσότερα χρόνια της ζωής του τα έχει περάσει εκεί. Η

συνεντευξιαζόμενη 3, οικογένεια 1 θεωρεί καλύτερη τη ζωή στην Γερμανία, γιατί υπάρχουν περισσότερα μέσα μεταφοράς, καλύτερη ιατρική περίθαλψη και καλύτερος χειρισμός χρημάτων από τους ανθρώπους. Επίσης, ο *συνεντευξιαζόμενος 4, οικογένεια 1* θεωρεί πώς η ζωή στη Γερμανία είναι πιο ενδιαφέρουσα καθώς εκεί έχει τους φίλους του. Επίσης, τρεις συνεντευξιαζόμενοι και συγκεκριμένα *συνέντευξη 1, οικογένεια 1* και *συνέντευξη 1 και 4, οικογένεια 3* προτιμούν την Ελλάδα μόνο για διακοπές. Τέλος, στη *συνέντευξη 2, οικογένεια 2* βλέπουμε πώς η συνεντευξιαζόμενη ζει όλα της τα χρόνια στη Γερμανία αλλά έζησε για ένα μικρό χρονικό διάστημα και στην Ελλάδα όταν ήταν φοιτήτρια,. Παρόλα αυτά, δεν μπορεί να συγκρίνει με ακρίβεια που είναι καλύτερη η ζωή, ίσως γιατί στην Ελλάδα έζησε μόνο τα φοιτητικά της χρόνια, τα οποία είναι ευχάριστα για κάθε φοιτητή καθώς δεν έχει σχεδόν καμία υποχρέωση, μόνο τη σχολή του.

24. ΦΙΛΙΕΣ ΜΕ ΓΕΡΜΑΝΟΥΣ

Παρακάτω οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρουν αν έχουν δημιουργήσει φιλίες με Γερμανούς και αν όχι ποιος ήταν ο λόγος που τους εμπόδισαν να δημιουργήσουν φιλίες μαζί τους

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 1:«*Μόνο Έλληνες. Εεε και ακόμα μόνο Έλληνες. [...] Δηλαδή το πάρε δώσε είναι μόνο με εεε στη δουλεία με Γερμανούς. [...] Δηλαδή άμα δεν μάθεις τη γλώσσα δύσκολο να .. να ενταχθείς, να ενταχθείς και να επικοινωνείς. Εεε το βλέπω λίγο άβολο τώρα να έχω κάποιον φίλο και να.. να νιώθω άσχημα τι θα του πω, θα μιλήσω αλλά ξέρω ότι.. εε η άρθρωσή μου δεν είναι η σωστή [...] και δεν νιώθω άνετα. Τώρα στη δουλεία θα του το πω κάτι και τελείωσε είναι της στιγμής, επαγγελματικό. Ενώ με άλλους εντάξει έχουμε κάποιο kontakt και εκτός δουλειάς μέσω τηλεφώνου ή έξω αν βρεθούμε.. και πιο πολύ με τους Τούρκους. Δηλαδή εγώ προσωπικά έχω πιο πολύ επαφή με Τούρκους παρά με άλλους ξένους Γιουγκοσλάβους ή Ιταλούς ή εε με τους Τούρκους είναι πιο.. η νοοτροπία μας, η κουλτούρα.. είναι σχεδόν το ίδιο.»*

Συνέντευξη 2: «Και Τούρκους έχω και Γιουγκοσλάβους έχουμε, δηλαδή θα κάνω παρέα με όλους θα μιλήσω με όλους θα κάνω αλλά πιο πολλοί οι Γερμανοί είναι που σε δένει, που δουλεύεις κάθε μέρα μαζί.»

Συνέντευξη 3: «Εεε οι περισσότεροι είναι Έλληνες αλλά έχω και Γερμανούς και από άλλες χώρες.»

Συνέντευξη 4: «Έλληνες. [...] Δεν ξέρω, μόνο στο σχολείο είμαι με τους φίλους μου και στην ομάδα και στην ομάδα είναι όλοι Έλληνες και στο σχολείο.»

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 1:

E: «Εεε έχετε δημιουργήσει φιλίες με Γερμανούς;»

Σ: «Φιλίες; Γνωριμίες μπορώ να πω. Φιλίες, η φίλια για μένα είναι έτσι λίγο πιο.. πιο βαθιά έννοια δεν μπορώ να πω ότι είναι φίλοι μου όχι αλλά μπορώ να πω ότι είναι αξιοπρεπή άτομα που χαίρομαι που τα έχω στη ζωή μου, τα βλέπω όχι συχνά αλλά σε τακτικά διαστήματα βγαίνουμε για φαγητό μαζί αλλά φίλοι φίλοι δεν μπορώ να πω ότι είναι.»

Συνέντευξη 2: «Είναι Έλληνες όλοι, γιατί με Γερμανούς δεν εεε επειδή δεν συναναστράφηκα ιδιαίτερα αφού πηγαίναμε σε ελληνικά σχολεία και αφού ο κύκλος μας ήταν όλος Έλληνες και τα παιδιά των γονιών μας πούμε, κα επέκταση με αυτούς κάναμε παρέα και δεν χρειάστηκε να το πω έτσι (γέλιο) και δεν έτυχε ποτέ να κάνουμε φίλους Γερμανούς και στη δουλεία μόνο συνάδελφους φίλους δεν μπορείς να τους πεις.»

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 1:

E: «Εε έχετε δημιουργήσει φιλίες με Γερμανούς;»

Σ: «Το προσπάθησα πολύ αλλά δεν ταιριάζει το κλίμα αναμεταξύ μας, οι παγωμένες ψυχές που σου είπα πριν»

Συνέντευξη 3:

E: «Εε φίλους Γερμανούς έχετε;»

Σ: «Καθόλου.»

E: «Γιατί έτσι;»

Σ: «Εε γιατί δεν..»

E: «Δηλαδή εσείς το επιλέξατε να μην έχετε Γερμανούς φίλους;»

Σ: «Μα δεν μπορούσες να κάνεις Γερμανό φίλο. Είμαστε εμείς μόνο οι Έλληνες 5 εδώ πέρα και δεν.. με το ζόρι μιλάει κανένας εεε να μας πει καλημέρα δεν θέλουν τους Έλληνες δεν θέλουν τους... ναι.»

Συνέντευξη 4: *« Και τα δυο, οι καλύτεροι μου φίλοι είναι Έλληνες έχω και κάτι Γερμανούς τώρα αλλά έχω και από άλλες κουλτούρες δηλαδή έχω από το Ιράν, από την Τουρκία απλά όλοι μιλάμε γερμανικά»*

Στη συγκεκριμένη περίπτωση 6 από τους 9 συνεντευξιαζόμενους δεν έχουν δημιουργήσει φιλίες με Γερμανούς. Πιο συγκεκριμένα ο **συνεντευξιαζόμενος 1, οικογένεια 1** αναφέρει πώς δεν μπόρεσε να δημιουργήσει ποτέ φιλίες με Γερμανούς γιατί δεν γνωρίζει καλά τη γερμανική γλώσσα, με αποτέλεσμα να μην νιώθει άνετα να επικοινωνήσει μαζί τους ελεύθερα, ούτε να εκφράσει αυτά που θέλει. Επομένως, έχει επιλέξει να κάνει παρέα με Έλληνες αλλά και με Τούρκους, γιατί θεωρεί πώς είναι αρκετά κοντά στη δική μας νοοτροπία και κουλτούρα. Ο **συνεντευξιαζόμενος 4, οικογένεια 1** έχει δημιουργήσει φιλίες κυρίως με Έλληνες, γιατί φοιτά σε ελληνικό σχολείο και η ποδοσφαιρική ομάδα που πηγαίνει αποτελείται από Έλληνες. Παρόμοια περίπτωση συναντάμε και στη **συνέντευξη 2, οικογένεια 2**. Ο οικογενειακός, κοινωνικός και σχολικός κύκλος της συνεντευξιαζόμενης αποτελούνταν πάντα από Έλληνες, με αποτέλεσμα να έχει δημιουργήσει φιλίες μόνο με Έλληνες. Με τους Γερμανούς συναναστρέφεται μόνο στον επαγγελματικό της χώρο και για αυτό τους θεωρεί απλά συναδέλφους αλλά όχι φίλους. Ακόμα, η **συνεντευξιαζόμενη 1, οικογένεια 2** θεωρεί πώς δεν έχει δημιουργήσει φιλίες αλλά γνωριμίες. Συγκεκριμένα αναφέρει: *«η φιλία για μένα είναι έτσι λίγο πιο.. πιο βαθιά έννοια, δεν μπορώ να πω ότι είναι φίλοι μου όχι. Αλλά μπορώ να πω ότι είναι αξιοπρεπή άτομα που χαίρομαι που τα έχω στη ζωή μου»*. Επίσης, ο

συνεντευξιαζόμενος 1, οικογένεια 3 προσπάθησε να δημιουργήσει φιλίες με Γερμανούς αλλά δεν τα κατάφερε, γιατί διαπίστωσε ότι διαφέρουν ως προς τη νοοτροπία. Το ίδιο και ο *συνεντευξιαζόμενος 3, οικογένεια 3*, στην πολυκατοικία κατοικούνε άλλες 5 οικογένειες ελληνικής καταγωγής και όλα αυτά τα χρόνια οι Γερμανοί φαίνεται πώς τους αποφεύγουν.

Τέλος, έχουμε και τους συνεντευξιαζόμενους που έχουν επιλέξει να κάνουν παρέα με Έλληνες, Γερμανούς αλλά και άλλων εθνικοτήτων όπως Ιρανούς, Τούρκους, Γιουγκοσλάβους κ.α. (*συνέντευξη 2 και 3 οικογένεια 1 και συνέντευξη 4, οικογένεια 3*). Υποθέτω ότι, οι τρεις συνεντευξιαζόμενοι δημιούργησαν φιλίες με Γερμανούς αλλά και με ανθρώπους άλλων εθνικοτήτων, γιατί έχουν μάθει πολύ καλά τη γερμανική γλώσσα και μπορούν να εκφραστούν το ίδιο καλά όπως και με τη μητρική τους.

25. ΕΥΧΑΡΙΣΤΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ

Στα παρακάτω αποσπάσματα συνεντεύξεων, οι συνεντευξιαζόμενοι μοιράζονται μαζί μας μια ευχάριστη εμπειρία που βίωσαν στη Γερμανία

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 1: *«Ευχάριστη εμπειρία όταν γεννήθηκαν τα παιδιά μου»*

Συνέντευξη 2: *«Ευχάριστη εμπειρία εδώ πέρα στη Γερμανία ήταν όταν απέκτησα τα παιδιά μου»*

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 1: *«Ευχάριστη μπορώ να πω ότι εδώ στη Γερμανία γνώρισα ανθρώπους που.. εεμμ επειδή ήμουν και μεγαλύτερη στην ηλικία, έτσι πιο συνειδητά τους έκανα φίλους μου και είμαι πολύ ευχαριστημένη που γνώρισα τέτοιους ανθρώπους και έζησα μαζί τους πολλές ευχάριστες στιγμές οι οποίες τώρα είναι ένα κομμάτι της ζωής μου, ναι.. που στην Ελλάδα δεν θα είχα τη δυνατότητα, γιατί εδώ επειδή είμαστε πολλοί από όλη την Ελλάδα έχεις τη δυνατότητα να γνωρίσεις έναν από την Κρήτη ας πούμε, έναν από τη Μακεδονία και έτσι παίρνεις πάρα πολλές εμπειρίες από όλα τα μέρη της Ελλάδας, είναι σαν να έχεις*

μια Ελλάδα μες το σαλόνι σου, ένα τέτοιο πράγμα (γέλιο) και ήτανε είναι πολύ σημαντικό αυτό για μένα και ναι.»

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 1: «Ευχάριστη, πολλές μαζί μπορώ να πρεσάρω να τις πρεσάρω ας πούμε όλες μαζί όλες μαζί, δεν μπορώ να βγάλω τίποτα.»

Συνέντευξη 3: «Πήγα βρήκα τη γυναίκα μου κάτω παντρευτήκαμε και την πήρα εδώ πέρα κάναμε και τα παιδιά μας έχουμε και τα εγγόνια μας και ωραία.»

Παρατηρούμε ότι, 3 από τους 5 συνεντευξιαζόμενους ανέφεραν ως ευχάριστη εμπειρία στη Γερμανία, τη γέννηση των παιδιών τους (**συνέντευξη 1 και 2, οικογένεια 1 και συνέντευξη 3, οικογένεια 3**) απλώς στη **συνέντευξη 3** ο συνεντευξιαζόμενος αναφέρθηκε και στο γάμο της γυναίκας του καθώς και στη γέννηση των εγγονιών του. Όσο αναφορά τη **συνέντευξη 1, οικογένεια 2**, η συνεντευξιαζόμενη θεωρεί ευχάριστο, το γεγονός ότι της δόθηκε η ευκαιρία να γνωρίσει και να δημιουργήσει φιλίες με ανθρώπους που κατάγονται από διαφορετικά μέρη της Ελλάδος, παίρνοντας έτσι διαφορετικές εμπειρίες από τον κάθε ένα. Αυτό την έκανε να νιώθει πώς έχει την Ελλάδα μέσα στο σαλόνι της, όπως ανέφερε και η ίδια και θεωρεί πώς αν κατοικούσε στην Ελλάδα, δεν θα είχε τη δυνατότητα να γνωρίσει αυτούς τους ανθρώπους, γιατί θα ζούσε στο μέρος από το οποίο κατάγεται. Ενώ στη Γερμανία, επειδή υπάρχουν αρκετοί Έλληνες μετανάστες δεν θα γνωρίσεις ανθρώπους που προέρχονται από το ίδιο μέρος αλλά από διαφορετικά.

26. ΔΥΣΑΡΕΣΤΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ

Στα παρακάτω αποσπάσματα συνεντεύξεων, οι συνεντευξιαζόμενοι μοιράζονται μαζί μας μια δυσάρεστη εμπειρία που έτυχε να βιώσουνε στη Γερμανία

- **Οικογένεια 1**

Συνέντευξη 1: «Δυσάρεστη εμπειρία όταν πέθανε ο ανιψιός μου.»

Συνέντευξη 2: «*Τώρα δυσάρεστη, όταν έχασα τη μάνα μου εδώ στη Γερμανία.*»

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 1: «*Δυσάρεστη εμπειρία; Δυσάρεστη εμπειρία δεν μπορώ να πω, να θυμηθώ. Αρρώστιες και τέτοια δεν είχαμε ναι...*»

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 1: «*Μια δυσάρεστη ήτανε όταν οι Γερμανοί δεν αναγνώρισαν το πτυχίο μου σαν χημικός και το και το πώς το λένε [...] το βαθμολογήσανε πολύ άσχημα το πτυχίο μου και δεν το αναγνώρισαν στην κλάση που ήτανε, πίκρα, αυτό στάθηκε και εμπόδιο στο επαγγελματικό μου μέλλον.*»

Συνέντευξη 3: «*Μμμ δυσάρεστή εεε πήγα.. πέθανε η μάνα μου εδώ πέρα και την πήγα εγώ, την πήγα στο αεροπλάνο και ήταν άλλοι 7 Έλληνες εκείνη την ημέρα εεε και εκείνη την ημέρα είχαν πεθάνει ένας Έλληνας που ήταν τραπεζικός πήγε να κάνει τα λάστιχα και από καρδιά πέθανε. Πριν μια εβδομάδα πέθανε αυτός και μετά από μια εβδομάδα πέθανε η μάνα μου και αυτόν τον ξέχασαν στο δρόμο και τον πήγαν την άλλη μέρα στην Ελλάδα, τον τραπεζικό, τον ξεχάσαν δεν ξέρω πώς και εγώ φοβόμουνα να μην ξεχάσουν και την μάνα μου και όλο πήγα στην Θεσσαλονίκη όταν την πήγαν και τα 7 άτομα και ευτυχώς είχαν ένα μικρό τζάμι και είδα ότι είναι η μάνα μου.*»

Στη συγκεκριμένη περίπτωση βλέπουμε, ότι 3 από τους 5 συνεντευξιαζόμενους έχουν αποτυπώσει στο μυαλό τους ως δυσάρεστη εμπειρία, το θάνατο ενός συγγενικού τους προσώπου (*συνέντευξη 1 και 2, οικογένεια 1 και συνέντευξη 3, οικογένεια 3*). Όσο αναφορά τον *συνεντευξιαζόμενο 1, οικογένεια 3* βλέπουμε ότι δυσάρεστη εμπειρία για εκείνον ήταν όταν στη Γερμανία δεν του αναγνώρισαν το πτυχίο κάτι το οποίο στάθηκε εμπόδιο στο επαγγελματικό του μέλλον, όπως ανέφερε και ο ίδιος. Τέλος, *η συνεντευξιαζόμενη 1, οικογένεια 2* δεν έχει βιώσει κάποια δυσάρεστη εμπειρία στη Γερμανία.

27. Η ΣΚΕΨΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

Στα παρακάτω αποσπάσματα συνεντεύξεων, οι συνεντευξιαζόμενοι μας αποκαλύπτουν αν έχουν σκεφτεί ποτέ να φύγουν από τη Γερμανία και να επιστρέψουν στην Ελλάδα καθώς και ποιος ήταν ο λόγος που τους οδήγησε σε αυτή τη σκέψη

• Οικογένεια 1

Συνέντευξη 1: *«Όταν ήμουνα ελεύθερος. Πριν γνωρίσω την γυναίκα μου, πολλές φορές. είπα τα μαζεύω και θα σηκωθώ να φύγω αλλά μετά εντάξει έρχεται και η οικογένεια και η απόφαση είναι πιο δύσκολη, γιατί για να αφήσεις τη δουλειά εδώ τη σιγουριά και να πας κάτω να κάνεις μια καινούργια αρχή με παιδιά από πίσω, με γυναίκα είναι δύσκολο. Για αυτό και μείναμε τόσα χρόνια.»*

Συνέντευξη 2:

[...]

Σ: *«Με τίποτα, με τίποτα, όχι.»*

Ε: *«Γιατί;»*

Σ: *«Γεννήθηκα εδώ, μεγάλωσα εδώ δεν πρόκειται να φύγω από εδώ. Στη Ελλάδα πάμε και είμαστε ξένοι.»*

Ε: *«Έτσι νιώθεις;»*

Σ: *«Ε όχι μόνο εγώ πολλοί μου φαίνεται ότι νιώθουν έτσι ότι είμαστε ξένοι στην Ελλάδα.»*

Ε: *«Γιατί όμως;»*

Σ: *«Γιατί μας θεωρούνε ξένοι και μας βλέπουν σαν ξένους. Όταν πας στην Ελλάδα δεν σου λένε ήρθανε οι Γερμανοί; Ενώ και ας είσαι από το ίδιο το χωριό και από αυτά.»*

• Οικογένεια 2

Συνέντευξη 1: *«Όχι, όχι [...] Γιατί ήξερα ότι δεν υπάρχει γυρισμός. Για αυτό σου είπα πριν ότι ήταν συνειδητοποιημένη η απόφαση μου. Στην Ελλάδα είχαμε προσπαθήσει τα πάντα ότι περνούσε από το χέρι μας, για να πάρω την απόφαση, οκ αφού δεν καταφέραμε κάτι τώρα, μέχρι τώρα, τώρα ο μόνος δρόμος είναι να φύγουμε. Οπότε δεν είχα κάτι να περιμένω από την Ελλάδα και δεν μπήκα και ποτέ στη διαδικασία να συγκρίνω την Ελλάδα*

με τη Γερμανία, γιατί δεν συγκρίνεται η Ελλάδα είναι η Ελλάδα δεν μπορείς να συγκρίνεις άμα τη.. έμπεινα στη διαδικασία αυτή δεν θα μπορούσα να επιβιώσω εδώ πέρα, γιατί θα ήμουν συνεχώς με την Ελλάδα στο μυαλό μου. Ήξερα ότι η Ελλάδα μας είναι αυτή και απλά εδώ τώρα φιλοξενούμαστε ας το πω έτσι αλλά δεν, δεν είχα κάτι να με περιμένει για να μπορώ να γυρίσω, όχι ότι δεν ήθελα και τώρα ακόμα αν μου πεις αν έχω κάτι πιο χειροπιαστό στην Ελλάδα φεύγω αυτή τη στιγμή, αλλά δεν είχα κάτι.. οπότε ήμουν εδώ προσανατολισμένη»

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 1: «Εεε δεν με απασχολεί για την ώρα, έχω.. είμαι ευχαριστημένος γενικά με το κλίμα»

Συνέντευξη 3: «Βεβαίως, βεβαίως γιατί εδώ πέρα είναι ακριβή η ζωή πολλή ακριβή. Εδώ αυτό το σπίτι που μένουμε κοστίζει 1.100€ το μήνα βάλει ρεύμα, τηλέφωνα πράγματα 1.200-1.300€ [...] Έχουμε ωραίο σπίτι στην Ελλάδα, μεγάλο σπίτι και θα πάει χαμένο άμα δεν πάμε»

Βλέπουμε ότι 3 από τους 5 συνεντευξιαζόμενους τα πρώτα χρόνια που βρίσκονταν στη Γερμανία, δεν είχαν σκεφτεί ποτέ να τα αφήσουν όλα λόγω συνθηκών και να επιστρέψουν στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα η **συνεντευξιαζόμενη 2 οικογένεια 1**, έχει γεννηθεί και μεγαλώσει στη Γερμανία και όταν επισκέπτεται την Ελλάδα νιώθει ξένη, γιατί όλοι οι γνωστοί της, χαρακτηρίζουν εκείνη αλλά και όλους τους Έλληνες που ζούνε στη Γερμανία ως «Γερμανούς» χαρακτηρισμός που δεν της αρέσει. Επομένως, αυτοί είναι και οι λόγοι που την κάνουν να μην θέλει να μείνει μόνιμα στην Ελλάδα. Η **συνεντευξιαζόμενη 1, οικογένεια 2** γνώριζε ότι δεν θα υπάρξει η ημέρα της επιστροφής. Η απόφαση της να εγκαταλείψει την πατρίδα της, ήταν κυρίως οικονομική. Εφόσον η Ελλάδα δεν μπορούσε να προσφέρει θέσεις εργασίας και καλό μισθό, αποφάσισαν να φύγουν για τη Γερμανία, γιατί εκεί γνώριζε ότι η χώρα θα τους προσφέρει όλα όσα δεν είχε τη δυνατότητα να τους προσφέρει η πατρίδα τους. Αν όμως η Ελλάδα είχε θέσεις εργασίας και καλύτερους μισθούς θα επέστρεφε. Επίσης, ο **συνεντευξιαζόμενος 1, οικογένεια 3**, είναι ευχαριστημένος με τη ζωή στη Γερμανία οπότε δεν επιθυμεί να επιστρέψει.

Τέλος, όσα αναφορά τα άτομα που επιθυμούν να επιστρέψουν στην Ελλάδα ή είχαν σκεφτεί κάποια στιγμή να επιστρέψουν είναι δυο. Συγκεκριμένα, ο **συνεντευξιαζόμενος 1, οικογένεια 1** όταν ήταν ακόμα ανύπαντρος είχε σκεφτεί πολλές φορές να επιστρέψει στην Ελλάδα αλλά όταν δημιούργησε την οικογένεια του, του φάνηκε δύσκολο να φύγει και να ξεκινήσει μια νέα αρχή, δεν ήθελε να το ρισκάρει και να παραιτηθεί από τη δουλειά του, αφήνοντας τη σιγουριά και πηγαίνοντας στο άγνωστο. Όσο αναφορά τον **συνεντευξιαζόμενος 3, οικογένεια 3** θεωρεί πως η ζωή στη Γερμανία είναι ακριβή, για αυτό επιθυμεί να επιστρέψει στην Ελλάδα.

28. ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

Στα παρακάτω αποσπάσματα συνεντεύξεων, οι συνεντευξιαζόμενοι μας αποκαλύπτουν αν σκέφτονται να επιστρέψουν κάποια στιγμή στην Ελλάδα και τι είναι αυτό που τους κάνει να θέλουν ή να μην θέλουν να επιστρέψουν σε αυτή

• Οικογένεια 1

Συνέντευξη 1: «Όχι. Μόνο.. εεε όταν θα είμαι συνταξιούχος, το πολύ πολύ όταν αποφασίσω κάποια στιγμή να κάτσω έναν μήνα παραπάνω στην Ελλάδα ή κάπως έτσι από τη στιγμή που θα είναι και τα παιδιά εδώ, που πιστεύω θα είναι εδώ [...] Δεν πρόκειται. Δύσκολα.. κανένας, να ξέρεις ότι...εε κανένας από τους μετανάστες εε δεν θα πάνε για μόνιμη κατοικία στη.. στην Ελλάδα. [...] Γιατί, εε τα παιδιά τους, τα εγγόνια τους θα είναι εδώ. Αυτό που λέμε ότι.. που σου είπα πριν τι μου λείπει από την Ελλάδα; Η οικογένεια μου. Για πιο λόγο να φύγω τώρα εγώ από εδώ εε να πάω στην Ελλάδα και να μου λείπει παλι η οικογένεια μου.. δηλαδή μια ζωή θα μου λείπει η οικογένεια [...] Για αυτό. Γιατί στην ουσία θα είσαι εε θα είσαι στην Ελλάδα πάλι μόνος όπως είσαι και εδώ εε εντάξει εδώ έχω τα παιδιά μου την γυναίκα μου αλλά μου λείπει η άλλη πλευρά της οικογένειας, ενώ όταν παω στην Ελλάδα θα μου λείπει πάλι η άλλη πλευρά της οικογένεια τα παιδιά και τα εγγόνια. [...] Για αυτό, ένα μήνα διακοπές ή δυο μήνες διακοπές Ελλάδα και πάλι εδώ. Κάπως έτσι θα είναι.»

Συνέντευξη 2: «Για στην Ελλάδα όχι, στην Ελλάδα άμα είναι να το κάνουμε θα το κάνουμε όπως το κάνουν όλοι, 3 μήνες κάτω και τον υπόλοιπο χρόνο μετά εδώ.»

- **Οικογένεια 2**

Συνέντευξη 1: « Εεε όπως είπα και πριν αν είχα κάτι πιο δεδομένο στην Ελλάδα θα έφευγα χθες. Εεε τώρα πια έτσι όπως εξελίσσεται η κατάσταση δεν θα γυρίσω πίσω πριν τη σύνταξη. Θα πάρω σύνταξη εδώ και μετά θα γυρίσω αναγκαστικά στην Ελλάδα με την έννοια ότι όχι ότι δεν θέλω να γυρίσω, θέλω να γυρίσω απλά εδώ μου είναι απαγορευτικό να ζήσω δεν μπορώ οικονομικά να ζήσω εδώ με τη σύνταξή μου τώρα πια, γιατί είναι πολλή δύσκολή η κατάσταση. [...]Βέβαια.. ναι η επιθυμία μου είναι να πάω στην Ελλάδα, μετά τη σύνταξη.»

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 1:«Ίσως αργότερα κάποια στιγμή.»

Συνέντευξη 3:«Βεβαίως σε 2 μήνες 3 το πολύ. [...] Πρώτον αυτός θέλει εδώ για αυτό για αυτή την τρύπα 1.500€ ενοίκιο που δεν μπορούμε εδώ παίρνουμε μικρή σύνταξη, γιατί ήμουν *Selbstständig* και η γυναίκα μου δε θα πάρει πολλά εε ίσα ίσα στην Ελλάδα θα ζήσουμε»

Παρατηρούμε ότι, 2 συνεντευξιαζόμενοι δεν επιθυμούν να επιστρέψουνε στο μέλλον μόνιμα στην Ελλάδα. Αλλά όταν θα είναι πλέον συνταξιούχοι, σκέφτονται να επισκέπτονται την Ελλάδα για περισσότερο χρονικό διάστημα, για 3 μήνες περίπου (*συνέντευξη 1 και 2, οικογένεια 1*). Συγκεκριμένα ο *συνεντευξιαζόμενος 1, οικογένεια 1* αναφέρει πώς ο λόγος που δεν θέλει να επιστρέψει στην Ελλάδα είναι τα παιδιά του. Φεύγοντας θα του λείπουν στο μέλλον τα παιδιά του και τα εγγόνια του, μένοντας στη Γερμανία θα του λείπει η άλλη πλευρά της οικογένειας του που βρίσκεται στην Ελλάδα. Επομένως, η λύση είναι να παραμείνει μόνιμα στη Γερμανία και να επισκέπτεται περισσότερο την Ελλάδα.

Η *συνεντευξιαζόμενη 1, οικογένεια 2* επιθυμεί να επιστρέψει μόνιμα στην Ελλάδα όταν πλέον θα πάρει τη σύνταξη της, γιατί τα χρήματα που θα παίρνει δεν θα επαρκούν για να ζήσει στη Γερμανία. Την ίδια περίπτωση συναντάμε και στη *συνέντευξη 3, οικογένεια 3*. Τέλος, ο *συνεντευξιαζόμενος 1, οικογένεια 3* σκέφτεται κάποια στιγμή να επιστρέψει αλλά δεν είναι απόλυτα σίγουρος, ίσως γιατί δεν γνωρίζει ακόμη αν τα παιδιά του μεγαλώνοντας θα θέλουν να ζήσουν στην Ελλάδα ή στη Γερμανία. Υποθέτω ότι αν

τα παιδιά του αποφασίσουν να ζήσουν στη Γερμανία, η σκέψη του να επιστρέψει στην Ελλάδα μπορεί να χαθεί, γιατί θα θέλει να μείνει κοντά στα παιδιά του.

29. ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΣΕ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗ

Στα παρακάτω αποσπάσματα συνεντεύξεων, οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρουν τι συμβουλές θα έδιναν σε έναν μετανάστη που έχει πάρει την απόφαση να εγκατασταθεί στη Γερμανία

• Οικογένεια 1

Συνέντευξη 1: «Εεε καταρχήν πριν έρθει να το σκεφτεί πολύ αν θέλει να φύγει από τη χώρα του. Εεε τώρα εάν θα ερχόταν εδώ αναγκαστικά όπως ήρθαμε και εμείς, τότε θέλει υπομονή και να μάθει τη γλώσσα, γιατί πολλές φορές θα το βρει στη πορεία, δηλαδή θα, θα ο τρόπος ένταξης γενικά στη κοινωνία του Μονάχου που θα ζει ή γενικά όπου όπου, σε όποια πόλη και να είναι, είναι δύσκολος και λογικό είναι όταν δεν ξέρεις τη γλώσσα δεν μπορείς να συναναστραφείς με πολύ κόσμο, θα.. θα.. ο κύκλος σου θα είναι μικρός, όπως είναι και ο δικός μας τόσα χρόνια»

Συνέντευξη 2: «Εεε να βάλουν το μυαλό τους να δουλέψει λίγο για να μπορούν να κάτσουν εδώ, δηλαδή να σεβαστούν αυτά που έχουν βρει εδώ για να ζήσουνε.»

• Οικογένεια 2

Συνέντευξη 1: «Εεε καταρχήν να είναι σίγουρος για την απόφαση του, είναι πάρα πολύ βασικό έσω και 99% να μην έρθει, πρέπει να είναι 100% σίγουρος για αυτό που θα κάνει, γιατί εδώ δεν, δεν είναι Ελλάδα δεν θα βρει την Ελλάδα εδώ πέρα σε τίποτα ούτε και στον καφέ που θα πάει να πιει ούτε και στη βόλτα που θα κάνει εδώ δεν είναι Ελλάδα οπότε έχοντας αυτό στο μυαλό του θα δυσκολευτεί λιγότερο και γλώσσα, να μάθουνε γερμανικά πρώτου έρθουνε εδώ πέρα, γιατί τώρα είναι ακόμα πιο δύσκολα από ότι ήμασταν εμείς, τώρα ζητάνε πάρα πολύ γλώσσα ακόμα και στα επαγγέλματα, στα συνεργεία καθαρισμού τώρα πρέπει να μιλάς γερμανικά ενώ κάποτε ας πούμε δεν χρειαζόταν ήταν πιο εύκολα τα πράγματα τώρα είναι πιο αυστηρά οπότε γλώσσα και να είναι σίγουροι για την απόφαση τους για να μην πισωγυρίζουνε.

- **Οικογένεια 3**

Συνέντευξη 1: «*Να προσαρμοστεί με το κλίμα για να καταλάβει λίγο τον τρόπο σκέψης των ανθρώπων που ζουν εδώ. Μιλάμε για πολλά χρόνια διαφορά σε επίπεδο σκέψεις, σε επίπεδο οργάνωσης, νομική, νόμων, γενικά.*»

Η συμβουλή που θα έδιναν σε έναν Έλληνα μετανάστη που αποφασίζει να πάει τώρα στη Γερμανία, είναι να μάθει πολύ καλά τη γερμανική γλώσσα, την οποία θα χρειαστεί τόσο στον εργασιακό του χώρο όσο και στην επικοινωνία με τους Γερμανούς γενικότερα. Επίσης, θα πρέπει να είναι σίγουρος για την απόφαση του, για το αν δηλαδή θέλει να εγκαταλείψει την πατρίδα του (*συνέντευξη 1, οικογένεια 1 και συνέντευξη 1, οικογένεια 2*). Μια άλλη συμβουλή είναι να προσαρμοστεί με το κλίμα έτσι ώστε να κατανοήσει και τη νοοτροπία των ανθρώπων (*συνέντευξη 1, οικογένεια 3*). Και τέλος, να σεβαστούνε αυτά που τους προσφέρει η Γερμανία (*συνέντευξη 2, οικογένεια 1*).

4.5 Συμπεράσματα

Αρχικά, όσον αφορά το ερώτημα «*Πώς και γιατί πήρατε την απόφαση να εγκαταλείψετε την πατρίδα σας και να έρθετε στη Γερμανία;*» όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν πώς αποφάσισαν να μεταναστεύσουν κυρίως για οικονομικούς λόγους. Σύμφωνα με την Πουλουπούλου (2007) το οικονομικό ζήτημα είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που ωθεί τους ανθρώπους στην απόφασή τους να μετακινηθούν, διότι οικονομικοί λόγοι που στερούνε από τους ανθρώπους τους απαραίτητους πόρους για επιβίωση, είναι και η αιτία που εγκαταλείπουν την πατρίδα τους.

Ακόμη, συγκεντρώσαμε στοιχεία που αφορούν την εύρεση εργασίας. Όλοι οι ενήλικοι συνεντευξιαζόμενοι ερχόμενοι στη Γερμανία κατάφεραν να βρουν εύκολα δουλειά, γιατί όπως αναφέρεται και στη βιβλιογραφική ανασκόπηση δεν απαιτούσαν να είναι εξειδικευμένοι σε κάποιο συγκεκριμένο επάγγελμα, ούτε να διαθέτουν κάποιες άλλες γνώσεις (Μπενέκος, 2007). Επίσης, ένας από τους συνεντευξιαζόμενους δέχτηκε ατομική πρόσκληση για να μετακινηθεί στη Γερμανία. Σύμφωνα με την Τσακμάκη (2001), πρόκειται για έναν από τους τρεις τρόπους με τους οποίους μπορούσαν τότε να μεταναστεύσουνε. Όποιος είχε γνωστούς ή συγγενείς στη Γερμανία, του έβρισκαν μια

θέση εργασίας σε ένα εργοστάσιο, έδιναν τα στοιχεία του, γινόταν η ατομική πρόσκληση, πήγαινε στα γραφεία ευρέσεως εργασίας, περνούσε από ιατρικές εξετάσεις και εάν όλα ήταν εντάξει, έφευγε για τη Γερμανία. Παρόλο όμως που βρήκε εύκολα δουλειά ο συνεντευξιαζόμενος πέρασε από δύσκολες καταστάσεις. Μας αναφέρει ότι ο ιατρικός έλεγχος ήταν αρκετά αυστηρός. Απαιτούσαν από τα άτομα να είναι υγιέστατα για να μπορούν να εργαστούν σε βαριές βιομηχανικές δουλειές. Όπως αναφέρει και ο Μπενέκος (2007), οι άνθρωποι ένιωθαν, ότι οι επιτροπές δεν έδιναν ιδιαίτερη σημασία στη ψυχική και συναισθηματική τους κατάσταση και είχαν την αίσθηση ότι τους μεταχειρίζονταν σαν σκλάβους.

Σ' ότι αφορά τη γερμανική γλώσσα, όλοι οι γονείς ανέφεραν ότι αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη χρήση της, εκτός από μια μόνο συνεντευξιαζόμενη η οποία έχει γεννηθεί και μεγαλώσει στη Γερμανία. Όπως αναφέρει και η Τσακμάκη (2001), ένας λόγος που μπορεί να τους οδήγησε στην ανεπαρκή γνώση της γερμανικής γλώσσας, είναι ο εξής: Μπορεί να μην ήταν ο κύριος στόχος τους να μάθουν τη γλώσσα, γιατί η διαμονή τους θα ήταν προσωρινή και θα επέστρεφαν και πάλι στην Ελλάδα.

Ο τρόπος με τον οποίο οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι προσπάθησαν να μάθουν τη γλώσσα είναι πηγαίνοντας σε απογευματινό σχολείο ή παρακολουθώντας μαθήματα γερμανικής γλώσσας στο ελληνικό σπίτι, όπως αναφέρει και ο Μαντζουράνης (1974), στις ελληνικές κοινότητες πραγματοποιούνταν μαθήματα γερμανικής γλώσσας. Ενώ μια άλλη συνεντευξιαζόμενη προσπάθησε να τα μάθει από την τηλεόραση και τα παιδιά της που πήγαιναν στο σχολείο. Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι όλα τα παιδιά που γεννήθηκαν στη Γερμανία έμαθαν τη γλώσσα από τα γερμανικά μαθήματα που πραγματοποιούνται στα ελληνικά σχολεία.

Στη συνέχεια έχουμε στοιχεία για την εκπαιδευτική διαδρομή των συνεντευξιαζόμενων η οποία δεν είναι ίδια σε όλους. Δυο συνεντευξιαζόμενοι ολοκλήρωσαν το δημοτικό, το γυμνάσιο και το λύκειο στην Ελλάδα και μετά μετανάστευσαν στη Γερμανία για να δουλέψουν. Επίσης, δυο ηλικιωμένοι συνεντευξιαζόμενοι κατάφεραν να ολοκληρώσουν μόνο το δημοτικό στην Ελλάδα. Ενώ τα παιδιά των γονέων που πήραμε συνέντευξη, επισκέφθηκαν τόσο το ελληνικό όσο και το γερμανικό σχολείο, καθώς, όπως αναφέρει η Τσακμάκη (2001), σήμερα στο Μόναχο και στο Ντύσσελντορφ λειτουργούν αμιγή ελληνικά σχολεία όπως Δημοτικά και Γυμνάσια όπου η γερμανική γλώσσα είναι υποχρεωτική αλλά υπάρχουν και ελληνικά

Λύκεια, τα οποία είναι πλήρως αυτόνομα και ανεξάρτητα απ' τη Γερμανική εκπαίδευση. Τα περισσότερα παιδιά τελειώνοντας το Γυμνάσιο ακολούθησαν το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα ενώ μόνο μια συνεντευξιαζόμενη σπούδασε στην Ελλάδα.

Σ' ότι αφορά την ερώτηση «*Τα παιδιά σας τα στείλατε σε ελληνικό ή γερμανικό σχολείο; Γιατί;*» όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι απάντησαν ότι έστειλαν τα παιδιά τους σε ελληνικό σχολείο. Σε σχέση με τον λόγο, υπήρξαν διαφορετικές απόψεις, οι οποίες δεν διαφέρουν και τόσο πολύ μεταξύ τους. Ένας συνεντευξιαζόμενος αποφάσισε να στείλει τα παιδιά του σε ελληνικό σχολείο γιατί δεν γνώριζε την γερμανική γλώσσα και έτσι δεν θα μπορούσε να βοηθήσει τα παιδιά του στα μαθήματα του σχολείου. Επίσης προτιμούσε οι πρώτες επαφές των παιδιών του να είναι με Έλληνες. Όπως αναφέρει και ο Μαντζουράνης (1974) αρκετοί γονείς δεν μπορούσαν να βοηθήσουν τα παιδιά τους στα μαθήματα της γερμανικής γλώσσας, έτσι αισθάνονταν απομονωμένα και κατώτερα από αντικείμενα κοροϊδίας και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μισούν το σχολείο. Άλλος συνεντευξιαζόμενος αναφέρει πώς ήθελε να στηρίξει την ελληνική εκπαίδευση και για αυτόν τον λόγο έστειλε τα παιδιά του σε ελληνικό σχολείο. Ενώ άλλος συνεντευξιαζόμενος θεώρησε ότι τα παιδιά πρέπει να μάθουν πρώτα καλά τη μητρική τους γλώσσα και για αυτό φοίτησαν στο ελληνικό σχολείο. Σύμφωνα με τον Μαντζουράνη (1974), στέλνοντας τα παιδιά τους σε γερμανικό σχολείο, από τη μια θα μάθαιναν τα γερμανικά το ίδιο καλά με τα ελληνικά και θα υπήρχαν δυνατότητες για ευρύτερη μόρφωση: επαγγελματική σχολή, ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση καθώς και μεγαλύτερη δυνατότητα ένταξης στο γερμανικό περιβάλλον. Αλλά από την άλλη υπήρχαν και μειονεκτήματα, οι γονείς φοβόνταν να μην χάσουν τα παιδιά τους την «ελληνική τους ταυτότητα» και να μην απομακρυνθούν από τα ήθη και έθιμα της πατρίδας τους. Ενώ ένας άλλος συνεντευξιαζόμενος, έστειλε την κόρη του σε ελληνικό σχολείο με το σκεπτικό, ότι αργότερα θα θελήσει να σπουδάσει στην Ελλάδα και ίσως να επαναπατριστεί, παρόλα αυτά βλέποντας την κόρη του να επιλέγει μετά το ελληνικό Γυμνάσιο το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα, αποφάσισε να στείλει εξ αρχής τον γιο του σε γερμανικό. Σε αυτό το σημείο επιβεβαιώνεται η άποψη του Μπενέκου (2007), σύμφωνα με την οποία το μικρότερο ποσοστό των γονέων, υποστηρίζει ότι τα παιδιά τους θα έπρεπε να φοιτήσουν εξ αρχής σε γερμανικό σχολείο, για να μάθουν όσο πιο γρήγορα γίνεται τα γερμανικά, έτσι ώστε να εξασφαλίσουν την σχολική τους επιτυχία και αργότερα την επαγγελματική τους αποκατάσταση στη Γερμανία.

Σχετικά με το πού φαντάζονται οι γονείς το μέλλον των παιδιών τους, όλοι απάντησαν στη Γερμανία. Πιο συγκεκριμένα, οι συνεντευξιαζόμενοι πιστεύουν πως τα παιδιά τους είναι προτιμότερο να μείνουν στη Γερμανία. Θεωρούν πως είναι μια χώρα που μπορεί να προσφέρει στα παιδιά τους περισσότερες δυνατότητες σπουδών και θέσεις εργασίας από ότι η Ελλάδα. Σύμφωνα με την Πουλουπούλου (2007), άτομα που εγκαταλείπουν τη χώρα τους για να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση και όχι γιατί κινδυνεύουν από άλλους παράγοντες, ονομάζονται οικονομικοί μετανάστες και παρόλο που αγαπούν τη χώρα τους, συνήθως επιθυμούν να επιστρέψουν σε αυτή, όταν οι οικονομικές συνθήκες στη χώρα τους θα είναι κατάλληλες, εξασφαλίζοντάς τους ικανοποιητικές συνθήκες διαβίωσης. Επιπρόσθετα, μόνο μια συνεντευξιαζόμενη δεν μπορεί να συγκρίνει που είναι καλύτερα για τα παιδιά της, θεωρεί ότι και οι δυο χώρες έχουν να προσφέρουν στα παιδιά της κάτι διαφορετικό.

Αναφορικά με το ερώτημα «Πιστεύεις πώς αν πήγαινες σε Γερμανικό σχολείο θα τα κατάφερνες το ίδιο καλά όπως και στο ελληνικό, όσο αφορά τη γλώσσα; Αν, ναι γιατί; Αν όχι, γιατί;», οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι μας απάντησαν ότι θα είχαν μάθει πολύ καλύτερα τη γερμανική γλώσσα αν εξ αρχής είχαν επιλέξει το γερμανικό σχολείο. Όπως αναφέρει και ο Μαντζουράνης (1974), στέλνοντας τα παιδιά εξ αρχής σε γερμανικό σχολείο, θα μάθαιναν τα γερμανικά τόσο καλά όσο γνωρίζουν και τη μητρική τους γλώσσα. Παρόλα αυτά υπάρχει και μια αντίθετη άποψη: ένας συνεντευξιαζόμενος θεωρεί πως δεν θα τα κατάφερνε στο γερμανικό σχολείο καθώς δεν πραγματοποιούνται όλα τα γερμανικά μαθήματα που γίνονται στο γερμανικό σχολείο και στο ελληνικό. Όπως αναφέρεται και στη βιβλιογραφική ανασκόπηση τα παιδιά που φοιτούσαν στα γερμανικά σχολεία διαταράσσονταν ψυχολογικά, διότι παρακολουθούσαν τάξεις που δεν ανταποκρίνονταν στην ηλικία τους, η σχολική τάξη μπορεί να αποτελούνταν από μικρότερα παιδιά, αλλά παρόλα αυτά, δεν μπορούσαν να παρακολουθήσουν το μάθημα όπως οι υπόλοιποι μαθητές, λόγω των ελλείψεων που είχανε τόσο στη γλώσσα όσο και στις γενικές γνώσεις (Μαντζουράνης, 1974).

Επίσης συγκεντρώθηκαν στοιχεία για τις φιλίες των Ελλήνων με τους Γερμανούς. Συγκεκριμένα, οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι δεν έχουν δημιουργήσει φιλίες με Γερμανούς γιατί δεν γνωρίζουν τόσο καλά τη γερμανική γλώσσα με αποτέλεσμα να μην μπορούν να εκφράσουν αυτά που θέλουν όπως στη μητρική. Όπως αναφέρει και ο Μπενέκος (2007), η ανεπαρκής γνώση της γερμανικής γλώσσας υπήρξε ένα τεράστιο

εμπόδιο για την επικοινωνία, την επαφή, καθώς και τη δημιουργία σχέσεων με τον εγχώριο πληθυσμό και αυτή τους η αδυναμία τους έκανε να νιώθουν κατώτεροι κοινωνικά, πολιτισμικά και πνευματικά από τους Γερμανούς πολίτες. Ακόμα, υπήρχε συνεντευξιαζόμενος που δεν έχει φίλους Γερμανούς γιατί διαπίστωσε ότι διαφέρουν ως προς τη νοοτροπία. Άλλος πάλι γιατί ο κοινωνικός κύκλος αποτελείται μόνο από Έλληνες ενώ μια συνεντευξιαζόμενη τους θεωρεί απλά συναδέλφους, τους βλέπει μόνο επαγγελματικά. Οι περισσότεροι Έλληνες ενώ ζούνε αρκετά χρόνια δίπλα στους Γερμανούς μπορεί να μην έχουν δημιουργήσει πάρα πολύ στενή σχέση μαζί τους αλλά θεωρούν πως οι περισσότεροι από αυτούς αγαπάνε πολύ την Ελλάδα και είναι ευγενικοί (Τσακμάκη, 2001).

Αλλά υπάρχουν και οι περιπτώσεις των συνεντευξιαζόμενων που έχουν δημιουργήσει φιλίες με τους Γερμανούς. Πρόκειται για τα παιδιά που έχουν γεννηθεί στην Γερμανία και γνωρίζουν καλύτερα τη γλώσσα.

Τέλος, σ' ότι αφορά την επιστροφή των συνεντευξιαζόμενων μας στην Ελλάδα, μόνο δυο δεν επιθυμούν να επιστρέψουν μόνιμα και ο λόγος είναι τα παιδιά τους. Γνωρίζουν ότι τα παιδιά τους επιθυμούν να μείνουν μόνιμα στη Γερμανία και παίρνοντας τη σύνταξη δεν θέλουν να τα αφήσουν και να φύγουν. Σε αυτό το σημείο επιβεβαιώνεται και η άποψη της Τσακμάκη (2001) η οποία αναφέρει ότι ελάχιστοι επιστρέφουν στην Ελλάδα, οι περισσότεροι απλώς προγραμματίζουν τις διακοπές τους στην πατρίδα τους και επιστρέφουν, καθώς έχουν παιδιά, φίλους και εγγόνια που συνεχίζουν να ζούνε στη Γερμανία και τους είναι αρκετά δύσκολο να τους αφήσουν πίσω (Τσακμάκη, 2001). Ενώ οι υπόλοιποι συνεντευξιαζόμενοι, σκέφτονται κάποια στιγμή να επιστρέψουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική αρθρογραφία

- Βεντούρα, Λ. (2001). *Μετανάστευση και κοινωνικά σύνορα: Διδακτικές αφομοιώσεις, ενσωμάτωσης ή αποκλεισμού*. Αθήνα: νήσος .
- Καλοφορίδης, Β. (2014). Ταυτότητα, μετανάστευση και διαπολιτισμική εκπαίδευση στη σύγχρονη Ελλάδα. *Επιστημονικό Εκπαιδευτικό Περιοδικό «εκπ@ιδευτικός κύκλος»*, 2(1), 199-216.
Vonhttps://journal.educircle.gr/images/teuxos/2014/teuxos1/teuxos1_12.pdfabgerufen
- Κουνεκάκη, Π. (18 Δεκεμβρίου 1998). Η μετανάστευση στη Γερμανία . *Η καθημερινή* , 2-31.
- Μαντζουράνης, Γ. Ξ. (1974). *Έλληνες εργάτες στη Γερμανία (γκάσταρμπαίτερ)*. Αθήνα : Gutenberg.
- Μαντζουράνης, Γ. Ξ. (1998). Μετανάστες στη Γερμανία: Από γκάσταρμπαίτερ στη δεκαετία του 60΄, πολίτες της ενωμένης Ευρώπης σήμερα. *Η καθημερινή* , 2-31.
- Μπενέκος, Δ. Σ. (2007). *Η βίωση της Μετανάστευσης στη Γερμανία: Κείμενα και άνθρωποι*. Αθήνα: τυπωθήτω.
- Παπαναστασίου, Κ. (1998). Ελληνικές Ταβέρνες: Η νοσταλγία για τις γεύσεις αλλά και η ανάγκη συνάντησης των συμπατριωτών οδηγούν στη δημιουργία τους . *Η καθημερινή* , 2-31.
- Πουλοπούλου, Ή. Έ. (2007). *Η Μεταναστευτική πρόκληση*. Αθήνα : Παπαζήση.
- Τσακμάκη, Ε. Δ. (2001). *Τα δέντρα που δεν ρίζωσαν. Μαρτυρίες μεταναστών Γερμανίας*. Θεσσαλονίκη: Universitystudiopres.
- Τσακμάκη, Ε. Δ. (2001). *Τα δέντρα που δεν ρίζωσαν: Μαρτυρίες μεταναστών Γερμανίας*. Θεσσαλονίκη: Universitystudiopress.
- Χλέτσος, Μ. Ν. (2001). *Μετανάστες και Μετανάστευση: Οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές*. Αθήνα: Πατάκη.

Ξένη αρθρογραφία

- Willig, C. (2015). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στην Ψυχολογία: Εισαγωγή*. Αθήνα: Gutenberg.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ

Απομαγνητοφωνήσεις 1^{ης} οικογένειας

Σ:Συνεντευξιαζόμενος/η	Ε:Ερευνήτρια
------------------------	--------------

1^η συνέντευξη

Ε: Γειά, καλησπέρα.

Σ: Καλησπέρα.

Ε: Εεεμ.. θα μιλήσουμε για τους Έλληνες μετανάστες στη Γερμανία.

Σ: Ναι.

Ε: Αλλά πριν ξεκινήσουμε, θα θέλανα κάνουμε κάποιες πιο προσωπικές ερωτήσεις. Την ηλικία.

Σ: Στα 52

Ε: Επίπεδο μόρφωσης.

Σ: Εεε τελειόφοιτος λυκείου.

Ε: Επάγγελμα.

Σ: Εεε στα Ελληνικά τορναδόρος, στα Γερμανικά Dreher

Ε: Οικογενειακή κατάσταση;

Σ: Παντρεμένος, με δυο παιδιά

Ε: Και ναι και δυο παιδιά και πόλη;

Σ: Πόλη, Μόναχο

Ε: Ωραία. Εεε όποια ερώτηση δεν την καταλάβεις θα μου το πεις για να σου την εξηγήσω ή αν δε θέλεις να απαντήσεις σε κάποια, μου το λες την αφήνουμε και προχωράμε κανονικά.

Σ: Okay

Ε: Ωραία που γεννήθηκες;

Σ: Παλαιοχώρι Γρεβενών

E: Άρα στην Ελλάδα.

Σ: Ελλάδα.

E: Εεε ποια ήταν η εκπαιδευτική σου διαδρομή;

Σ: Εεεμμ μέχρι και τρίτη Γυμνασίου στο χωρίο και από πρώτη Λυκείου στα Γρεβενά, στο Λύκειο

E: Και μετά;

Σ: Μετά.. Φαντάρος και μετά από το στρατό Γερμανία.

E: Γιατί εεε όχι. Είχες κάποιες δυσκολίες ή κάποιες αρνητικές σχολικές εμπειρίες;

Σ: Που με οδήγησαν να έρθω εδώ στη Γερμανία;

E: Όχι, αν είχες κάποιες αρνητικές σχολικές εμπειρίες.

Σ: Όχι.

E: Γενικότερα έτσι.

Σ: Όχι. Γενικά τα σχολικά μου χρόνια μια χαρά ήτανε, ωραία ήτανε και στο χωρίο και στη πόλη μετά.

E: Ευχάριστο αυτό. Εεμμ μπορείς να μου περιγράψεις μια όμορφη σχολική εμπειρία;

Σ: Ααα πολλές.

E: Πες μου μια που σου έρχεται έτσι.

Σ: Εεε συνήθως, οι εκδρομές (γέλια). Μια ημερήσια εκδρομή στα Τρίκαλα. Σταματήσαμε μετά στον γυρισμό το βράδυ στα μπουζούκια (γέλια). Ήμασταν 17 χρονών; Τώρα δευτέρα Λυκείου ήταν τρίτη Λυκείου ήταν..; κάπου εκεί. Ή στο Γυμνάσιο όταν.. πήγαμε ημερήσια στα Γιάννενα. Πήγαμε στο σπήλαιο, πήγαμε στο νησί της κυράς Φροσύνης, που για μας τότε στο χωρίο πρώτη φορά τα βλέπαμε αυτά

E: Άρα κάνατε αρκετές εκδρομές

Σ: Ναι, ναι

E: Βλέπατε πράγματα, ωραία! Εεμμ τι συμβουλή θα έδινες σε έναν δάσκαλό;

Σ: Εεε να έχει καλή επαφή με τα παιδιά. Ούτε πολύ αυστηρός αλλά ούτε και πολύ μαλακός. Δηλαδή, να.. δηλαδή αυτό που λέμε πάντα ότι πρέπει να βρει το κουμπί και ο δάσκαλος και ο γονείς στο παιδί.

E: Και αν.. εεμμ μιλήσουμε για τους δασκάλους που έχουμε εδώ πέρα. Τι συμβουλή θα ήθελες να δώσει ο δάσκαλος στα παιδιά των μεταναστών γενικότερα όχι μόνο εδώ πέρα αλλά..

Σ: Εεε απλός εδώ για τους δασκάλους είναι λίγο πιο δύσκολο. Γιατί αυτοί έρχονται από κάτω δεν ξέρουν την νοοτροπία και γενικά το περιβάλλον των μεταναστών και στην πορεία αφήνουν τα παιδιά στο έλεος του θεού που λένε. Ως συνήθως αυτό γίνεται. Δηλαδή, τώρα που παρακολουθούμε και τα βλέπουμε και τα ακούμε από τα παιδιά μας, αλλά εντάξει πρέπει να... ο δάσκαλος πρέπει να ασχοληθεί περισσότερο με τα παιδιά.

Ε: Άρα θα του δίνεις μια συμβουλή να ασχοληθεί.

Σ: Κουράγιο, κουράγιο και να ασχοληθεί περισσότερο με τα παιδιά! Να μην τα αφήσει στο έλεος του θεού, δηλαδή να προσπαθήσει να δώσει γνώσεις, όχι να.. να πει ότι.. θα βρουν το δρόμο τους ή δεν βαριέσαι εγώ παίρνω αυτά που είναι να πάρω και κάπως έτσι γίνεται.

Ε: Κατάλαβα. Βρήκες εύκολα δουλειά όταν ήρθες εδώ;

Σ: Ναι, γιατί ήταν άλλες οι εποχές. Τότε δεν χρειαζόταν ούτε εεμ κάποιο πτυχίο, ούτε να ξέρεις τη γλώσσα. Πριν 30 χρόνια μπες μέσα και δούλεψε, κάπως έτσι. Δεν είχα κάποιο πτυχίο ούτε και τη γλώσσα ήξερα, ενώ τώρα είναι διαφορετικά, πρέπει να ξέρεις και τη γλώσσα, δηλαδή τώρα παίρνουν εεε όχι ανειδίκευτο εργάτη ειδικευμένο.

Ε: Ααα

Σ: Δηλαδή στην ουσία θα πρέπει να έχεις κάποιο πτυχίο (Beruf) που λένε οι Γερμανοί και να ξέρεις και τη γλώσσα.

Ε: Είχες κάποια αρνητική εμπειρία στον επαγγελματικό χώρο;

Σ: Εεε πιο πολύ ήτανε το επικοινωνιακό όχι με τους Έλληνες αλλά με τους ξένους, τώρα να θες να πεις κάτι και να μην μπορείς.

Ε: Άρα υπήρχαν δυσκολίες.

Σ: Ναι, υπήρχαν δυσκολίες.

Ε: Στη γλώσσα κυρίως.

Σ: Στη γλώσσα, ναι. Με τους Έλληνες κανένα πρόβλημα εντάξει. Αλλά όταν πχ ήθελα να ζητήσω κάποια άδεια, έπρεπε να πάρω κάποιον Έλληνα που ήξερε κάτι παραπάνω γερμανικά από εμένα. Ε με τον καιρό όμως όλα ξεπεράστηκαν.

Ε: Και πώς έμαθες τη γερμανική γλώσσα;

Σ: Εεε στην αρχή πήγα για σχολείο, εντάξει μετά με τους άλλους τους ξένους εκεί στη δουλειά, εε μετά βρήκα τη γυναίκα ήξερε γερμανικά και εκεί αφήθηκα (γέλια) δεν έμαθα τίποτα επιπλέον (γέλια)

Ε: Ποιες ήταν οι μεγαλύτερες δυσκολίες που αντιμετώπισες ως μετα-.. ως μετανάστης εδώ πέρα;

Σ: Εεε τα πρώτα χρόνια ήταν η προσαρμογή. Τώρα ήμουνα και νέος, ήρθα νέος από κάτω, γλώσσα δεν ήξερα, σε αυτό με βοηθήσαν κάποιοι συνομήλικοι χωριανοί εε και σιγά σιγά προσαρμοστήκαμε κάνοντας παρέες, με τη δουλειά, έξω

E: Οι παρέες ήταν μόνο Έλληνες;

Σ: Μόνο Έλληνες και ακόμα μόνο Έλληνες.

E: Γιατί;

Σ: Δηλαδή το πάρε δώσε είναι μόνο με εεε στη δουλεία με Γερμανούς, ενώ με άλλους εντάξει έχουμε κάποιο kontakt και εκτός δουλειάς μέσω τηλεφώνου ή έξω αν βρεθούμε και πιο πολύ με τους Τούρκους. Δηλαδή, εγώ προσωπικά έχω πιο πολύ επαφή με Τούρκους παρά με άλλους ξένους, Γιουγκοσλάβους ή Ιταλούς ή με τους Τούρκους είναι πιο.. η νοοτροπία μας η κουλτούρα είναι σχεδόν το ίδιο.

E: Είναι σχεδόν ίδια. Εεε πώς έμαθες τη γερμανική γλώσσα, μου είπες ότι πήγες σε σχολείο αρχικά

Σ: Ένας μήνας ήταν φουλ γιατί είχα όρεξη. Σηκωνόμουν το πρωί πήγαινα σχολείο μέχρι το μεσημέρι και μετά από εκεί πήγαινα κατευθείαν για δουλεία. Τον πρώτο μήνα άντεξα είχα όρεξη, αλλά εντάξει μετά εε..

E: μετά παέι (γέλιο)

Σ: Μετά ε ναι, δεν ασχολήθηκα. Εεε και μην φανταστείς δεν τα ξέρω και καλά τα Γερμανικά αλλά δεν έχω και πρόβλημα για να συνεννοηθώ.

E: Ναι

Σ: Έχω και το θάρρος και το θράσος. Δηλαδή και να μην με καταλάβει ο άλλος θα του δώσω να καταλάβει, δεν θα πω ωχ τώρα πώς θα το πω

E: Ναι

Σ: Ακόμα και σε δημόσια υπηρεσία άμα θα πάω, πιστεύω θα τα καταφέρω. Άσχετα τώρα άμα έχω τη θεία σου που ξέρει γερμανικά και είναι πιο εύκολα

E: Υπήρξε κάποιος που σε βοήθησε στις δύσκολες στιγμές;

Σ: Εεε για να'ρθω εδώ ήταν ο θείος μου, ο αδερφός του πατέρα μου, ο συγχωρεμένος τώρα.. που αν δεν ήταν αυτός δεν θα ερχόμασταν και εγώ και ο αδερφός μου. Αυτός μας φιλοξένησε ένα μήνα, αυτός έψαξε για να βρει δουλεία όλα αυτός.

E: Εεε ποια ήταν τα εμπόδια και οι δυσκολίες που συνάντησες;

Σ: Εεε για τη δουλειά;

E: Γενικότερα.

Σ: Εε αυτά που είπαμε και πριν, αλλά εντάξει για τη δουλειά άγνωστο σε μένα δεν είχα ξανά δουλέψει. Τα πρώτα μου ένσημα ήταν εδώ στη Γερμανία στη MAN, όχι κάτι το ιδιαίτερο, μαθαίνει η αρκούδα και χορεύει. Όταν μπεις στο.. στο χώρο εργασίας της δεν της θα μάθεις, όσο δύσκολη και να είναι η δουλειά και όταν δε τη φοβάσαι τη δουλειά δεν υπάρχει πρόβλημα.

E: Σκέφτηκες ποτέ να τα παρατήσεις και να γυρίσεις πίσω λόγο των δυσκολιών που μπορεί να αντιμετώπιζεις;

Σ: Όταν ήμουν αλεύθερος, πριν γνωρίσω την γυναίκα μου, πολλές φορές είπα τα μαζεύω και θα σηκωθώ να φύγω, αλλά μετά εντάξει έρχεται και η οικογένεια και η απόφαση είναι πιο δύσκολη, γιατί για να αφήσεις τη δουλειά εδώ, τη σιγουριά και να πας κάτω να κάνεις μια καινούργια αρχή με.. με παιδιά από πίσω, με γυναίκα, είναι δύσκολο. Για αυτό και μείναμε τόσα χρόνια.

E: Τι συμβουλές θα έδινες σε έναν μετανάστη που έρχεται τώρα στη Γερμανία;

Σ: Εεε καταρχήν πριν έρθει να το σκεφτεί πολύ αν θέλει να φύγει από τη χώρα του. Τώρα εάν θα ερχόταν εδώ αναγκαστικά όπως ήρθαμε και εμείς τότε, θέλει υπομονή και να μάθει τη γλώσσα, γιατί πολλές φορές θα το.. θα το βρει στη πορεία, δηλαδή ο τρόπος ένταξης γενικά στη κοινωνία του Μονάχου που θα ζει ή γενικά όπου όπου σε όποια πόλη και να είναι, είναι δύσκολος και λογικό είναι όταν δεν ξέρεις τη γλώσσα, δεν μπορείς να συναναστραφείς με πολύ κόσμο, θα.. θα.. ο κύκλος σου θα είναι μικρός, όπως είναι και ο δικός μας τόσα χρόνια.

E: Σωστά.

Σ: Το κυριότερο είναι η γλώσσα.

E: Συμφωνώ. Εεε τα παιδιά τα στείλατε σε Ελληνικό ή Γερμανικό σχολείο;

Σ: Εεε σε Ελληνικό με την προϋπόθεση, ότι θα μπορούσαμε να τα βοηθήσουμε. Επειδή εγώ είχα τελειώσει το Λύκειο, είχα κάποιες γνώσεις, ότι θα μπορούσα να τα βοηθήσω, από ότι άμα πήγαιναν στο Γερμανικό. Στο Γερμανικό εγώ δεν ήξερα τη γλώσσα, η μαμά τους πιο πολύ θα δούλευε δεν θα είχε το χρόνο.. εε και έτσι αποφασίσαμε στο Ελληνικό. Αλλά δεν το έχω μετανιώσει, εγώ πιστεύω ότι αυτά που λένε ότι καλύτερα στο Γερμανικό.. δε δεν το βλέπω.. μπορεί να τα χάναμε κιόλας τα παιδιά μας άμα πήγαιναν στο Γερμανικό.

E: Από ποια άποψη;

Σ: Από ποια άποψη; Λόγο συναναστροφών. Γιατί εκεί θα ήταν καθαρά μεικτό το σχολείο, Τούρκοι, Γιουγκοσλάβοι.. γενικά όλες οι ράτσες, ενώ εδώ ξέραμε ότι ήταν όλα Ελληνάκια και ξέραμε και τις οικογένειες, ήταν πιο κλειστός ο κύκλος μπορούσαμε να τα ελέγχουμε τα παιδιά μας.

E: Άρα δεν θέλατε να χάσουν την ελληνική ταυτότητα να το πω έτσι.

Σ: Και αυτό και οι συναναστροφές. Θα μου πεις τώρα που μεγάλωσαν μπορεί να βγαίνουν έξω και να συναναστρέφονται και με Τούρκους και με Γιουγκοσλάβους και με άλλους αλλά... εε τα πρώτα τους βήματα πιστεύω τα κάνανε σωστά, με Έλληνες.

E: Ωραία εεμμ Πιστεύεις ότι τα παιδιά έχουν καλύτερο μέλλον εδώ ή στην Ελλάδα;

Σ: Εδώ.

E: Γιατί;

Σ: Γιατί.. πιστεύω ότι υπάρχει αξιοκρατία. Ότι αν έχουν ικανότητες, θα προχωρήσουν. Εεε είναι καθαρά.. εε τρόπος συστήματος, τρόπος λειτουργίας του κράτους, γενικά.. ότι εε και πιο πολλές επιλογές και στις σπουδές τους και στις δουλειές τους και γενικά στη ζωή τους.

E: Μμμ εεε

Σ: Πιο πολύ..

E: Πες μου

Σ: Να σου πω ότι εεεε σπουδάζουν κάτω και έρχονται έξω για να αποκατασταθούν επαγγελματικά και εμείς κάνουμε το λάθος εδώ οι ομογενείς, να στέλνουμε τα παιδιά μας να σπουδάζουν στην Ελλάδα και για πιο λόγο για να ξαναρθούνε πάλι πίσω στο στη Γερμανία.

E: Ναι. Πιστεύεις ότι τα παιδιά είναι περισσότερο Έλληνες οι Γερμανοί;

Σ: Την ταυτότητα τους δεν την έχουν χάσει! Έλληνες. Άσχετα τώρα μερικές φορές άμα αντιμετωπίζουμε πρόβλημα και λένε ότι με το διαβατήριο γιατί έχουν γερμανικά διαβατήρια εγώ θα κρατήσω το γερμανικό το διαβατήριο

E: Ναι.

Σ: Εεε μετά με αυτά που ακούν, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα καλοκαίρια που κατεβαίνουμε κάτω στις υπηρεσίες και σε αυτά και λέν και τα παιδιά μας εγώ δεν θέλω να είμαι Έλληνας θέλω να είμαι Γερμανός

E: Πόσα χρόνια ζείτε στο Μόναχο;

Σ: Από το 89' , 30

E: 30.. Γιατί πήρες την απόφαση να έρθεις εδώ πέρα;

Σ: Θέμα καθαρά τέτοιο.. επαγγελματικής αποκατάστασης, δεν υπήρχε κάτι. Τελείωσα το στρατό, ήμουν στο χωρίο εκεί βοηθούσα τον πατέρα μου στο αρτοποιείο και ο αδερφός μου εκεί εε και πήραμε την απόφαση μαζί με τον αδερφό μου. Όπως είπα και πριν εάν δεν ήταν ο θεός μου εδώ, δεν θα ερχόμασταν αλλά.. όλα κύλισαν ομαλά.

E: Εεε σου αρέσει περισσότερο στην Ελλάδα ή στη Γερμανία;

Σ: Για διακοπές στην Ελλάδα.

E: Μόνο;

Σ: Εε Εντάξει.. τώρα για.. είναι η δεύτερη πατρίδα, εδώ έχω το σπίτι μας, τα περισσότερα χρόνια είναι εδώ, είμαι.. είμαι στα 52 τα 30 είναι εδώ και τα 21 Ελλάδα. Αλλά πολλές φορές ακόμη και στην Ελλάδα που γυρνάμε όταν είμαστε για διακοπές, λέμε να γυρίσουμε πίσω στο σπίτι μας και εννοούμε εδώ, το σπίτι που έχουμε στο Μόναχο.

E: Εεε σου λείπει η Ελλάδα;

Σ: Έεε πιο πολύ οι δικοί μου, οι γονείς μου και ο αδερφός μου και ο ανιψιός μου και η νύφη μου.

E: Άρα, η οικογένεια

Σ: Ναι η οικογένεια, όχι ότι.. κάτι το ιδιαίτερο.

E: Έχεις άλλους συγγενείς εδώ πέρα στην Ελλάδα-.. εε στη Γερμανία;

Σ: Είναι ξαδέρφια, ξαδέρφες και θείοι.

E: Έχεις δημιουργήσει. νομίζω πριν μου το είπες, φιλίες με Γερμανούς;

Σ: Έεε μόνο επαγγελματικά.

E: Έεε γιατί όμως μόνο επαγγελματικά;

Σ: Έεε αυτό που σου είπα πριν ότι λόγο γλώσσας

E: Okay

Σ: Δηλαδή άμα δεν μάθεις τη γλώσσα δύσκολο να ..

E: Να επικοινωνήσεις

Σ: Να ενταχθείς, να ενταχθείς και να επικοινωνείς. Έεε το βλέπω λίγο άβολο τώρα να έχω κάποιον φίλο και να.. να νιώθω άσχημα τι θα του πω, θα μιλήσω αλλά ξέρω ότι.. εε η άρθρωσή μου δεν είναι η σωστή

E: δεν νιώθεις άνετα δηλαδή

Σ: Ναι δεν νιώθω άνετα. Τώρα στη δουλειά θα του το πω κάτι και τελειώσε.

E: είναι επαγγελματικό.

Σ: Είναι της στιγμής, επαγγελματικό.

E: Μμμ κατάλαβα. Μια ευχάριστη και μια δυσάρεστη εμπειρία που έχει τύχει να έχεις εδώ πέρα στη Γερμανία;

Σ: Ευχάριστη εμπειρία όταν γεννήθηκαν τα παιδιά μου, δυσάρεστη εμπειρία όταν πέθανε ο ανιψιός μου.

E: Έεε σκέφτεσαι ποτέ να επιστρέψεις πίσω στην Ελλάδα;

Σ: Όχι. Μόνο.. εεε όταν θα είμαι συνταξιούχος, το πολύ πολύ όταν αποφασίσω κάποια στιγμή να κάτσω έναν μήνα παραπάνω στην Ελλάδα ή κάπως έτσι από τη στιγμή που θα είναι και τα παιδιά εδώ, που πιστεύω θα είναι εδώ.

E: Άρα μόνο όταν πάρεις σύνταξη;

Σ: Ναι. Τώρα..

E: Θα πας μόνιμα;

Σ: Όχι, όχι.

E: Όχι..

Σ: Δεν πρόκειται. Δύσκολα.. κανένας. Να ξέρεις ότι...εε κανένας από τους μετανάστες εε δεν θα πάνε για μόνιμη κατοικία στη.. στην Ελλάδα.

E: Γιατί;

Σ: Γιατί, εε τα παιδιά τους, τα εγγόνια τους θα είναι εδώ. Αυτό που λέμε ότι.. που σου είπα πριν, τι μου λείπει από την Ελλάδα; Η οικογένεια μου. Για πιο λόγο να φύγω τώρα εγώ από εδώ, να πάω στην Ελλάδα και να μου λείπει πάλι η οικογένεια μου.. δηλαδή μια ζωή θα μου λείπει η οικογένεια

E: Μμμ

Σ: Για αυτό. Γιατί στην ουσία θα είσαι εε θα είσαι στην Ελλάδα πάλι μόνος όπως είσαι και εδώ εε εντάξει εδώ έχω τα παιδιά μου την γυναίκα μου αλλά μου λείπει η άλλη πλευρά της οικογένειας, ενώ όταν πάω στην Ελλάδα θα μου λείπει πάλι η άλλη πλευρά της οικογένεια τα παιδιά και τα εγγόνια.

E: Κατάλαβα..

Σ: Για αυτό, ένα μήνα διακοπές ή δυο μήνες διακοπές Ελλάδα και πάλι εδώ. Κάπως έτσι θα είναι.

E: Εεε ευχαριστώ πολύ

Σ: Παρακαλώ

2^η συνέντευξη

E: Καλησπέρα.

Σ: Καλησπέρα.

E: Τι κάνεις;

Σ: Καλά, εσύ;

E: Καλά (γέλιο). Λοιπόν, θα μιλήσουμε για τους Έλληνες μετανάστες στη Γερμανία

Σ: Okay.

E: Και θα.. πριν ξεκινήσουμε θα ήθελα να κάνω λίγο κάπως πιο προσωπικές ερωτήσεις. Ηλικία.

Σ: Στα 43

E: Επίπεδο μόρφωσης.

Σ: Στα Γερμανικά;

E: Εεεμμ Πανεπιστήμιο;

Σ: Ααα εε όχι Γυμνάσιο και μετά σχολή.

E: Επάγγελμα.

Σ: Einzelhandelskauffrau τώρα στα Ελληνικά δεν ξέρω πώς λέγετε.

E: Εντάξει, θα το βρούμε μετά.

Σ: Εεεμμ πώς λέγετε, δεν θυμάμαι, δεν ξέρω.

E: Οικογενειακή κατάσταση.

Σ: Παντρεμένη.

E: Και πόσα παιδιά έχεις;

Σ: Δυο.

E: Και πόλη;

Σ: Μόναχο.

E: Ωραία. Εεεε αν κάποια ερώτηση δεν είναι κατανοητή μου το λες, σου την εξηγώ.

Σ: Okay.

E: Και αν δεν θες κάποια ερώτηση να μου απαντήσεις πάλι μου το λες και προχωράμε κανονικά.

Σ: Okay.

E: Που γεννήθηκες;

Σ: Στο Μόναχο.

E: Εεε ποια ήταν η εκπαιδευτική σου διαδρομή;

Σ: Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο και μετά επάγγελμα

E: Πήγες σε ελληνικό ή γερμανικό σχολείο;

Σ: Και ελληνικό και γερμανικό.

E: Ααα μισό μισό και πιο σου φάνηκε πιο εύκολο;

Σ: Το ελληνικό

E: Το ελληνικό; Γιατί;

Σ: Γιατί στο γερμανικό είναι πιο δύσκολα. Πιο δύσκολα και όλοι ξένοι μέσα.

E: Δεν σου άρεσε;

Σ: Εντάξει πήγα στο δημοτικό γερμανικό, δεν ξέρω, να σου πω την αλήθεια.

E: Okay. Είχες κάποιες αρνητικές σχολικές εμπειρίες;

Σ: Όχι, όχι γιατί στα δικά μας τα χρόνια τότε ήταν αλλιώς από ότι είναι τώρα.

E: Και κάποια έτσι ωραία εμπειρία που μπορεί να είχες, σχολική;

Σ: Οι εκδρομές (γέλιο).

E: Μόνο οι εκδρομές;

Σ: Όχι, όχι, όχι, το μάθημα που γινόταν τότες

E: Αλήθεια;

Σ: Ναι!

E: Δηλαδή;

Σ: Έμπαινε μέσα ο καθηγητής και τον σεβόσουν. Τώρα μπαίνει ο καθηγητής και... άστα να πάνε.

E: Άρα παλιά πιστεύεις πώς γινόταν όντως μάθημα;

Σ: Πιο καλό μάθημα.

E: Ενώ τώρα όχι;

Σ: Όχι.

E: Τι συμβουλή θα έδινες σε έναν δάσκαλο;

Σ: Ναι μεν να είναι φίλος με τα παιδιά αλλά να κάνει και μάθημα. Να σέβονται τον δάσκαλο όταν μπαίνει μέσα. Αυτή είναι νομίζω και η συμβουλή από όλους τους γονείς που είναι εδώ.

E: Okayεμμ βρήκες εύκολα δουλεία;

Σ: Με το που τελείωσα το Berufκατευθείαν, ναι, κατευθείαν.

E: Είχες κάποια αρνητική εμπειρία στον επαγγελματικό χώρο;

Σ: Όχι καθόλου και τη γλώσσα την ήξερα και όλα τα ήξερα.

E: Εεεμμ άρα δεν είχες αντιμετωπίσει κάποια δυσκολία ως μετανάστης επειδή είχες γεννηθεί εδώ.

Σ: καμία.

E: Εεε κάποιο πρόβλημα στη γλώσσα; όχι;

Σ: Καμία.

E: Εεε τα γερμανικά όμως πώς τα μάθες;

Σ: Από το νηπιαγωγείο.

E: Από εκεί άρχισε

Σ: Από εκεί άρχισε, μέχρι το δημοτικό και στο γυμνάσιο μετά...

E: Και αυτό σε βοήθησε;

Σ: Πάρα πολύ

E: Ενώ στο σπίτι μιλούσατε ελληνικά ή γερμανικά;

Σ: Στο σπίτι... μιλούσα γερμανικά επειδή είχα πολλούς Γερμανούς φίλους. Μετά όταν παντρεύτηκα άρχισα να μαθαίνω ελληνικά.

E: Ααα δηλαδή πιο πολύ γερμανικά.

Σ: Ναι, ναι

E: Σ'αρεσαν κιάλας;

Σ: Τα γερμανικά ναι, όλοι με περνούσαν για Γερμανίδα αντί για Ελληνίδα.

E: Αλήθεια;

Σ: Μμμχ (γέλιο)

E: Άρα η προσαρμογή, εντάξει.. δεν υπήρχε κάποια προσαρμογή αφού εδώ πέρα είχες γεννηθεί, ήταν εντάξει. Εεε δυσκολίες;

Σ: Στο τι;

E: Γενικότερα, υπήρχανε;

Σ: Δυσκολίες υπάρχουν τώρα. Πριν όταν είχα αρχίσει εγώ, τίποτα. Τώρα αρχίζουν οι δυσκολίες με αυτούς τους ξένους που μπαίνουν όλοι μέσα. Τώρα για να βρεις μια δουλειά δεν σε παίρνουν εύκολα. Έχεις πτυχίο, έχεις τα πάντα, ζητάς αυτόν τον μισθό και δεν στον δίνουνε. Σου λέει, οι άλλοι έρχονται με πιο λίγο μισθό.

E: Okay. Σκέφτηκες ποτέ να τα παρατήσεις και να γυρίσεις..

Σ: Να πάω που;

E: στην Ελλάδα.

Σ: Με τίποτα, με τίποτα, όχι.

E: Γιατί;

Σ: Γεννήθηκα εδώ, μεγάλωσα εδώ, δεν πρόκειται να φύγω από εδώ. Στη Ελλάδα πάμε και είμαστε ξένοι.

E: Έτσι νιώθεις;

Σ: Ε όχι μόνο εγώ, πολλοί μου φαίνεται ότι νιώθουν έτσι, ότι είμαστε ξένοι στην Ελλάδα.

E: Γιατί όμως;

Σ: Γιατί μας θεωρούνε ξένοι και μας βλέπουν σαν ξένους. Όταν πας στην Ελλάδα δεν σου λένε ήρθανε οι Γερμανοί; Ενώ και ας είσαι από το ίδιο το χωριό και από αυτά.

E: Μμμ.. Εεε σε έναν μετανάστη που έρχεται τώρα στη Γερμανία τι συμβουλή θα του έδινες;

Σ: Από Ελλάδα εννοείς τώρα ε; μετανάστη...

E: Ναι, από Ελλάδα.

Σ: Από Ελλάδα. Εντάξει, οι Έλληνες στην Ελλάδα δεν δουλεύουνε αρκετά όπως δουλεύουμε εμείς εδώ πέρα αυτό είναι defacto, εεε για να κάνεις μια ζωή πρέπει να κάτσεις να δουλέψεις, για να συνεχίσεις δηλαδή να έχεις αυτά που είχες. Τώρα οι Έλληνες που είναι μαθημένοι στην Ελλάδα είναι λίγο δύσκολο να κάτσουν εδώ .

E: Άρα τι συμβουλή θα τους έδινες;

Σ: Εεε να βάλουν το μυαλό τους να δουλέψει λίγο για να μπορούν να κάτσουν εδώ, δηλαδή να σεβαστούν αυτά που έχουν βρει εδώ για να ζήσουνε.

E: Okay. Τα παιδιά τα έστειλες σε ελληνικό ή γερμανικό σχολείο;

Σ: Τα παιδιά από την αρχή μόνο σε Kindergarten πήγαν γερμανικό και μετά στο ελληνικό.

E: Γιατί αποφάσισες να τα στείλεις στο ελληνικό;

Σ: Γιατί είπα όσο υπάρχουν τα ελληνικά σχολεία, θα υποστηρίξουμε τα ελληνικά σχολεία αλλά μαθαίνουν και άλλες γλώσσες μέσα στα ελληνικά σχολεία, όπως Αγγλικά, θα μάθουν και Γαλλικά τώρα όπως η Β. πάει στο Beruf, ελληνικά η μητρική γλώσσα πάνω απ' όλα.

E: Πιστεύεις ότι τα παιδιά είναι περισσότερο Έλληνες ή Γερμανοί;

Σ: Η κόρη μου λέει πάντα ότι είναι Γερμανίδα, έτσι αισθάνεται δεν ξέρω. Ο γιος μου Έλληνας.

E: Εσύ πώς νιώθεις, ότι τα παιδιά σου είναι περισσότερο Έλληνες ή Γερμανοί;

Σ: Έχουν πάρει την γερμανική νοοτροπία,

E: μμχ

Σ: Αυτό τα λέει όλα.

E: Okay. Εεεμ Ελλάδα πηγαίνεις καθόλου;

Σ: Κάθε χρόνο.

E: Και...γιατί πας Ελλάδα;

Σ: Για ξεκούραση, θάλασσα και να δούμε και τους δικούς μας.

E: Και όταν πας εκεί πέρα πώς τα βλέπεις τα πράγματα, θα σου άρεσε περισσότερο να'σαι και να μένεις εκεί;

Σ: Όχι, γιατί μόλις φτάσει η δεύτερη εβδομάδα θέλω να πάω σπίτι μου λέω

E: Δεύτερη βδομάδα κιόλας;

Σ: Δεύτερη βδομάδα λέω θέλω να πάω σπίτι μου

E: Μμμ δηλαδή αν σε ρωτούσα τι σου λείπει από την Ελλάδα;

Σ: Τίποτα.

E: Τίποτα;

Σ: Τίποτα, γιατί σου λέω μόλις πιάνουμε Αυστρία και βλέπω πινακίδα για Μόναχο, λέω φτάσαμε σπιτάκι μας. Έτσι είναι ναι.. είναι όπως μεγαλώσεις και όπως το πάρει ο καθένας. Στην Ελλάδα είμαστε σαν ξένοι στην Ελλάδα.

E: Έχεις δημιουργήσει σχέσεις με Γερμανούς, φίλους έχεις;

Σ: Πάρα πολλούς, πάρα πολλούς και στη δουλεία επάνω και private.

E: Άρα δεν έχεις μόνο Έλληνες φίλους

Σ: Όχι, όχι, όχι, όχι

E: Δεν τους έχεις ξεχωρίσει

Σ: Και Τούρκους έχω και Γιουγκοσλάβους έχουμε, δηλαδή θα κάνω παρέα με όλους θα μιλήσω με όλους θα κάνω. Αλλά πιο πολλοί οι Γερμανοί είναι που σε δένει, που δουλεύεις κάθε μέρα μαζί.

E: Okay. Εεεμ έχεις να μου περιγράψεις μια ευχάριστη και μια δυσάρεστη εμπειρία εδώ πέρα στη Γερμανία;

Σ: Όταν λες μια ευχάριστη και μια δυσάρεστη σαν τι;

E: Εεε που έχεις ζήσει, εάν έχεις κάποια.

Σ: Ευχάριστη εμπειρία εδώ πέρα στη Γερμανία, ήταν όταν απέκτησα τα παιδιά μου. Τώρα δυσάρεστη, όταν έχασα τη μάνα μου εδώ στη Γερμανία.

E: Εεε δεν σκέφτεσαι να επιστρέψεις πίσω από ότι μου πες

Σ: Για στην Ελλάδα όχι, στην Ελλάδα άμα είναι να το κάνουμε θα το κάνουμε όπως το κάνουν όλοι, τρεις μήνες κάτω και τον υπόλοιπο χρόνο μετά εδώ.

E: Εεε δηλαδή όταν πάρεις σύνταξη;

Σ: Ναι.

E: Δεν σκέφτεσαι όταν πάρεις σύνταξη..

Σ: Μόνιμα Ελλάδα, όχι.

E: Μόνιμα;

Σ: Όχι, όχι με καμία περίπτωση!

E: Όχι, όχι (γέλιο)

Σ: Ωραία, αυτό ήτανε. Ευχαριστώ πάρα πολύ.

E: Παρακαλώ.

3^η συνέντευξη

E: Γειά.

Σ: Γειά.

E: Τι κάνεις;

Σ: Καλά, εσύ;

E: Καλά. Λοιπόν εε θα μιλήσουμε όπως είπα και πριν για τους Έλληνες μετανάστες στη Γερμανία, αυτό είναι το θέμα μας. Εεεμ αρχικά θα ήθελα να σου κάνω κάποιες ερωτήσεις έτσι λίγο πιο προσωπικές .Εε την ηλικία σου.

Σ:Είμαι 16 χρονών

E: Ωραία και τι επάγγελμα, σπουδάζεις ή τι κάνεις;

Σ: Εεε κάνω σαν Νηπιαγωγός

E: ΕεAusbildung;

Σ: Ναι.

E: Okay. Εεε ωραία δηλαδή είναι σε Πανεπιστήμιο αυτό ή ..

Σ: Είναι, είναι σε σχολείο. Κάνεις ενδιάμεσα σχολείο και δουλεύεις κιόλας.

E:Okay

Σ:Τα ελληνικά μου.. (γέλιο).

E: Δεν υπάρχει θέμα. Λοιπόν όποια ερώτηση δεν την καταλάβεις και αυτά, μου το λες και αν κάποια δεν θες να απαντήσεις κάποια ερώτηση

Σ: Ναι;

E: μπορείς να μου πεις ότι okayδεν θέλω να την απαντήσω και προχωράμε παρακάτω.

Σ: Εντάξει.

E: Ωραία. Εεε που γεννήθηκες;

Σ: Στη Γερμανία, στο Μόναχο.

E: Ωραία. Πήγες σε ελληνικό ή σε γερμανικό σχολείο.

Σ: Σε ελληνικό στο Freimann

E:Εεε όλα τα χρόνια δηλαδή μέχρι το Γυμνάσιο;

Σ: Από την 1^η δημοτικού μέχρι και την 10^η δηλαδή Δευτέρα Λυκείου.

E: Και τώρα;

Σ: Και τώρα κάνω μια Ausbildung, στο επάγγελμα ως νηπιαγωγός

E: Άρα τώρα έχεις ακολουθήσει το γερμανικό σχολείο κάπως.

Σ: Το γερμανικό σύστημα ναι.

E:Okay. Σου φαίνεται πιο εύκολο το γερμανικό ή το ελληνικό;

Σ: Σε σχέση με τα μαθήματα, το ελληνικό ήταν πιο εύκολο, διότι ήτανε πιο χαλαρά

E: Ναι

Σ: αλλά τώρα στο γερμανικό έτσι μαθαίνεις πιο πολλά πράγματα απ' ότι το ελληνικό, είναι πιο αυστηρά να το πω έτσι

E: Δηλαδή πιστεύεις ότι στο ελληνικό δεν μάθαινες τόσα ήτανε πιο χαλαρό;

Σ: Ναι.

E: και ότι τώρα μαθαίνεις όντως κάτι;

Σ: Ναι.

E: Εεεμ αντιμετώπισες κάποιες δυσκολίες στο σχολείο;

Σ: Με σχέση;

E: Οτιδήποτε, δηλαδή οποιαδήποτε δυσκολία που μπορεί να είχες, είτε στο ελληνικό είτε τώρα.

Σ: Εεε στο ελληνικό πολλές φορές τσακωνόμασταν με τους δασκάλους, διότι λείπανε πολλές φορές και δεν μας ανα- αναπλήρωνε κανένας και μας έστελνε πάντα σπίτι. Κάναμε δίωρα, τετράωρα και είχε.. το είχαμε κάνει θέμα αυτό, αλλά δεν κάνανε κάτι και μετά υπήρχαν έτσι διαφωνίες με τους δασκάλους, ποιος θα φύγει ποιος όχι και με τα παιδιά τσακωνόμασταν για θέμα ως αδικίες με τους βαθμούς, επειδή μας αδικούσανε πολλές φορές αλλιώς όχι.

E: okay Εεμτι συμβουλή θα έδινες σε έναν δάσκαλο σου;

Σ: Εεμμ ως μετανάστης δηλαδή άμα μετανάστευαν;

E: Εε γενικά στον δάσκαλό σου που είχες εσύ.

Σ: Εεμ τι;; (γέλιο)

E: Τι συμβουλή θα έδινες στον δάσκαλό σου να δώσει σε κάποιο παιδί που είναι μετανάστης;

Σ: Ααα εεμ θα του έλεγα να του δώσει μια συμβουλή παραδείγματος χάρη πώς να μπορεί να προσανατολιστεί σε μια ξένη χώρα, εε τι δυσκολίες θα μπορεί να προκύψουν άμα έρθει σε μια ξένη χώρα, πώς είναι οι δουλειές εδώ, οι άνθρωποι και πώς θα μπορεί να επικοινωνήσει με άλλους ανθρώπους σε τι γλώσσα.

E: Εσάς σας έχουνε δώσει κάποιες συμβουλή οι δάσκαλοι γι' αυτό το πράγμα;

Σ: Όχι. (γέλιο)

E: Άρα θ' άθελες να είναι κάποιος δάσκαλος που να δίνει μια τέτοια συμβουλή στα παιδιά αυτά.

Σ: Ναι.

E: Εεμμ με ποια γλώσσα μπορείς να εκφραστείς πιο εύκολα με την ελληνική ή τη γερμανική;

Σ: Και με τις δυο.

E: Γιατί; Δηλαδή, δεν δυσκολεύεσαι σε κάποια;

Σ: Όχι.

E: όχι, είναι το ίδιο.

Σ: Ναι, απλά έτσι λίγο με την ελληνική δεν μου έρχονται αυτές οι λέξεις παραδείγματος χάρη να πω δύσκολες λέξεις έτσι για να έχω καλύτερο..

E: Λεξιλόγιο

Σ: Λεξιλόγιο ναι (γέλιο)

Ε: Οι φίλοι σου είναι Γερμανοί ή Έλληνες;

Σ: Εεε οι περισσότεροι είναι Έλληνες αλλά έχω και Γερμανούς και από άλλες χώρες.

Ε: Αα δηλαδή δεν υπήρχε κάποιο θέμα.. μόνο Έλληνες ξέρω εγώ.

Σ: Όχι, όχι

Ε: Πιστεύεις πώς αν πήγαινες πιο νωρίς σε γερμανικό σχολείο θα τα κατάφερνες το ίδιο όπως και με το ελληνικό;

Σ: Εεε θα είχα καταφέρει να ξέρω τη γερμανική τη γλώσσα, καλύτερα από ότι την ελληνική και πιστεύω πώς θα είχα ξεχάσει τα ελληνικά άμα πήγαινα σε γερμανικό σχολείο, διότι θα μίλαγα, θα μίλαγα; και στο σπίτι με τους γονείς μου γερμανικά και θα μου ήταν εμένα πιο δύσκολο να συνεννοηθώ με τους Έλληνες, διότι η προφορά μου και το λεξιλόγιο μου δεν θα τόσο καλό όσο και στα γερμανικά.

Ε: Μμμ νιώθεις περισσότερο Ελληνίδα ή Γερμανίδα;

Σ: Όταν είμαι εδώ στη Γερμανία νιώθω Γερμανίδα και όταν πάω Ελλάδα Ελληνίδα.

Ε: Γιατί;

Σ: Γιατί εδώ στην Γερμανία έχω συνηθίσει έτσι με τους Γερμανούς πιο πολύ παρά με τους Έλληνες

Ε: Αλλά έχεις και Έλληνες φίλους πώς...

Σ: Ναι.. δεν ξέρω

Ε: Άρα δεν έχεις καταλάβει γιατί το κάνει να νιώθεις εδώ πέρα Γερμανίδα και όχι Ελληνίδα;

Σ: Είναι... νομίζω παίζει ρόλο και η χώρα που ζεις, παραδείγματός χάρη αν ήμουν τώρα στην Ελλάδα θα είχα μόνο Έλληνες φίλους δεν θα υπήρχαν Γερμανοί ενώ τώρα που είμαι εδώ στη Γερμανία έχω και Έλληνες αλλά και Γερμανούς έχω και τα δυο ταυτόχρονα οπότε νιώθω έτσι πιο πολύ Γερμανίδα.

Ε: Κατάλαβα. Σου αρέσει περισσότερο η ζωή εδώ πέρα στο Μόναχο ή στην Ελλάδα;

Σ: Εεε στο Μόναχο.

Ε: Γιατί;

Σ: Γιατί στο Μόναχο υπάρχουν πολλές εεε πώς να το πω.. υπάρχουν πολλά μέσοι μέσα μεταφοράς παραδείγματος χάρη που στην Ελλάδα δεν υπάρχουν όσα υπάρχουν εδώ, εε υπάρχουν εε τα νοσοκομεία λειτουργούν καλύτερα, υπάρχει ιατρική περιθλ- περιθάλη από ότι.. δηλαδή είναι καλύτερα εδώ από ότι στην Ελλάδα η ιατρική περιθ- περιθάλη και εδώ στη Γερμανία νομίζω ότι και τα επαγγέλματα είναι πιο πώς να το πω πιο.. εύκολα; όχι εύκολα.

E: Πώς;

Σ: Δηλαδή εδώ στη Γερμανία οι άνθρωποι.. εεε...

E: Μην αγχώνεσαι πάρε τον χρόνο σου

Σ: Θα το πω αλλιώς. Στην Ελλάδα να το πω έτσι όπως νομίζω δεν το παίρνουν έτσι σοβαρά, δηλαδή με τις δουλείες τους, με τα λεφτά τους δηλαδή στην Ελλάδα κάθε άνθρωπος κάθε μέρα θα πάει να βγει έξω να πιεί τον καφέ του ενώ εδώ στη Γερμανία οι άνθρωποι- οι άνθρωποι σκέφτονται έτσι τα λεφτά για τα παιδιά τους.

E:Ααα πιστεύεις δηλαδή ότι στην Ελλάδα δεν χειρίζονται σωστά τα λεφτά που παίρνουν;

Σ: Ναι αυτό.

E: Ααα okay

Σ: Και ότι στην Ελλάδα είναι πιο πολύ για.. τι να πω τώρα δεν ξέρω (γέλιο)

E: Δηλαδή νιώθεις στην Ελλάδα τίποτι τι ;

Σ: Ότι στην Ελλάδα δεν το παίρνουν τόσο στα σοβαρά όσο εδώ στη Γερμανία τα επαγγέλματα και τα λεφτά.

E:Okayάρα προτιμάς εδώ που ζεις .

Σ:Ναι.

E: Την Ελλάδα καθόλου;

Σ: Μόνο για διακοπές.

E: Μόνο για διακοπές okay. Εεεμ τι παραπάνω πιστεύεις ότι μπορεί να σου προσφέρει η Γερμανία από την Ελλάδα;

Σ: Εεε μέλλον, εε διότι εδώ έχεις κάτι σίγουρο που στην Ελλάδα δεν νομίζω να το έχεις παραδείγματος χάρη εδώ θα βρεις εύκολα δουλειά άμα, άμα έχεις τα απαραίτητα χαρτιά και γενικά με τη.. Η Γερμανία ας πούμε έχει ένα μέλλον που αυτό η Ελλάδα δεν το έχει

E: Ως προς τι;

Σ: Ως προς..

E: την εργασία εννοείς;

Σ: την εργασία, την ιατρική περίθαλψη και ναι αυτό.

E: Εεε άρα πιστεύεις πώς δεν μπορεί να σου προσφέρει κάτι παραπάνω η Ελλάδα από τη Γερμανία

Σ: Όχι

E: Εεε όταν τελειώσεις τώρα με τις σπουδές σου και γίνεις νηπιαγωγός, είσαι πλέον νηπιαγωγός εεε τι σκέφτεσαι να κάνεις, που θες να μείνεις;

Σ: Εδώ στο Μόναχο γιατί δεν.. πιστεύω δηλαδή θα είναι και οι γονείς μου εδώ, έχουμε ένα σπίτι και θα έχω μια σίγουρη δουλειά δηλαδή κατευθείαν που θα τελειώσω και θα έχω το χαρτί στο χέρι, θα μπορώ να βρω κατευθείαν δουλειά

E: Άρα αυτό που εε σε κάνει να μη θέλεις να πας στην Ελλάδα είναι επειδή δεν ξέρεις άμα θα βρεις δουλειά;

Σ: Και αυτό αλλά και στην Ελλάδα θα αισθάνομαι έτσι μόνη μου επειδή οι γονείς μου θα ξέρω ότι θα είναι εδώ και στην Ελλάδα έτσι δεν έχω τόσους πολλούς συγγενείς όπως εδώ.

E: Μμμχ και πώς φαντάζεσαι το μέλλον σου, αφού μου είπες θα βρεις δουλειά θα'σαι εδώ πέρα, το μέλλον μετά πώς το φαντάζεσαι δηλαδή η οικογένεια σου που θα φτιάξεις κάποια στιγμή τη φαντάζεσαι εδώ πέρα;

Σ: Εεμ άμα είναι και ο άντρας μου από εδώ πιστεύω πώς ναι θα το κάνουμε έτσι ώστε να μείνουμε εδώ στη Γερμανία στο Μόναχο δεν πιστεύω να μετακομίσουμε στην Ελλάδα.

E: Και τα παιδιά σου θα τα πας σε ελληνικό ή γερμανικό σχολείο;

Σ: Σε γερμανικό

E: Γιατί;

Σ: Γιατί έτσι όπως το βλέπω και εγώ τώρα πιστεύω ότι στα γερμανικά σχολεία οι δασκάλοι, γενικά το σύστημα είναι καλύτερο από ότι το ελληνικό και τα παιδιά θα έχουν ένα καλύτερο μέλλον, δηλαδή θα μπορέσουν κατευθείαν να ακολουθήσουν το γερμανικό σύστημα παρά να πάνε στο Λύκειο να χάσουν 4 χρόνια και μετά να πάνε να σπουδάσουνε κάτω

E: Ως προς τι είναι όμως καλύτερο το γερμανικό σύστημα; Τώρα που έχεις ζήσει λίγο και το ελληνικό και ζεις τώρα και το γερμανικό.

Σ: Να το πω έτσι, αυτά που έχω δει, στο ελληνικό σύστημα το παίρνουν όλοι σαν χαβαλέ πάνε εκεί..

E: Αυτό που μου είπες και πριν..

Σ: Ναι και δεν κάνουνε τίποτα έτσι; Σπαταλάνε όλα τα λεφτά τους στα φροντιστήρια για να μάθουνε τα παιδιά και στο σχολείο δεν κάνουνε τίποτα, ενώ στο γερμανικό σχολείο είναι, είναι απ- όχι απαραίτητο εε Pflicht

E: Απαραίτητο

Σ: Απαραίτητο; Είναι απαραίτητο να μείνουν τα παιδιά εκεί και θα μάθουνε κάτι και κάθονται και μέχρι της 5 και άμα φύγουνε υπάρχουνε και συνέπειες, δηλαδή άμα κάνεις κοπάνια που αυτό το κάνεις στο ελληνικό σχολείο, στο γερμανικό σχολείο θα υπάρξουν συνέπειες για αυτό που έκανες και μπορεί πχ ο δάσκαλος ή ο διευθυντής να σε βάλει υπερορίες για να κάτσεις μετά να, να μάθεις αυτά που έχασες.

E: Μάλιστα. Ωραία, εδώ τελειώσαμε σε ευχαριστώ πάρα πολύ.

Σ: Παρακαλώ.

4^η συνέντευξη

E: Γειά.

Σ: Γειά.

E: Τι κάνεις;

Σ: Καλά, εσύ

E: Καλά, μια χαρά. Λοιπόν, στην αρχή θα ήθελα να σε ρωτήσω κάτι ερωτήσεις έτσι πιο προσωπικές. Πόσο χρονών είσαι;

Σ: 13 θα γίνω 14

E: Και πας ακόμα σχολείο.

Σ: Ναι.

E: Τι τάξη;

Σ: 8^η

E: Ωραία. Κοίτα, όποια ερώτηση δεν την καταλάβεις μου το λες για να σου την εξηγήσω και όποια δεν θες να απαντήσεις μου το λες και προχωράμε κανονικά.

Σ: Μμμχ, εντάξει ναι.

E: Που γεννήθηκες;

Σ: Στη Γερμανία, στο Μόναχο.

E: Ωραία, πήγες σε.. πηγαίνεις σε ελληνικό ή γερμανικό..

Σ: Σε ελληνικό.

E: Γιατί;

Σ: Δεν ξέρω.

E: Θα ήθελες να πηγαίνεις σε γερμανικό;

Σ: Όχι.

E: Άρα είσαι μια χαρά εκεί.

Σ: Ναι.

E: Ωραία.Εεε στη συνέχεια θα σπουδάσεις;

Σ: Όχι.

E: Θεε να ακολουθήσεις το γερμανικό δηλαδή μετά;

Σ: Ναι.

E: Γιατί;

Σ: Εεε βαριέμαι το σχολείο δεν θέλω και άλλα χρόνια.

E: Ναι αλλά γιατί θέλεις να σπουδάσεις κάτι εδώ πέρα στη Γερμανία και όχι στην Ελλάδα;

Σ: Είναι πιο εύκολο.

E: Εδώ πέρα;

Σ: Ναι.

E: Γιατί, για τη γλώσσα το λες;

Σ: Ναι.

E: Σε διευκολύνουν πιο πολύ τα γερμανικά από τα ελληνικά;

Σ: Ναι.

E: Ουαου. Αντιμετωπίζεις κάποιες δυσκολίες τώρα στο σχολείο;

Σ: Όχι.

E: Καμία;

Σ: Όχι (γέλιο)

E: Πριν μου πες ότι σε διευκολύνουν περισσότερο τα ελληνικά από τα γερμανικά.

Σ: Τα γερμανικά με διευκολύνουν.

E: Εεεε τα γερμανικά από τα ελληνικά.

Σ: Ποιο πολύ γερμανικά μιλάμε.

E: Ααα εντάξει άρα δεν είναι ότι σε δυσκολεύουν τα ελληνικά..

Σ: Όχι.

E: Απλώς σου αρέσουν περισσότερο τα γερμανικά.

Σ: Ναι.

E: Εεε τι συμβουλή θα έδινες σε έναν δάσκαλό σου;

Σ: Τίποτα.

E: Τίποτα;

Σ: (κουνάει καταφατικά το κεφάλι και γελά)

E: Γιατί;

Σ: Δεν τους συμπαθώ (γέλιο)

E: Δηλαδή δεν θα του έλεγες να πει κάποια συμβουλή σε έναν μετανάστη;

Σ: Όχι.

E: Καμιά;

Σ: Καμιά (γέλιο).

E: Με ποια γλώσσα μπορείς να εκφραστείς πιο εύκολα;

Σ: Με τα γερμανικά.

E: Γιατί;

Σ: Μιλάω πιο πολύ με τους φίλους μου γερμανικά και...

E: Εεε στο σπίτι ελληνικά;

Σ: Ναι

E: Αλλά σου είναι πιο εύκολα;

Σ: Ναι.

E: Οκ. Οι φίλοι σου είναι Γερμανοί ή Έλληνες;

Σ: Έλληνες.

E: Γιατί έχεις επιλέξει να κάνεις παρέα με Έλληνες;

Σ: Δεν ξέρω.

E: Δεν.. γιατί δεν έχεις Γερμανούς φίλους;

Σ: Δεν ξέρω, μόνο στο σχολείο είμαι με τους φίλους μου και στην ομάδα και στην ομάδα είναι όλοι Έλληνες και στο σχολείο.

E: Ααα για αυτό;

Σ: Ναι.

E: Αλλά δεν έχεις επιλέξει κάπου εδώ στη γειτονία ξέρω εγώ, να βρεις κάποιον;

Σ: Όλοι Έλληνες είναι.

E: Όλοι Έλληνες. Αλλιώς αν είχες την ευκαιρία να είχες Γερμανούς φίλους θα έκανες;

Σ: Ναι, δεν έχω πρόβλημα

E: Εεεμμ πιστεύεις πώς αν πήγαινες σε γερμανικό σχολείο, θα τα κατάφερνες το ίδιο όπως και στο ελληνικό;

Σ: Όχι.

E: Αλλά;

Σ: Θα ήταν πιο δύσκολο.

E: Αφού πριν μου είπες ότι είναι εύκολα τα γερμανικά.

Σ: Εεε ναι σε αυτά που κάνουμε εμείς τώρα (γέλιο).

E: Αααα αλλά.. αρά αντιμετωπίζεις δυσκολίες στη γερμανική γλώσσα, για αυτό θα σου φαινόταν πιο δύσκολο;

Σ: Εεε κάποιες ναι, σε κάποια μαθήματα που δεν κάνουμε στο ελληνικό, ναι.

E: Νιώθεις περισσότερο Έλληνας ή Γερμανός;

Σ: Γερμανός.

E: Γιατί Γερμανός;

Σ: Εεε εδώ ζω όλη τη ζωή μου, εδώ έχω γεννηθεί, μια φορά μόνο το χρόνο πάω στην Ελλάδα.

E: Σου αρέσει η ζωή στο Μόναχο ή στην Ελλάδα;

Σ: Στο Μόναχο.

E: Γιατί στο Μόναχο;

Σ: Εεε εδώ είναι όλοι οι φίλοι μου.

E: Στην Ελλάδα;

Σ: Βαριέμαι.

E: Γιατί;

Σ: Εεε δεν κάνουν τίποτα εκεί πέρα, όλοι βαριούνται που ζουν δεν...

E: Δεν βρίσκεις κάποιο ενδιαφέρον;

Σ: Όχι.

E: Τι παραπάνω πιστεύεις ότι μπορεί να σου προσφέρει η Γερμανία από την Ελλάδα;

Σ: Πιο πολλές πιθανότητες για δουλεία.

E: Η Ελλάδα από τη Γερμανία τι σου προσφέρει;

Σ: Για εμένα μόνο τη θάλασσα.

E: Δηλαδή όταν σκέφτεσαι Ελλάδα τι λες;

Σ: Θάλασσα, αλλιώς τίποτα άλλο.

E: Όταν τελειώσεις με τις σπουδές σου που σκέφτεσαι να μείνεις;

Σ: Στο Μόναχο.

E: Γιατί στο Μόναχο;

Σ: Μ'αρέσει πιο πολύ.

E: Σ'αρέσει γιατί;

Σ: Δεν ξέρω, είναι πιο ωραία.

E: Επειδή έχεις εδώ φίλους;

Σ: Ναι.

E: Οκ. Πώς και που φαντάζεσαι το μέλλον σου, δηλαδή όταν θα τελειώσεις, θα σπουδάσεις και θα κάνεις οικογένεια, θα θέλεις να ζήσεις στη Γερμανία ή στην Ελλάδα;

Σ: Ναι, στη Γερμανία.

E: Και τα παιδιά σου που θα ήθελες να τα στείλεις σε ελληνικό ή γερμανικό σχολείο;

Σ: Σε ελληνικό.

E: Σε ελληνικό. Γιατί;

Σ: Για να μην μάθουν μόνο τη γερμανική γλώσσα αλλά να έχουν και κάτι από την ελληνική.

E: Ωραία. Εεε ευχαριστώ πολύ.

Σ: Τίποτα.

Απομαγνητοφωνήσεις 2^{ης} οικογένειας

1^η συνέντευξη

E:Καλησπέρα.

Σ: Καλησπέρα.

E:Τι κάνετε;

Σ: Καλά, εσύ;

E:Εεε καλά. Θα μιλήσουμε για τους Έλληνες μετανάστες στη Γερμανία.

Σ: Μμμχ

E:Αλλά πριν ξεκινήσω θα ήθελα να σας κάνω κάποιες άλλες ερωτήσεις.

Σ: Οκ

E:Εεε πόσο χρονών είστε;

Σ: Είμαι 52 αυτή τη στιγμή.

E:Επίπεδο μόρφωσης.

Σ: Εεε πανεπιστήμιο, έχω δίπλωμα δασκάλας, παιδαγωγική ακαδημία βασικά.

E:Μμμχ. Οικογενειακή κατάσταση;

Σ: Παντρεμένη με δυο παιδιά

E:Και η πόλη που μένετε;

Σ: Μόναχο της Γερμανίας.

E:Εεε εάν κάποια ερώτηση δεν την καταλάβετε μου το λέτε για να σας την εξηγήσω και αν δεν θέλετε κάποια να απαντήσετε πάλι μου το λέτε και προχωράμε κανονικά.

Σ: Οκ

E:Ωραία. Που γεννηθήκατε;

Σ: Στη Φλώρινα, στην Ελλάδα.

E:Εεε ποια ήταν η εκπαιδευτική σας διαδρομή;

Σ: Εεε στη Φλώρινα, Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο τελείωσα εκεί και οι σπουδές μου ήτανε στη Σερβία, τελείωσα παιδαγωγική ακαδημία και γύρισα Ελλάδα. Μετά δυο χρόνια στη Σερβία και Ελλάδα μετά έκανα αναγνώριση στο (δεν καταλαβαίνω τη λέξη) πτυχίο και έκανα και μια χρονιά ισοτιμία πτυχίου.

E:Είχατε κάποιες αρνητικές σχολικές εμπειρίες;

Σ: Ως παιδί;

E:Ναι σχολικές εμπειρίες έτσι αρνητικές

Σ: Εεεμ σε σχέση με του συμμαθητές μου εννοείς ή με τους εκπαιδευτικούς;

E:Εεε οτιδήποτε σας έχει μείνει αρνητικό στα σχολικά σας χρόνια.

Σ: Εεε δεν μπορώ να πω ιδιαίτερα. Θυμάμαι έντονα όμως πολύ, μια περίπτωση στο δημοτικό με την παρέα τελεσπάντων των παιδιών. Είμασταν 5^η δημοτικού νομίζω; Τόσο; Και σε μια συζήτηση που είχαμε εκεί πέρα, με κατηγορήσαν ότι είπα κάτι που δεν το είχα πει (γέλιο)

E:Ναι

Σ: ότι κορόιδεψα κάποια άλλα παιδιά και αυτό δεν ταίριαζε καθόλου σε εμένα και επειδή σοκαρίστηκα τόσο πολύ από την αδικία, δεν μπορούσα να εκφράσω το ότι δεν ήμουν εγώ. Κακό, γιατί με κατηγορείτε άδικα; Και είναι περιστατικό που το θυμάμαι πάντα (γέλιο) με ενόχλησε δηλαδή που με κατηγορήσαν χωρίς να φταίω. Ναι, αλλά σε γενικές γραμμές ήταν οκ ομαλά ναι.

E:Εεμμ κάποια όμορφη σχολική εμπειρία;

Σ: Όμορφη σχολική εμπειρία. Ιδιαίτερα όμορφη, δεν μπορώ να θυμηθώ κάτι όχι, όχι. Τόσο.. ήμουν καλή μαθήτρια βέβαια αλλά ήμουν πολύ ντροπαλή, οπότε δεν ήμουν νούμερο 1 ξέρω εγώ στις εκδηλώσεις και όλα αυτά όποτε δεν βίωνα και τόσο σημαντικές καταστάσεις να στο πω έτσι (γέλιο)

E:Οκ, εντάξει. Τι συμβουλή θα δίνατε σε έναν δάσκαλο;

Σ: Συμβουλή σε δάσκαλο. Τώρα αυτό είναι λίγο δύσκολο, γιατί έξω από το χορό πολύ μιλάμε.. Εεε νομίζω θα έλεγα να προσπαθεί να πλησιάσει τα παιδιά ίσως ξεφεύγοντάς λίγο από τον ρόλο του, όχι ως φίλος, όχι ως φίλος, γιατί δεν μπορεί να είναι. Απλά να δοκιμάσει να κάνει με τα παιδιά πράγματα όχι μόνο στα πλαίσια του εκπαιδευτικού προγράμματος και κάτι άλλο

E:Ναι. Βρήκατε εύκολα δουλειά;

Σ: Όταν ήρθα εδώ στη Γερμανία;

E:Ναι.

Σ: Εεε όχι. Όταν ήρθα στη Γερμανία η αλήθεια είχα μικρά παιδιά και δεν έψαξα δουλειά να βρω. Μετά όταν τα παιδιά πήγανε στο δημοτικό και μπορούσα να δουλέψω λίγο εε δεν λόγω της έλλειψης γλώσσας δεν είχα το θάρρος να ψάξω δουλειά μέσα σε Γερμανούς, το φοβόμουνα αυτό. Με αποτέλεσμα να δουλεύω ως babysittingσε κάποιες, μερικές οικογένειες για να έχω και ελεύθερο χρόνο. Δεν μπορούσα να δουλεύω και πολλές ώρες, είχα τα παιδιά και ήμουν και πολύ στα, στις σχολικές επιτροπές μέσα, οπότε ήθελα χρόνο και για αυτό. Εκεί με βόλεψε το babysittingαυτό και έτσι πέρασαν τα χρόνια μου χωρίς να κάνω κάτι. Τώρα που ήρθα τη δεύτερη φορά μετά τα 4 χρόνια που

ήμουνα στην Ελλάδα στα σχολεία, δεν δυσκολεύτηκα ιδιαίτερα, γιατί έπεσα στη συνθήκη αυτή που έχουν μεγάλη ανάγκη εκπαιδευτικών, να πω ότι βρήκα σχετικά εύκολα.

Ε:Ωραία. Εεε είχατε κάποια αρνητική εμπειρία στον επαγγελματικό σας χώρο;

Σ: Ναι, την πρώτη χρονιά στην Ελλάδα είχα μια κακή συνάδελφο η οποία για κάποιους νομίζω προσωπικούς της λόγους πια, μου δημιουργούσε προβλήματα σε σημείο που να πάει και στο επιθεωρητή μας και να με διαβάσει ας το πω έτσι διάφορα για εμένα, και τότε ήτανε δύσκολη περίπτωση, το αντιμετώπισα ψύχραιμα γιατί δεν ήμουν τόσο νέα, ήμουνα 44 χρονών ήδη, οπότε είχα μια ψυχραιμία να το αντιμετωπίσω και δεν είχα να φοβηθώ και κάτι, γιατί ήταν όλο ανυπόστατο αυτό που ισχυριζόταν για εμένα, οπότε το αντιμετώπισα ψύχραιμα αλλά ναι ήτανε.. τώρα εκ των πραγ- εκ των υστέρων σκέφτομαι ότι, ως πρώτη εμπειρία δεν ήταν και τόσο απλή τελικά. (γέλιο)

Ε:Ερχόμενη όμως εδώ πέρα στη Γερμανία δεν αντιμετωπίσατε κάποια δυσκο- κάποια αρνητική έτσι εμπειρία στον επαγγελματικό χώρο;

Σ: Όχι, όχι ίσα ίσα ήταν η πρώτη μου εεε η δεύτερη συνέντευξη που έκανα στη δουλεία αυτή αλλά και αμέσως πήρα τη δουλεία. Ήταν όλο το κλίμα πάρα πολύ καλό και ο διευθυντής και οι συνάδελφοι και οι γονείς ήταν πάρα πάρα πολύ καλοί, καθόλου δεν αντιμετώπισα ποτέ εδώ κανένα πρόβλημα, όχι.

Ε:Ωραία, εε ποιες ήταν οι μεγαλύτερες δυσκολίες που αντιμετωπίσατε ως μετανάστης εδώ πέρα στη Γερμανία;

Σ: Η γλώσσα. Η μοναδική και διαρκεί μέχρι τώρα (γέλιο). Γιατί δεν ασχολήθηκα ιδιαίτερα με τα γερμανικά όσο σωστά θα έπρεπε, δεν τα έμαθα ποτέ. Στην πορεία βέβαια, μιλάω καλύτερα εννοείται μετά από τόσα χρόνια εδώ αλλά εξακολουθεί να παραμένει το εμπόδιο που με δυσκολεύει στο να εκφραστώ και να πω αυτά που θέλω.

Ε:Εεε έτυχε να πάτε κάπου, δηλαδή πώς.. αυτά τα λίγα τουλάχιστον γερμανικά πώς τα μάθατε;

Σ: Ξεκίνησα όταν ήρθα τη πρώτη χρονιά με μαθήματα γερμανικών στο Ελληνικό σπίτι κάθε Σάββατο. Εεε μετά πήγα σε μια.. στο λαϊκό πανεπιστήμιο κάθε μέρα αλλά μετά η μικρή μου, όμως πήγε απόγευμα σχολείο και δεν μπορούσα να συνεχίσω, εκεί αν συνέχιζα εκεί εεε θα ήταν καλύτερα. Μετά δεν μπορούσα να συνεχίσω άλλο οπότε στο σπίτι μιλούσα μόνο Ελληνικά, ο κύκλος μας μόνο Έλληνες, δεν είχα ακούσματα καθόλου οπότε έτσι περάσαν πολλά χρόνια χωρίς να τα έχω μάθει καλά οπότε και μεγαλώνοντας κιάλας δυσκολεύομαι να μάθω και τώρα ακόμα περισσότερο.

Ε:Εεε η προσαρμογή ήταν εύκολη;

Σ: Για εμένα ήταν εύκολη με την έννοια ότι ήμουν πολύ συνειδητοποιημένη ότι θα έρθω εδώ και ότι δεν θα φύγω σε 3 ή 5 χρόνια, αυτό το ήξερα από πάντα, ότι με το που θα'ρθω εδώ θα μείνω εδώ. Έφερα και τα παιδιά κατευθείαν μαζί μου οπότε ήξερα ότι δεν γινόταν κάτι άλλο. Οπότε δεν είχα θέματα καθόλου ίσα ίσα ενώ μέναμε σε πολύ μικρό σπίτι σε συγκριτικά με αυτό που είχαμε στην Ελλάδα, παρόλα αυτά δεν με στεναχωρούσε αυτό το πράγμα, γνώρισα αμέσως καινούργιους Έλληνες εδώ φίλους, κάναμε πολύ γρήγορα παρέα οπότε δεν με στεναχωρούσε καθόλου, όχι, όχι. Τώρα μετά από τόσα χρόνια να με

ρωτήσεις εεεμ τώρα η αποξένωση από την οικογένεια μου κάτω εεε ήταν, είναι το μεγάλο αγκάθι τέλοσπαντων, της μετανάστευσης.

E:Εεε υπήρξε κάποιος που σας βοήθησε στις δύσκολες στιγμές;

Σ: Εεε για να προσαρμοστούμε εδώ ο αδερφός του άνδρα μου, ναι. Αυτός ήταν εδώ, ότι είχε σχέση με τη γραφειοκρατία μας τα έκανε όλα αυτός. Από εκεί και πέρα.. ναι είχαμε αυτόν σε οτιδήποτε χρειαστεί αλλά πολύ γρήγορα προσαρμοστήκαμε, εννοώ έπιασε δουλειά ο άνδρας μου και βρήκε το σπίτι και αυτά, οπότε δεν χρειαστήκαμε κάτι άλλο, αλλά το πρώτο διάστημα αυτός, ναι.

E:Ωραία, ποια ήταν τα εμπόδια και οι δυσκολίες που υπήρξαν;

Σ:Τότε; Τα εμπόδια ήτανε ότι εγώ ήμουνα μόνη μου εδώ πέρα δεν είχα οικογένεια, με αποτέλεσμα να έχω τα παιδιά υπό την προστασία μου να στο πω έτσι. Δεν είχα βοήθεια από κανέναν οπότε και δεν δούλεψα, αυτό ήταν ένα εμπόδιο που δεν μπορούσα να δουλέψω ως πούμε λόγο των παιδιών. Από εκεί και πέρα τα εμπόδια είχανε να κάνουνε με τη γλώσσα, έπρεπε να πάω στην τράπεζα, να πάω στους γιατρούς έστω να ψωνίσεις να κάνεις ήτανε.. η γλώσσα ήτανε το εμπόδιο που μας φρέναρε σε όλες τις δραστηριότητες μας.

E:Κατάλαβα.

Σ: Έτσι είναι.

E:Εεε σκεφτήκατε πότε να τα παρατήσετε και να γυρίσετε πίσω στην πατρίδα σας;

Σ: Όχι, όχι

E:Γιατί;

Σ:Γιατί ήξερα ότι δεν υπάρχει γυρισμός. Για αυτό σου είπα πριν ότι ήταν συνειδητοποιημένη η απόφαση μου. Στην Ελλάδα είχα προς- είχαμε προσπαθήσει τα πάντα ότι περνούσε από το χέρι μας, για να πάρω την απόφαση, οκ αφού δεν καταφέραμε κάτι τώρα, μέχρι τώρα, τώρα ο μόνος δρόμος είναι να φύγουμε. Οπότε δεν είχα κάτι να περιμένω από την Ελλάδα και δεν μπήκα και ποτέ στη διαδικασία να συγκρίνω την Ελλάδα με τη Γερμανία, γιατί δεν συγκρίνεται. Η Ελλάδα είναι η Ελλάδα δεν μπορείς να συγκρίνεις άμα έμπαινα στη διαδικασία αυτή δεν θα μπορούσα να επιβιώσω εδώ πέρα, γιατί θα ήμουνα συνεχώς με την Ελλάδα στο μυαλό μου. Ήξερα ότι η Ελλάδα μας είναι αυτή και απλά εδώ τώρα φιλοξενούμαστε ως το πω έτσι αλλά δεν, δεν είχα κάτι να με περιμένει για να μπορώ να γυρίσω, όχι ότι δεν ήθελα και τώρα ακόμα αν μου πεις αν έχω κάτι πιο χειροπιαστό στην Ελλάδα φεύγω αυτή τη στιγμή, αλλά δεν είχα κάτι.. οπότε ήμουνα εδώ προσανατολισμένη.

E:Οκ Ναι. Εεε τι συμβουλές θα δίνετε σε έναν μετανάστη που έχετε τώρα στη Γερμανία;

Σ: Εεε καταρχήν να είναι σίγουρος για την απόφαση του, είναι πάρα πολύ βασικό έσω και 99% να μην έρθει, πρέπει να είναι 100% σίγουρος για αυτό που θα κάνει, γιατί εδώ δεν, δεν είναι Ελλάδα δεν θα βρει την Ελλάδα εδώ πέρα σε τίποτα, ούτε και στον καφέ που θα πάει να πει ούτε και στη βόλτα που θα κάνει, εδώ δεν είναι Ελλάδα οπότε έχοντας αυτό στο μυαλό του θα δυσκολευτεί λιγότερο και γλώσσα, να μάθουνε γερμανικά πρώτου έρθουνε εδώ πέρα γιατί τώρα είναι ακόμα πιο δύσκολα από ότι

ήμασταν εμείς, τώρα ζητάνε πάρα πολύ γλώσσα ακόμα και στα επαγγέλματα, στα συνεργεία καθαρισμού τώρα πρέπει να μιλάς γερμανικά ενώ κάποτε ας πούμε δεν χρειαζόταν ήταν πιο εύκολα τα πράγματα τώρα είναι πιο αυστηρά οπότε γλώσσα και να είναι σίγουροι για την απόφαση τους για να μην πισωγυρίζουνε.

Ε: Τα παιδιά σας τα στείλατε σε Ελληνικό ή Γερμανικό σχολείο;

Σ: Ελληνικό. Για εμένα ήτανε μονόδρομος, δεν υπήρχε περίπτωση ποτέ να στείλω τα παιδιά μου σε γερμανικό σχολείο δεν ήθελα. Είχαμε την πολυτέλεια να έχουμε Ελληνικά σχολεία εδώ εάν δεν είχαμε όπως στη βόρεια Γερμανία ας πούμε, αναγκαστικά τι θα έκανα; Θα τα έστελνα σε γερμανικό αλλά αφού υπήρχαν τα σχολεία εδώ ήταν μονόδρομος δεν υπήρχε περίπτωση να μην τα στείλω σε Ελληνικό, γιατί ήθελα να πάρουν την Ελληνική εκπαίδευση. Εγώ πάντα θεωρούσα τα γερμανικά ως δεύτερη γλώσσα. Πώς μαθαίνουν τα δικά μας στην Ελλάδα αγγλικά ως δεύτερη γλώσσα; Έτσι θεωρούσα και τα γερμανικά. Πρώτα θα μάθουν καλά ελληνικά, να μιλάν, να σκέφτονται, να εκφράζονται και μετά τα γερμανικά είναι δεύτερη γλώσσα.

Ε: Εεε τα παιδιά σας που πιστεύετε ότι έχουν καλύτερο μέλλον στην Ελλάδα ή στη Γερμανία;

Σ: Κάποτε πίστευα ότι έχουν στη Γερμανία, για αυτό και τα παιδ- η μεγάλη μου εε όταν πήγαινε Λύκειο ακόμα, σιγά σιγά το συζητούσαμε ότι θα σπουδάσεις εδώ στη Γερμανία, ήταν δεδομένο για εμάς ότι θα σπουδάσει εδώ στη Γερμανία, γιατί πιστεύαμε πώς άμα σπουδάσει εδώ, θα είναι το μέλλον της πιο καλό και όλα αυτά. Εεε τελικά δεν σπούδασε εδώ ήθελε κάτω, το σεβαστήκαμε πήγε κάτω. Τώρα έτσι όπως έχουν εξελιχθεί τα πράγματα, δεν μπορώ να πω 100% το μέλλον τους εδώ είναι καλύτερο, σε κάποια πράγματα είναι καλύτερα εδώ σε κάποια άλλα όμως όχι. Ας πούμε τώρα εμένα η μεγάλη μου είναι εδώ και η μικρή μου κάτω, άμα τις συγκρίνω τις ζωές τους σε διαφορετικά επίπεδα είναι αυτή καλύτερα σε διαφορετικά η μικρή. Οπότε δεν μπορώ να πω, ανάλογα την περίπτωση που.. σε ποια φάση της ζωής σου είσαι και τι ανάγκες έχεις. Σε θέματα καριέρας ούτε και αυτή είναι καλά, γιατί δεν αναγνωρίστηκε το πτυχίο της εδώ, άρα δεν μπορώ να πω ότι έχει μέλλον εδώ. Τι; Ως βιολόγος δεν αναγνωρίστηκες (απευθύνεται στην κόρη της)

Κ: κόρη

Κ: Αναγνωρίστηκε

Σ: Εδώ τώρα;

Κ: Εδώ.

Σ: Εδώ στο Λαορπου είσαι

Κ: Τέλος πάντων

Σ: Εεε δεν βρήκε δουλειά ως ψυχολόγος εε ως βιολόγος ούτε εδώ και κάνει κάτι παραπλήσιο ας πούμε. Στην Ελλάδα ας πούμε δεν θα μπορούσε να κάνει τίποτα ως

βιολόγος, από αυτή την άποψη ναι οκ εδώ έχει καλύτερο μέλλον. Η μικρή είναι ψυχολόγος, δεν παίρνει αναγνώριση όταν έρχεται αυτή οπότε δεν ξέρω τι μέλλον θα έχει εδώ πέρα. Στην Ελλάδα δεν έχει κανένα μέλλον αυτή τη στιγμή αλλά περνάει πιο καλά, ποιοτικά περνάει πιο καλά από ότι η μεγάλη εδώ. Οπότε είναι λίγο η απάντηση.. δεν είναι άσπρο μαύρο, ναι.

E:Κατάλαβα.Πιστεύετε ότι τα παιδιά σας είναι περισσότερο Έλληνες ή Γερμανοί;

Σ: Περισσότερο Έλληνες.

E:Γιατί;

Σ: Γιατί, το φροντίσαμε αυτό (γέλιο). Βασικά μεγάλο ρόλο έπαιξε το σχολείο ναι, ναι μεγάλο. Ένα 80% το σχολείο έπαιξε ρόλο, από εκεί και πέρα φροντίσαμε ως οικογένεια όλα τα χρόνια, να περάσουμε όλη την Ελληνική κουλτούρα πάνω στα παιδιά. Ήμασταν πολύ προσεκτικοί στα έθιμα, στο τι υιοθετούμε μες στο σπίτι για να μην μπερδευτούν, δεν ήθελα να μπερδευτούν τι είναι γερμανικό τι είναι ελληνικό. Ήθελα να πάρουν όλη την Ελληνική κουλτούρα από εμάς, σαφώς και βλέποντας και την Γερμανική, αφού μέναμε εδώ πέρα και από εκεί και πέρα ας αποφασίσουνε μόνες τους αλλά είναι Έλληνες, ναι.

E:Εεε τώρα πόσα χρόνια ζείτε στη Γερμανία;

Σ:Εεε 25; Πάνω από 25, ναι.

E: Εεε γιατί πήρατε την απόφαση να έρθετε εδώ πέρα;

Σ:Για οικονομικούς λόγους, γιατί δεν είχαμε δουλειά κάτω και ενώ είχαμε προσπαθήσει πόσα.. όσες πιθανότητες είχαμε, δεν μπορέσαμε να τακτοποιηθούμε κάπου οπότε για οικονομικούς λόγους ήρθαμε εδώ, ανεύρεση εργασίας δηλαδή.

E: Ναι και όταν ήρθατε η κατάσταση πώς ήτανε;

Σ: Όταν ήρθαμε εμείς το 94' εε είχε είδη πέσει το τοίχος και τότε λέγανε ας πούμε, αυτά που ακούγαμε από τους άλλους, ότι ήδη είχε αρχίσει η Γερμανία να δυσκολεύεται γιατί έδωσε πάρα πολλά χρήματα στην Ανατολική για να αναπτυχθεί οπότε αρχίσανε δυσκολίες, αλλά ήτανε ακόμα μια καλή εποχή δηλαδή ακόμα και τα ενοίκια δεν ήτανε τόσο ακριβά όπως είναι τώρα και δουλειές έβρισκες πιο εύκολα. Ήτανε καλά δεν δυσκολευτήκαμε από δουλειά, ο άνδρας μου βρήκε αμέσως δουλειά και από τους φίλους μας και από αυτά που μπορώ να θυμηθώ δεν δυσκολευτήκαν ιδιαίτερα. Βέβαια όχι πάντα καλές δουλειές, δηλαδή πολλοί σε συνεργεία καθαρισμού εεε αλλά μαθαίνοντας κάποιον τη γλώσσα μετά πήγαν σε καλύτερες δουλειές.

E:Εεε από την Ελλάδα τι σας λείπει;

Σ: Βασικά η οικογένεια μου, ναι και μετά είναι αυτό το εεε πώς να το πω το ανέμελο που έχουμε εμείς, που όταν περάσουμε τα όρια μας κάνει κακό αλλά δεν είναι αυτό το τόσο πειθαρχημένο το τόσο εεε δομημένο όπως είναι εδώ στη Γερμανία.

E:Ναι,κατάλαβα.

Σ: Ναι.

E:Έχετε άλλους συγγενείς εδώ πέρα;

Σ: Εγώ δεν έχω όχι, στο Μόναχο είμαι τελείως μόνη μου. Στη Βόρεια Γερμανία τώρα έχω μια θεία και κάτι ξαδέρφια αλλά εδώ είμαι μόνη μου ναι.

E:Εεε έχετε δημιουργήσει φιλίες με Γερμανούς;

Σ: Φιλίες; Γνωριμίες μπορώ να πω. Φιλίες, η φίλια για μένα είναι έτσι λίγο πιο.. πιο βαθιά έννοια, δεν μπορώ να πω ότι είναι φίλοι μου όχι, αλλά μπορώ να πω ότι είναι αξιοπρεπή άτομα που χαίρομαι που τα έχω στη ζωή μου, τα βλέπω όχι συχνά αλλά σε τακτικά διαστήματα, βγαίνουμε για φαγητό μαζί αλλά φίλοι φίλοι δεν μπορώ να πω ότι είναι.

E:Εεε περιγράψτε μου μια ευχάριστη και μια δυσάρεστη εμ εμπειρία που μπορεί να είχατε στη Γερμανία. Αν είχατε.

Σ: Δυσάρεστη εμπειρία; Δυσάρεστη εμπειρία δεν μπορώ να πω, να θυμηθώ. Αρρώστιες και τέτοια δεν είχαμε ναι...

E:Ευχάριστη;

Σ: Ευχάριστη μπορώ να πω ότι εδώ στη Γερμανία γνώρισα ανθρώπους που.. εεμμ επειδή ήμουν και μεγαλύτερη στην ηλικία, έτσι πιο συνειδητά τους έκανα φίλους μου και είμαι πολύ ευχαριστημένη που γνώρισα τέτοιους ανθρώπους και έζησα μαζί τους πολλές ευχάριστες στιγμές οι οποίες τώρα είναι ένα κομμάτι της ζωής μου, ναι.. που στην Ελλάδα δεν θα είχα τη δυνατότητα, γιατί εδώ επειδή είμαστε πολλοί από όλη την Ελλάδα έχεις τη δυνατότητα να γνωρίσεις έναν από την Κρήτη ας πούμε, έναν από τη Μακεδονία και έτσι παίρνεις πάρα πολλές εμπειρίες από όλα τα μέρη της Ελλάδας, είναι σαν να έχεις μια Ελλάδα μες το σαλόνι σου, ένα τέτοιο πράγμα (γέλιο) και ήτανε.. είναι πολύ σημαντικό αυτό για μένα και ναι.

E:Σκέφτεστε να επιστρέψετε ποτέ στην Ελλάδα;

Σ: Εεε όπως είπα και πριν, αν είχα κάτι πιο δεδομένο στην Ελλάδα θα έφευγα χθες. Εεε τώρα πια έτσι όπως εξελίσσεται η κατάσταση δεν θα γυρίσω πίσω πριν τη σύνταξη. Θα πάρω σύνταξη εδώ και μετά θα γυρίσω αναγκαστικά στην Ελλάδα με την έννοια ότι όχι ότι δεν θέλω να γυρίσω, θέλω να γυρίσω, απλά εδώ μου είναι απαγορευτικό να ζήσω, δεν μπορώ οικονομικά να ζήσω εδώ με τη σύνταξή μου τώρα πια, γιατί είναι πολλή δύσκολή η κατάσταση.

E:Κατάλαβα.

Σ: Βέβαια.. ναι η επιθυμία μου είναι να πάω στην Ελλάδα, μετά τη σύνταξη.

E:Ωραία. Αυτό ήτανε, ευχαριστώ πολύ

Σ: Και εγώ, ελπίζω να ήμουν καλή (γέλιο).

2^η συνέντευξη

E:Γειά σου.

Σ: Γειά σου Χριστίνα.

Ε:Τι κάνεις;

Σ: Καλά.

Ε:Λοιπόν θα μιλήσουμε για τους Έλληνες μετανάστες στη Γερμανία.

Σ: Ναι

Ε:Εεε αλλά πριν ξεκινήσουμε θα σε ρωτήσω την ηλικία σου.

Σ: Είμαι 31 οσονούπω

Ε:Επάγγελμα;

Σ: Εεε Βιολόγος

Ε:Ωραία. Εεε όποια ερώτηση δεν την καταλαβαίνεις μου το λες, όποια δεν θες να απαντήσεις την προσπερνάμε και προχωράμε κανονικά.

Σ: Εντάξει.

Ε:Ωραία, που γεννήθηκες;

Σ: Γεννήθηκα στη Φλώρινα, στην Ελλάδα.

Ε:Εεε πήγες σε ελληνικό ή γερμανικό σχολείο;

Σ: Πήγα σε ελληνικό σχολείο στο Μόναχο.

Ε:Μμμχ γιατί;

Σ: Γιατί όταν ήμουνα κοντά 6 μετακομίσαμε με την οικογένεια μου στο Μόναχο και αναγκαστικά πήγα σε ελληνικό σχολείο εδώ.

Ε:Ωραία που έχεις σπουδάσει;

Σ: Σπούδασα επίσης στην Ελλάδα, στη Θεσσαλονίκη στο Αριστοτέλειο.

Ε:Εε αντιμετώπισες κάποιες δυσκολίες στο σχολείο σου;

Σ: Εδώ, στο σχολείο.

Ε:Ναι.

Σ: Εεε όχι, όχι δε μπορώ να θυμηθώ κάτι.

Ε:Ωραία, τι συμβουλές θα έδινες σε έναν δάσκαλο;

Σ: Εεε δεν ξέρω αν είμαι η κατάλληλη να δώσω συμβουλή σε δάσκαλο αλλά ως μαθήτρια ας πούμε θα του έδινα τη συμβουλή να είναι περισσότερο παρατηρητικός με τα παιδιά, για να μπορεί να, να αντιλαμβάνεται καλύτερα τη κατάσταση του παιδιού, αν υπάρχει

κάποιο πρόβλημα αν δεν υπάρχει πρόβλημα. Αυτό, να είναι λίγο πιο παρατηρητικοί να δίνουν περισσότερη σημασία.

E:Ναι. Με ποια γλώσσα μπορείς να εκφραστείς πιο εύκολα;

Σ: Με τα ελληνικά.

E:Γιατί;

Σ:Γιατί τα ελληνικά είναι η μητρική μου γλώσσα, πέρα του σχολείου και του πανεπιστημίου που ήταν όλα στα ελληνικά φυσικά εεε νομίζω πώς ο οποιοσδήποτε μπορεί στη μητρική του γλώσσα να εκφραστεί όπως πραγματικά θέλει και νιώθει να πει αυτό που θέλει.

E:Εεε οι φίλοι σου είναι Γερμανοί ή Έλληνες;

Σ: Είναι Έλληνες όλοι.

E: Γιατί;

Σ: Γιατί με Γερμανούς δεν εεε επειδή δεν συναναστράφηκα ιδιαίτερα, αφού πηγαίναμε σε ελληνικά σχολεία και αφού ο κύκλος μας ήταν όλος Έλληνες και τα παιδιά των γονιών μας πούμε, κατεπέκταση με αυτούς κάναμε παρέα, εεε δεν χρειάστηκε να το πω έτσι (γέλιο) και δεν έτυχε ποτέ να κάνουμε φίλους Γερμανούς.

E:Ναι.

Σ: Και στη δουλειά μόνο συνάδελφους φίλους δεν μπορείς να τους πεις.

E:Μμχ πιστεύεις πώς αν πήγαινες σε γερμανικό σχολείο θα τα κατάφερνες το ίδιο καλά όπως και στο ελληνικό;

Σ: Εεε πιστεύω πώς.. πιστεύω από άποψη δυνατοτήτων πιστεύω πώς ναι, γιατί ήρθα πάρα πολλή μικρή εε στη Γερμανία και τα γερμανικά τα έμαθα πολύ εμπειρικά και πολύ γρήγορα, δηλαδή δεν νομίζω αυτό να με δυσκόλευε τόσο και σε γερμανικό σχολείο θα τα μιλούσα σαφώς καλύτερα από ότι τα μιλάω τώρα, αλλά από άποψη ιδιοσυγκρασίας και κουλτούρας και πώς να το πω.. φιλιών, ίσως να δυσκολευόμουν, ναι.

E:Εεε νιώθεις περισσότερο Ελληνίδα ή Γερμανίδα;

Σ: Ελληνίδα.

E:Αυτό γιατί το λες;

Σ: Γιατί δεν.. πώς να το πω, δεν θα μπορούσα να νιώθω κάτι άλλο και όχι τώρα πατριωτικά αλλά η μητρική σου γλώσσα είναι τα ελληνικά, στην Ελλάδα πέρασα πάρα πολύ... αρκετά χρόνια της ζωής μου και πολύ καλά χρόνια οπότε είμαι πολύ συναισθηματικά δεμένη με την Ελλάδα και έτσι εντάξει, είμαι ναι Ελληνίδα σίγουρα.

E: Εεε σου αρέσει η ζωή εδώ στο Μόναχο ή στην Ελλάδα;

Σ: Εεε μου.. μου άρεσε η ζωή στην Ελλάδα πολύ εεε την έκανα όμως σε μια φάση της ζωής μου, δηλαδή φοιτήτρια που ήταν πάρα πολλή ανέμελη, που δεν είχα κανένα πρόβλημα ουσιαστικό, δεν είχα να σκεφτώ ενοίκια και χαρτζιλίκι κλπ. οπότε εκεί μου άρεσε πάρα πολύ. Αντι- εδώ αντίθετα, που μπήκα στην αγορά εργασίας, ζω τη Γερμανία σε άλλη φάση δεν μπορώ να πω ότι μπορώ να τα συγκρίνω που είναι καλύτερα αλλά καλύτερα περνούσα στην Ελλάδα σίγουρα ναι ως φοιτήτρια (γέλιο).

Ε:Εεε τι παραπάνω πιστεύεις ότι μπορεί να σου προσφέρει η Γερμανία από την Ελλάδα;

Σ: Εεμμ τίποτα. Απλά λόγο οικονομικής κατάστασης στην Ελλάδα τώρα, η Γερμανία μπορεί να μου προσφέρει δουλεία, βασικά αυτό. Εεε εάν μπορούσε να μου προσφέρει και η Ελλάδα δουλεία, δεν θα ήμουνα στη Γερμανία.

Ε:Εεε τώρα όμως αν σου έλεγα η Ελλάδα τι μπορεί να σου προσφέρει από τη Γερμανία;

Σ: Περισσότερο από τη Γερμανία;

Ε:Ναι.

Σ: Εεε νομίζω συναισθηματικά περισσότερο, η οικειότητά πολλή περισσότερη και με τους ανθρώπους και με μαγαζιά και γύρω γύρω και εε σίγουρα οικειότητα.

Ε:Εεμμ το μέλλον σου που το βλέπεις, δηλαδή αν κάνεις κάποια στιγμή οικογένεια και έχεις παιδιά που θα ήθελες να μένεις και αν θα έμενες εδώ τα παιδιά σου θα πήγαιναν σε ελληνικό ή γερμανικό σχολείο;

Σ: Εεε είναι μια ιστορία που την έχουμε συζητήσει πολύ... Η αλήθεια είναι ότι θέλουμε να γυρίσουμε στην Ελλάδα οπότε βάζουμε ένα χρονικό περιθώριο στους εαυτούς μας μέχρι αυτά τα παιδιά, αν υπάρξουν κάποια στιγμή, να πάνε σχολείο. Εάν μπορέσουμε να γυρίσουμε στην Ελλάδα θα θέλουμε να μεγαλώσουν τα παιδιά μας στην Ελλάδα φυσικά και να πάνε εκεί σχολείο εάν αυτό δεν είναι εφικτό θα πάνε.. θα μείνουμε εδώ αλλά θα πάνε μάλλον σε Ελληνικό σχολείο, αλλά, δηλαδή αυτό σκεφτόμαστε τέλος πάντων, πιο έντονα, εκεί δίνουμε βάση/βαρύτητα.

Ε:Δηλαδή το γερμανικό με τίποτα;

Σ: Το γερμανικό σύστημα εκπαίδευση είναι πάρα πολύ.. πώς να το πω, είναι λίγο βάρβαρο, γιατί τα παιδιά τα χωρίζουν ανάλογα με τις ικανότητες τους αλλά και όχι μόνο και με την οικονομική κατάσταση, την οικονομική θέση, τα χωρίζουν σε πάρα πολλή μικρή ηλικία και τους βάζουνε πολλά εμπόδια εεε η κοινωνία δηλαδή τους βάζει πολλά εμπόδια, έτσι ώστε να μην μπορούν να εξελιχθούν απαραίτητα ενώ έχουνε τις δυνατότητες και για αυτό τον λόγο δεν διαλέγουμε την γερμανική εκπαίδευση.

Ε:Κατάλαβα.

Σ: Ναι.

Ε:Ωραία, ευχαριστώ πολύ αυτό ήταν.

Σ: Ααα εμένα γιατί τόσο λίγο; (γέλιο)

Απομαγνητοφωνήσεις 3^{ης} οικογένειας

1^η συνέντευξη

E:Γειά σας, τι κάνετε;

Σ: Καλά, εσείς;

E:Μια χαρά. Λοιπόν εεε πριν ξεκινήσω τι συνέντευξη, όπως είπα και πριν θα μιλήσουμε για τους Έλληνες μετανάστες στη Γερμανία αλλά πριν ξεκινήσουμε θα σας κάνω κάποιες πιο προσωπικές ερωτήσεις. Εεε την ηλικία σας.

Σ: 48

E:Εεε επίπεδο μόρφωσης.

Σ: Χημικός έχω τελειώσει Laborchemiker πώς το λένε στα ελληνικά δεν ξέρω.

E:Εεε ωραία επάγγελμα;

Σ: Δύσκολα ρωτάς. Τεχνικός ποιότητας χρωμάτων είμαι στη BMW

E:Οικογενειακή κατάσταση.

Σ: Παντρεμένος με 2 παιδιά.

E:Εεε ωραία και η πόλη που μένετε;

Σ: Μόναχο.

E:Ωραία, αν κάποια ερώτηση δεν είναι κατανοητή μου το λέτε να την εξηγήσουμε ή αν δεν θέλετε να απαντήσετε σε κάποια την προσπερνάμε και προχωράμε κανονικά. Που γεννηθήκατε;

Σ: Στο Μόναχο.

E:Εεε ποια ήταν η εκπαιδευτική σας διαδρομή;

Σ: Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο

E:Είχατε κάποιες αρνητικές σχολικές εμπειρίες;

Σ: Όχι όλα καλά πηγαίνανε.

E:Έχετε κάποια ωραία εμπειρία που θέλετε να μοιραστείτε μαζί μας;

Σ: Όπως ας πούμε;

E:Εεε δεν ξέρω, μια έτσι ωραία εμπειρία που σας έχει μείνει από τα σχολικά σας χρόνια.

Σ: Τώρα που να θυμηθώ κοπέλα μου, που με πας τώρα

Ε:Εντάξει άμα δεν θυμάστε προχωράμε.

Σ: Προχωράμε ναι.

Ε:Ωραία εεε..

Σ: Η πενταήμερη στη Κέρκυρα.

Ε:(γέλιο) Τι συμβουλή θα δίνετε σε ένα δάσκαλο;

Σ: Σε έναν δάσκαλο; Εκτός από το να μαθαίνει γράμματα στα παιδιά, να τους κάνει και καλύτερους ανθρώπους στην κοινωνία.

Ε:Και ως προς την εκπαίδευση των Ελλήνων μεταναστών ή γενικά των μεταναστών τι συμβουλή θα του δίνετε να δώσει σε αυτά τα παιδιά;

Σ: Περισσότερο εκπαίδευση επί της ουσίας από πράγματα που μπορούν να δημιουργήσουν ένα κλίμα ανάπτυξης γενικώς και όχι υπερβολικές σπουδές για μακροχρόνια άνεργους.

Ε:Βρήκατε εύκολα δουλεία, γενικά;

Σ: Σχετικά εύκολα, ναι.

Ε:Είχατε κάποια αρνητική εμπειρία στον επαγγελματικό σας χώρο;

Σ: Εε δεν μπορεί να πεις ότι και όλα είναι θετικά, υπάρχει και πίκρα.

Ε:Εφόσον γεννηθήκατε εδώ πέρα, είχατε κάποιες δυσκολίες που αντιμετωπίσετε ως μετανάστης εδώ πέρα στη Γερμανία; Δηλαδή παρόλο που γεννηθήκατε εδώ πέρα δεν πάει να είστε μετανάστης.

Σ: Ναι μεγάλωσα στην Ελλάδα και ξανά ήρθα εδώ οπότε είχα τις δυσκολίες που έχουν όλοι οι Έλληνες μετανάστες, με τη γλώσσα, με τα... την κουλτούρα γενικώς.

Ε:Επομένως αντιμετωπίσατε πρόβλημα στη γλώσσα

Σ: Φυσικά, βέβαια, είχαμε κάποια δράματα στην αρχή.

Ε:Τη γερμανική γλώσσα πώς τη μάθατε;

Σ: Εε λίγο σχολείο, λίγο λεξικό, λίγο πρακτική εξάσκηση, γενικά.

Ε:Υπήρξε κάποιος που μπορεί να σας βοήθησε στις δύσκολες στιγμές που μπορεί να είχατε;

Σ: Όχι, μόνος μου παλεύω.

Ε:Και τα έχετε καταφέρει.

Σ: Σχετικά καλά.

E:Πολύ καλά. Σκεφτήκατε ποτέ να τα παρατήσετε και να γυρίσετε πίσω στην πατρίδα σας;

Σ:Δεν με απασχολεί για την ώρα, έχω.. είμαι ευχαριστημένος γενικά με το κλίμα

E:Τι συμβουλές θα δίνετε σε έναν μετανάστη που έρχεται τώρα στη Γερμανία;

Σ: Να προσαρμοστεί με το κλίμα για να καταλάβει λίγο τον τρόπο σκέψης των ανθρώπων που ζουν εδώ. Μιλάμε για πολλά χρόνια διαφορά σε επίπεδο σκέψης, σε επίπεδο οργάνωσης, νομική, νόμων, γενικά.

E:Τα παιδιά σας τα έχετε σε ελληνικό ή γερμανικό σχολείο;

Σ: Ένα σε ελληνικό και ένα σε γερμανικό.

E:Γιατί;

Σ: Στο ελληνικό έστειλα την κόρη μου, γιατί πίστευα ότι ίσως κάποτε να θέλει να σπουδάσει στην Ελλάδα, να επαναπατριστεί και έτσι επιλέξαμε το ελληνικό σχολείο, πράγμα που δεν μας βοήθησε και πολύ χωρίς να έχει να σημαίνει τίποτα ότι και τον γιο μου που τον στέλνω σε γερμανικό σχολείο ότι έχει κάποια παραπάνω πλεονεκτήματα από ότι τα ελληνικά.

E:Εεε τα παιδιά σας πιστεύετε ότι έχουν καλύτερο μέλλον εδώ πέρα στη Γερμανία ή στην Ελλάδα;

Σ: Σχετικά καλύτερο μέλλον θα έχουν βέβαια στη Γερμανία, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η χώρα μας είναι μια σβησμένη χώρα από το χάρτη. Είμαστε από την... καταγόμαστε από την πιο πλούσια χώρα και λόγο το ότι η παγκοσμιοποίηση μας θέλει μετανάστες, γίναμε και εμείς μετανάστες είμαστε θύματα και εμείς της παγκοσμιοποίησης. Αυτό, όσοι γνωρίζουνε μπορούνε να καταλάβουνε τι εννοώ.

E:Εεε πιστεύεται ότι τα παιδιά σας είναι περισσότερο Έλληνες ή Γερμανοί;

Σ: Θα έλεγα Έλληνες

E:Γιατί;

Σ: Έτσι θέλω να πιστεύω.

E:Εεε πόσα χρόνια ζείτε στο Μόναχο;

Σ: 30 χρόνια τώρα και 5 χρόνια πριν 35

E:Εεε γιατί πήρατε την απόφαση να εγκαταλείψετε ουσιαστικά την πατρίδα σας και να έρθετε εδώ;

Σ: Ο εργασιακός χώρος, η αξιοκρατία, η αλλαγή στη ζωή γενικά, ήτανε πολλά που με επηρέασαν να πάρω μια τέτοια απόφαση αλλά γενικά δεν αισθάνομαι δεσμευμένος από το ότι ήρθα εδώ, νομίζω ότι άνθρωποι σαν και εμένα που δεν φοβούνται τη δουλειά μπορούν να σε κάποια χώρα του πλανήτη να ζήσουν και να επιζήσουν.

E:Εεε όταν ήρθατε τα πράγματα πώς ήτανε;

Σ: Το 1991 θυμάμαι ήρθα με το τελευταίο ταξίδι, το ακρόπολης το τρένο. Τα πράγματα δεν ήταν και τόσο εύκολα σε μια ξένη χώρα με διαφορετική κουλτούρα, με κρύο κλίμα.. γενικά είχαμε μια δύσκολη στην αρχή προσαρμογή.

E:Σας αρέσει περισσότερο εδώ ή στην Ελλάδα;

Σ: Και εδώ μ αρέσει και στην Ελλάδα. Εδώ μ αρέσει να δουλεύω και στην Ελλάδα να κάνω διακοπές.

E:Εεε τι σας λείπει περισσότερο από την Ελλάδα;

Σ: Μου λείπουν οι καρδιές των ανθρώπων. Για να σου δώσω να καταλάβεις, εδώ σε αυτή τη χώρα που ζούμε το μόνο πράγμα που με ενοχλεί είναι η παγωμένη ψυχή που έχουν οι άνθρωποι γύρω μου. Δεν υπάρχει λέξη φιλότιμο, δεν υπάρχει.. υπάρχουνε πολλά πράγματα που λείπουνε.

E:Άλλους συγγενείς έχετε εδώ πέρα στη Γερμανία;

Σ: Έχω μια αδερφή, αυτήν.

E:Έχετε δημιουργήσει φιλίες με Γερμανούς;

Σ: Το προσπάθησα πολύ αλλά δεν ταιριάζει το κλίμα αναμεταξύ μας, οι παγωμένες ψυχές που σου είπα πριν.

E:Εεε περιγράψτε μου μια ευχάριστη και μια δυσάρεστη εμπειρία που είχατε εδώ πέρα στη Γερμανία, αν είχατε.

Σ: Να το αφήσουμε για αργότερα αυτό.

E:Ωραία. Εεε σκέφτεστε να επιστρέψετε κάποια στιγμή στην Ελλάδα;

Σ: Ίσως αργότερα κάποια στιγμή.

E:Άρα σας λείπει κάπως, θα θέλατε, δεν είναι ότι σκέφτεστε να μείνετε μόνιμα εδώ πέρα για πάντα.. δεν ξεγράφετε την επιστροφή.

Σ: Φυσικά δεν ξεγράφω την επιστροφή εδώ δεν μπορούμε να εγκρίνουμε την εεε το ότι μπορούμε να είμαστε εδώ το είδες και εσύ πριν από 3-4 χρόνια που ήρθε η μεγάλη κρίση. Μας είχανε όλου έτοιμους με τη βαλίτσα στο σταθμό. Αν θα έρθει και εδώ μια κρίση δεν θα κοιτάζουν οι Γερμανοί ποιος είναι ο Έλληνας, θα κοιτάζουν τον Γερμανό. Τον Έλληνα θα τον βάλουν στο πλοίο, στο τρένο, στο αεροπλάνο και θα τον στείλουνε, μην μπερδευόμαστε κιόλας.

E:Τι είναι αυτό που σας κάνει να θέλετε ή να μην θέλετε να γυρίσετε πίσω;

Σ: Δύσκολες ερωτήσεις βάζεις.

E:(γέλιο)

Σ: Τι είναι αυτό που με κάνει να θέλω;

E:Να θέλετε ή να μην θέλετε να γυρίσετε στην Ελλάδα.

Σ: Άστο και αυτό για μετά.

E:Εεε αυτά ήτανε.

Σ: Αυτά ήτανε. Ωραία ξανά πάνε σε αυτά τα δυο που...

E:Να τα ξανά πω; Την ερώτηση;

Σ: Ναι.

E:Μια ευχάριστη και μια δυσάρεστη εμπειρία που είχατε από τη Γερμανία.

Σ: Ααα μια ευχάριστη και μια δυσάρεστη. Μια δυσάρεστη ήτανε όταν οι Γερμανοί δεν αναγνώρισαν το πτυχίο μου σαν χημικός και το και το πώς το λένε

E: Ευχάριστο;

Σ: το βαθμολογήσανε πολύ άσχημα το πτυχίο μου και δεν το αναγνώρισαν στην κλάση που ήτανε, πίκρα, αυτό στάθηκε και εμπόδιο στο επαγγελματικό μου μέλλον. Και ευχάριστη είπες;

E:Ναι ευχάριστη.

Σ: Ευχάριστη, πολλές μαζί μπορώ να πρεσάρω να τις πρεσάρω ας πούμε όλες μαζί όλες μαζί, δεν μπορώ να βγάλω τίποτα.

E:Ωραία αυτό ήτανε ευχαριστώ πολύ.

2^η συνέντευξη

Σ: Λέγε μου Χριστίνα.

E:Γειά σας

Σ: Γειά.

E:Τι κάνετε;

Σ: Καλά, έσυ.

E:Θα μιλήσουμε για τους Έλληνες μετανάστες στη Γερμανία.

Σ: Ναι.

E:Πριν ξεκινήσουμε θα ήθελα να ρωτήσω πόσο χρονών είστε.

Σ: Εεε τώρα είμαι 64 χρονών.

E:Επίπεδο μόρφωσης

Σ: Μόρφωσης.. σχολείο έχω πάει δημοτικό.

E:Επάγγελμα

Σ: Επάγγελμα είχα μάθει.. ήμουνα γουνοποιός γούνα στη Σιάτιστα.

E:Οικογενειακή κατάσταση.

Σ: Οικογενειακή κατάσταση, παντρεμένη με δυο παιδιά.

Σ:4 εγγόνια

E: (γέλιο)

Σ: 4 εγγονάκια και...

E:Ωραία και η πόλη που μένετε;

Σ: Εεε Μόναχο

E:Ωραία, αν κάποια ερώτηση δεν την καταλαβαίνεται μου την λέτε

Σ: Ναι

E:μου λέτε ότι δεν την καταλαβαίνετε

Σ: Ναι, ναι, ναι

E:Και αν δεν θέλετε κάποια να απαντήσετε την αφήνουμε.

Σ: Εντάξει.

E:Ωραία, που γεννηθήκατε;

Σ: Γεννήθηκα στη Γαλατινή Κοζάνης στην Ελλάδα.

E:Εεε ποια ήταν η εκπαιδευτική σας διαδρομή;

Σ: Εεε εκπαιδευτική ήταν...εεε μέχρι δημοτικό 6^η δημοτικού. Στο γυμνάσιο ήθελα να πάω αλλά επειδή τα χρόνια ήτανε.. έπρεπε να πληρώσεις το γυμνάσιο.. ήμουνα καλή μαθήτρια και ο πατέρας μου πλήρωνε την αδερφή μου τη μεγάλη και δεν με έστειλε εμένα στο γυμνάσιο και...

E:Οπότε ίσως αυτός ήταν και ο λόγος που δεν σπουδάσατε

Σ: Που δεν σπούδασα, ναι αυτό ήταν.

E:Είχατε κάποιες αρνητικές σχολικές εμπειρίες;

Σ: Εεε αρ-;

E:Αρνητικές εμπειρίες στο σχολείο.

Σ: Όχι.

Ε:Όχι.

Σ: Όχι ποτές, ποτές.

Ε:Κάποια έτσι όμορφή;

Σ: Ήμουνα πολλή καλή μαθήτρια, ήμουνα πάντα πρώτη και όταν έδωσα εε... εκείνα τα χρόνια δίναμε εξετάσεις για να περάσουμε στο γυμνάσιο.

Ε:Ναι.

Σ: Έδωσα εξετάσεις, πέρασα από τους πρώτους και ο λόγος που ο πατέρας μου δεν είχε να μας.. να με σπουδάσει.. έμεινα.. αυτό ήταν, δεν είχαμε περισσότερα.

Ε:Εεε κάποια έτσι όμορφη, ωραία εμπειρία που σας έχει μείνει;

Σ: Μμμ τα παιδικά μου χρόνια ήταν πολύ ωραία, πάρα πολύ ωραία. Με τη γειτονία, με τα παιδιά, με τους φίλους, ανεβαίναμε στα δέντρα, μαζεύαμε μύγδαλα, ότι βρίσκαμε από τη γειτονιά, κλέβαμε ρόιδα (γέλιο) αλλά ήταν πολύ ωραία χρόνια τα παιδικά χρόνια τα πέρασα πάρα πολύ ωραία, δεν μπορώ να πω μετά ύστερα αρραβωνιάστηκα στα 18 εεε στα 19 παντρεύτηκα, στα 20 την κόρη στα 22 τον γιο, ήρθα στη Γερμανία εντελώς ξένη γλώσσα δεν ήξερα και μετά...ναι έπιασα δουλειά στο ταχυδρομείο Έλληνες πολλοί το ένα το άλλο ουυφ δεν ήξερα τη γλώσσα, δυσκολευόμουνα..

Ε:Την μάθατε κάπως;

Σ: Εεε και σιγά σιγά έμαθα τη γλώσσα. Τα έβαλα από την τηλεόραση από τα παιδιά που πήγαιναν στο Kindergartenκαι μετά 20 χρόνια δούλεψα στο ταχυδρομείο, έφυγα από το ταχυδρομείο δούλεψα 4 χρόνια στο Müller-Brotστο Neufahrnαπό το Neufahrnéφυγα και πήγα σε μια τράπεζα που ήμουνα τώρα που πήρα τη σύνταξη μου. Γερμανούς, πολύ καλός κόσμος με βοήθησαν έμαθα τη γλώσσα ωραία.. και εγώ συγκινούμαι και ήταν οι μοναδικοί μου φίλοι αλλιώς συγγενείς δεν είχα εδώ οι συγγενείς μου ήταν στην Ελλάδα όλοι και αυτά.. τώρα πήρα σύνταξη και θα πάμε στην Ελλάδα

Ε:Εντάξει... ευχαριστώ πολύ

Σ: Παρακαλώ

Η συγκεκριμένη συνέντευξη διακόπηκε καθώς η συνεντευξιαζόμενη ξέσπασε σε κλάματα.

3^η συνέντευξη

Ε:Γειά σας.

Σ: Γειά σας.

Ε:Τι κάνετε;

Σ: Καλά Χριστίνα εσύ;

Ε:Μια χαρά. Εε θα μιλήσουμε για τους Έλληνες μετανάστες.

Σ: Ναι.

Ε:Αλλά στην αρχή θα ήθελα να σας ρωτήσω πόσο χρονών είστε.

Σ: Εγώ είμαι 80 χρονών.

Ε:Εε επίπεδο μόρφωσης.

Σ: (αναφέρει το όνομα του)

Ε:Επίπεδο μόρφωσης.

Σ: Δημοτικό.

Ε:Επάγγελμα.

Σ: Επάγγελμα Γουναράς, γούνα το επάγγελμά μου.

Ε:Οικογενειακή κατάσταση.

Σ: Παντρεμένος με 2 παιδιά.

Ε:Και στη πόλη που μένετε;

Σ: Στην Ελλάδα ή εδώ;

Ε:Εδώ πέρα.

Σ: Μόναχο München.

Ε:Λοιπόν αν κάποια ερώτηση δεν την καταλάβετε μου το λέτε.

Σ: Ναι, ναι.

Ε:Και αν δεν θέλετε κάποια να απαντήσετε την αφήνουμε και προχωράμε.

Σ: Ναι, ναι.

Ε:Ωραία, που γεννηθήκατε;

Σ: Στη Σιάτιστα Κοζάνης.

Ε:Εε ποια ήταν η εκπαιδευτική σας διαδρομή;

Σ: Εεε στο δημοτικό πήγα και μετά στη γούνα. Μάθαμε.. από τα 13 χρόνια πήγαινα και μάθαινα γούνα.

Ε:Εε υπήρχε κάποιος λόγος που δεν σπουδάσατε;

Σ: Μάλλον δεν ήθελα εγώ και μετά ο πατέρας μου είχε 6 παιδιά και δεν είχαμε τεεε...

E:Ναι..

Σ: τις δυνατότητες για να σπουδάσουμε εκείνα τα χρόνια.

E:Εεε είχατε κάποιες αρνητικές σχολικές εμπειρίες;

Σ: Όχι σχολικές όχι. Καλός μαθητής ήμαν, μέτριος μαθητής ήμαν.

E:Έχετε κάποια έτσι όμορφη εμπειρία που σας έχει μείνει από τα σχολικά σας χρόνια;

Σ: Εμείς εεε εγώ γεννήθηκα στον πόλεμο, λοιπόν και τότες ερχόταν όλοι στη Σιάτιστα από τα χωριά, ερχόταν όλοι τα μεγάλα τα παιδιά στο σχολείο και εμείς ήμασταν πιο μικροί οι μαθηταί, αυτοί ήταν όλοι άνδρες και είμασταν στην ίδια τάξη, ναι.

E:Εεε τι συμβουλή θα δίνετε σε έναν δάσκαλό;

Σ: Εμένα συμβουλή;

E:Στο δάσκαλο.

Σ: Ο δάσκαλος ήταν πολύ καλός, γείτονάς μου, διευθυντής του σχολείου. Όταν ήμουν μικρός και με το αυτό μια φορά σημάδευα τη βρύση με το λάστιχο ξέρεις αυτά που..και έρχεται και με πιάνει από τα αυτιά και δεν ήξερα ποιος είναι και όταν ήθελα να κοιτάξω δεξιά με τραβούσε το αυτή αριστερά. Ααα παλιοκερατά μου λέει (γέλιο) εε ντροπιάστηκα, ναι αυτό ήταν το σχολείο.

E:Και τώρα αν σας έλεγα τι συμβουλή θα δίνετε εσείς σε έναν δάσκαλο εεμ δηλαδή τι θα του λέγατε να πει στα παιδιά των μεταναστών, τι συμβουλή θα του δίνετε;

Σ: Των μεταναστών τι συμβουλή. Τον δάσκαλο; Τι να πω εγώ δηλαδή; Παιδιά τώρα από τους μετανάστες, παιδιά τώρα που είναι στην Ελλάδα δεν είναι μετανάστες αυτοί είναι λα- πώς να τους πούμε.. λέγονται διαφορετικοί οι μετανάστες αυτοί δεν είναι.. αφήσαν τα σπίτια όπως αφήσαμε και εμείς αλλά εμείς δεν ήτανε πόλεμος, εμείς ήρθαμε για ένα καλύτερο μέλλον.. ναι.

E:Εεεε βρήκατε εύκολα δουλειά όταν ήρθατε εδώ;

Σ: Βεβαίως εγώ ήρθα με πρόσκληση, μου κάναν πρόσκληση εμένα. Μου είχε κάνει ένας Εβραίος Judenπου τους λεν οι Γερμανοί, έκανε πρόσκληση. Είχα έναν φίλο εδώ πέρα και εγώ μόλις τελείωσα από φαντάρος και μάζευα να φύγω για το εξωτερικό και μου λέγανε ότι είναι ωραίες οι Γερμανίδες και για αυτό και εγώ ως νέος.. (γέλιο). Λοιπόν που λες πήγαμε στη Θεσσαλονίκη μας περάσαν από τους γιατρούς, εγώ ήμουνα ένα αδύνατο παιδί τότες νέος μόλις είχα απολυθεί από φαντάρος και τα άλλα τα παιδιά όλοι ήταν από χωριά, όλα δεμένα, μπράτσα, πράγματα και λέει ο γιατρός ο Γερμανός: Αυτός που θα πάει λέει τον διερμηνέα. Ήμαν αδύνατος εγώ, νόμιζεν ότι πήγαινα στα εργοστάσια, στη BMW στα άλλα τα εργοστάσια, ανθρακωρυχεία πήγαιναν τα παιδιά. Όλη η νεολαία τότες έφευγαν το 63'το 1963 και φεύγαν όλη η νεολαία τότες όπως και τώρα, λοιπόν και με ρωτάει ο... που πας εσύ; Λέω εγώ έχω την πρόσκληση, λέω πάω σε ένα γουναράδικο λέω, γούνα εεε λέει ο γιατρός εντάξει τότες καλός άμα είναι για τέτοια δουλειά αλλιώς δεν θα με αφήναν να έρθω.

E:Πωπω..

Σ: Ναι, γιατί ήταν όλα τα παιδιά γεροί από τα χωριά από...

E:Δηλαδή θέλανε να είναι έτσι γεροί;

Σ: Βεβαίως αν δεν.. μας κοιτούσαν εάν έλειπε εε αν είχες ένα δάχτυλο χτυπημένο.. να μην σου λείπει ούτε ένα δόντι, τα μάτια όλα τα πάντα μας κοιτούσαν και αν δεν είχες δόντια...

E:Αλήθεια;

Σ: Βεβαίως ναι, ναι. Μετά περάσαμε τους γιατρούς, σε 3 μέρες λένε θα φύγουμε για τον Πειραιά, θα μας βάλουν στο τρένο. Εγώ βρήκα, έφυγα από τη Σιάτιστα γιατί δούλευα.. έφυγα και έφυγα 3 μέρες νωρίτερα (δεν καταλαβαίνω τι λέει) βρήκα ένα μαγαζί και δούλευα 3 μέρες στη Θεσσαλονίκη. Μετά από εκεί που λες μας πήγαν στην Αθήνα με τα τρένα. Όλοι με τις βαλίτσες τις άχρηστες όλα κόπηκαν αυτά που κρατάμε τη βαλίτσα (γέλιο) ψεύτικες βαλίτσες ήτανε και με τα χρόνια μας βάζαν σε ένα παλιό καράβι το λέγανε Κολοκοτρώνη το καράβι. Κορίτσια, γυναίκες όλοι μαζί στο κατάστρωμα παν ξάπλα όλοι. Μας πήγαν ως την Ιταλία, εκεί μας βάζουν στο τρένο και ερχόμαστε στο Μόναχο, στο σταθμό εκεί πέρα μας παν κάτω.. εκεί τώρα τα κάνουν τότες δεν είχε τίποτας εκεί πέρα. Μας πήγαν κάτω, μας δίνουν ένα Semmel και ένα ποτηράκι νάιλον καφέ, ένα Bechervai.. μετά έρχεται το αφεντικό μου, αυτός που θα με έπαιρνε εμένα ο Εβραίος με τη γυναίκα και με σκυλάκ. Ζητούσαν τα ονόματα, κοιτούσαν τον κατάλογο ααα λέει εσύ είσαι ο Γ. ; Εγώ δεν καταλάβαινα γερμανικά, λέει από Δευτέρα θα έρθεις, ήταν Παρασκευή, από Δευτέρα λέει θα έρθεις στη δουλειά και μου δώσαν τη σύσταση που ήταν, λοιπόν.. πήγα στη δουλειά εγώ ήμην πολύ καλός έραβα εγώ, γούνες έραβα. Μου έγραφαν στη πρόσκληση ότι έχει σπίτι, έχει πόσο κοστίζει το φαγητό στη Γερμανία όλα τα πάντα.

E:Ναι.

Σ: λοιπόν.. και δεν είχαν τίποτας

E:Τίποτα από αυτά που λέγανε;

Σ: Τίποτας από αυτά που έγραφε.. λοιπόν με δίνει σε έναν εε Γερμανό με ένα πόδι ήταν αυτός, που ήταν της δουλειάς και αυτός και που λες με δίνει σε αυτόν. Κάθε βράδυ αυτός πήγαινε στην ταβέρνα με έπαιρνε και εμένα σαν σκυλάκι. Λοιπόν που λες Χριστίνα εεε εγώ ήμην νέο παιδί και δούλευα 8 ώρες την ημέρα. Εγώ νύσταζα πήγαινε 1 η ώρα την νύχτα και τι να κάνω; Ούτε γλώσσα ήξερα ούτε τίποτας, αυτοί έπιναν μπύρες έπαιζαν χαρτιά και φώναζαν. Μια, δύο, δυο βδομάδες πέρασαν.. γνώρισα έναν Έλληνα που ερχόταν κάθε βδομάδα έμενε έξω σε μια πόλη από το Μόναχο, Έλληνας από το χωριό μου και του λέω κοίταξε πες του άμα δεν με βρει σπίτι πες του θα φύγω πίσω για την Ελλάδα λέω, εγώ δεν μπορώ να ζήσω λέω έτσι. Ναι, λοιπόν μετά πάλι δεν μου βρήκε σπίτι και με δίνει σε μια γυναίκα, σε μια γριά. Πάλι ένα δωμάτιο και εκεί πάλι δεν μ άφηνε να περπατήσω με τα παπούτσια έξω, να βγάξω τα παπούτσια, πράγματα ούτε τίποτας δεν με άφηνε. Οσο μετά λέω δεν γίνεται, πέρασε λίγος καιρός, εστιατόρια τέτοια πράγματα δεν υπήρχανε Ελληνικά τότες, δυο μαγαζιά μόνο ήτανε και πήγαινα στο εστιατόριο και έτρωγα όλο κοκκινιστό Gulasch(γέλιο) και μου λέει η γκαρσονιέρα με..

αυτό εε φάε κάτι άλλο μου λέει, όλο το ίδιο. Αυτό μάρεζε και δεν ήξερα στον κατάλογο να αυτόσω εεε σίγα σιγά μετά..

E:Δηλαδή είχατε πρόβλημα με τη γλώσσα;

Σ: Βεβαίως μεγάλο πρόβλημα είχαμε. Μετά πηγαίναμε κάθε χρόνο.. έπρεπε να πάρουμε παραμονή εδώ στη Γερμανία, ναι αυτά πιο πάνω μετά;

E:Εεε τη γλώσσα τη μάθατε καθόλου;

Σ: Εεε έτσι λίγο μιλάω ας πούμε, ναι.

E:Πώς τη μάθατε;

Σ: Εεε από τη δουλειά λίγο με τους συναδέλφους εκεί πέρα με.. κορίτσια, με τις φιλενάδες (γέλιο)

E:Υπήρξε κάποιος που σας βοήθησε στις δύσκολες στιγμές;

Σ: Όχι κανένα.

E:Τα εμπόδια και οι δυσκολίες ποιες ήτ- ποια ήταν;

Σ: Εεε αυτό ήτανε στην αρχή που δε μπορούσαμε να συνεννοηθούμε και αυτή ήταν η δυσκολία.

E:Εσείς ήρθατε.. εε γιατί αποφασίσατε να εγκαταλείψετε την Ελλάδα;

Σ: Εεε για αυτό και η δουλειά τότες ίσα ίσα που είχαν αρχίσει δεν είχε τόσο δουλειά δεν είχε δουλειά.

E:Στην Ελλάδα;

Σ: Ναι στην Ελλάδα, ναι.

E:Και αποφασίσατε να έρθετε εδώ;

Σ: Ναι, ναι, ναι.

E:Το μετανιώσατε;

Σ: Να σου πω όσοι μείναν στην Ελλάδα πήγανε μετά η γούνα πρώτεψε και στην Ελλάδα.. ναι.

E:Άρα το μετανιώσατε λίγο.

Σ: Εεε ζούσαν και οι γονείς και πήγαινα εγώ κάθε χρόνο, πήγαινα μια φορά ο ένας άρρωστός, μια φορά ο άλλος άρρωστος, πήγαινα συνέχεια εε παντρεύτηκεν η αδερφή μου. Ήρθε και η αδερφή μου από την Ελλάδα και ο γαμπρός μου, μου λέει να ανοίξουμε ένα ίδιο μαγαζί με γούνα εργαστήριο και ανοίξαμε και μια βιτρίνα, είχαμε 17 άτομα προσωπικό ναι και καλά..

E:Οπότε καλά ήτανε

Σ: Ήταν καλά.

E:Εε τώρα σκεφτήκατε ποτέ να τα παρατήσετε και να γυρίσετε στην Ελλάδα;

Σ: Βεβαίως, βεβαίως γιατί εδώ πέρα είναι ακριβή η ζωή πολλή ακριβή. Εδώ αυτό το σπίτι που μένουμε κοστίζει 1.100€ το μήνα, βάλτε ρεύμα, τηλέφωνα, πράγματα 1.200-1.300€

E:Ναι..

Σ: Έχουμε ωραίο σπίτι στην Ελλάδα, μεγάλο σπίτι και θα πάει χαμένο άμα δεν πάμε

E:Τι συμβουλές θα δίνατε σε κάποιον που έρχεται τώρα στη Γερμανία;

Σ: Καλά δεν είναι, αλλά τι να κάνει όμως τι να κάνουμε.. άμα δεν έχει δουλειά στην Ελλάδα

E:Θα του λέγατε να έρθει;

Σ: Να μην έρθει.. ναι να μην έρθει εάν υπάρχει δουλειά, να μην έρθει.

E:Τα παιδιά σας τα στείλατε σε ελληνικό ή γερμανικό σχολείο;

Σ: Εεε σε ελληνικό.

E:Γιατί;

Σ: Γιατί. είπαμε ότι είμαστε Έλληνες

E:Οπότε θέλατε να κρατήσει..

Σ: Ναι, ναι

E:την κουλτούρα

Σ: Ναι.

E:Τα παιδιά σας πιστεύετε ότι έχουν καλύτερο μέλλον εδώ στη Γερμανία ή στην Ελλάδα;

Σ: Μάλλον εδώ καλύτερα ναι γιατί τα παιδιά, αφού σπουδάζουν στην Ελλάδα και δεν έχουν δουλειά καθόλου όλα είναι χωρίς..

E:Εεε πιστεύετε πώς τα παιδιά σας είναι περισσότερο Έλληνες ή Γερμανοί;

Σ: Να ρώτησε την Κυριακή να δούμε τι είναι.

E:Εσείς τι πιστεύετε;

Σ: Εεε η κόρη μου είναι περισσότερο Έλληνες, Ελληνίδα

E:Ελληνίδα.

Σ: Ναι.

E:Εεε πόσα χρόνια ζείτε τώρα εδώ στο Μόναχο;

Σ: 52 χρόνια

E:Πάρα πολλά.

Σ: Πολλά. Το 1963 λογάριασε εσύ πόσα είναι ως τώρα;

E:Πολλά.

56 (απαντά ο γιός)

E:Πάρα πολλά.

Σ: 56; E τότες είπα ψέματα ότι είναι 53

E:Τα πράγματα όταν ήρθατε πώς ήτανε;

Σ: Οοο Χάλια.

E:Χάλια; Δηλαδή;

Σ: Είχε πολλή δουλειά, εκμεταλευτέ οι Γερμανοί. Η BMW που δουλεύει τώρα ο μπαμπάς της Κυριακής, είχαν ένα δωμάτιο 10 τετραγωνικά και νοίκιαζαν σε 6 σε 4 άτομα και πλήρωναν τα παιδιά από 40€ το κάθε παιδί. Σε ένα μικρό δωμάτιο έπαιρναν τότες 250 μάρκα, μάρκα.

E:Εεε φίλους Γερμανούς έχετε;

Σ: Καθόλου.

E:Γιατί έτσι;

Σ: Εε γιατί δεν..

E:Δηλαδή εσείς το επιλέξατε να μην έχετε Γερμανούς φίλους;

Σ: Μα δεν μπορούσες να κάνεις Γερμανό φίλο. Είμαστε εμείς μόνο οι Έλληνες 5 εδώ πέρα και δεν.. με το ζόρι μιλάει κανένας εεε να μας πει καλημέρα δεν θέλουν, τους Έλληνες δεν θέλουν τους... ναι.

E:Έχετε να μου πείτε κάποια ευχάριστη εμπειρία που είχατε στη Γερμανία;

Σ: Πήγα βρήκα τη γυναίκα μου κάτω, παντρευτήκαμε και την πήρα εδώ πέρα κάναμε και τα παιδιά μας έχουμε και τα εγγόνια μας και ωραία.

E: Κάποια δυσάρεστη έτσι εμπειρία έχετε;

Σ: Μμμ δυσάρεστή εεε πήγα.. πέθανε η μάνα μου εδώ πέρα και την πήγα εγώ, την πήγα στο αεροπλάνο και ήταν άλλοι 7 Έλληνες εκείνη την ημέρα εεε και εκείνη την ημέρα είχαν πεθάνει ένας Έλληνας που ήταν τραπεζικός πήγε να κάνει τα λάστιχα και από καρδιά πέθανε. Πριν μια εβδομάδα πέθανε αυτός και μετά από μια εβδομάδα πέθανε η μάνα μου και αυτόν τον ξέχασαν στο δρόμο και τον πήγαν την άλλη μέρα στην Ελλάδα,

τον τραπεζικό, τον ξεχάσαν δεν ξέρω πώς και εγώ φοβόμουν να μην ξεχάσουν και την μάνα μου και όλο πήγα στην Θεσσαλονίκη όταν την πήγαν και τα 7 άτομα και ευτυχώς είχαν ένα μικρό τζάμι και είδα ότι είναι η μάνα μου.

E: Κατάλαβα.

Σ: Ναι.

E: Εεε τώρα σκέφτεστε να επιστρέψετε στην Ελλάδα;

Σ: Βεβαίως σε δυο μήνες τρεις το πολύ.

E: Γιατί έχετε πάρει αυτή την απόφαση;

Σ: Γιατί πρέπει να φύγουμε.

E: Δηλαδή;

Σ: Πρώτον αυτός θέλει εδώ για αυτό, για αυτή την τρύπα 1.500€ ενοίκιο που δεν μπορούμε.. εδώ παίρνουμε μικρή σύνταξη γιατί ήμουν Selbstständig και η γυναίκα μου δε θα πάρει πολλά ενώ ίσα ίσα στην Ελλάδα θα ζήσουμε. Για αυτό.

E: Αλλιώς θα μένατε;

Σ: Ναι. Όλα τα χρόνια πάω πάντα στην Ελλάδα δεν έμενα ούτε.. καμία χρονιά πάντα όλα τα χρόνια με άδεια.

E: Ωραία ευχαριστώ πάρα πολύ.

Σ: Παρακαλώ Χριστίνα.

4^η συνέντευξη

Σ: Γειά σου.

E: Τι κάνεις;

Σ: Καλά είμαι, εσύ.

E: Μια χαρά. Λοιπόν, θα μιλήσουμε για τους Έλληνες μετανάστες στη Γερμανία εεε αλλά πριν ξεκινήσουμε τη συνέντευξη θα ήθελα να σου κάνω κάποιες άλλες ερωτήσεις. Εεε πόσο χρονών είσαι;

Σ: 21

E: Επάγγελμα.

Σ: Είμαι φοιτήτρια.

E: Σε τι;

Σ: Οδοντιατρική.

Ε: Πολύ ωραία. Εεε που γεννήθηκες;

Σ: Στο Μόναχο.

Ε: Πήγες σε ελληνικό ή γερμανικό σχολείο;

Σ: Πήγα σε ελληνικό δημοτικό μετά σε ελληνικό γυμνάσιο και μετά άλλαξα σε γερμανικό.

Ε: Αα γιατί το έκανες αυτό το μίξ;

Σ: Δεν ήταν δικιά μου απόφαση να πάω σε ελληνικό δημοτικό, οι γονείς μου το αποφάσισαν για να μου μεταδώσουν την ελληνική κουλτούρα, να έρθω λίγο πιο κοντά. Μετά είδα όμως ότι θέλω να μείνω εδώ, εδώ είναι η ζωή μου, εδώ είναι η οικογένεια μου οπότε αποφάσισα να πάω στο γερμανικό σχολείο που μου άρεσε και η γλώσσα και έτσι έγινε.

Ε: Ωραία εμμ άρα σπουδάζεις εδώ πέρα στη Γερμανία;

Σ: Ναι.

Ε: Εμμ δηλαδή ο λόγος που επέλεξες να σπουδάσεις εδώ πέρα ήταν επειδή.. γιατί, γιατί ήτανε;

Σ: Γιατί δεν ήθελα να πάω στην Ελλάδα. Ήθελα να μείνω εδώ με την οικογένεια μου αυτά τα ξέρω εδώ τα μέρη, είχα πάει σε γερμανικό σχολείο και ήθελα να σπουδάσω και εδώ έχουνε και καλές σχολές εδώ πέρα αναγνωρισμένες οπότε μπορώ να εξασφαλίσω το μέλλον μου έτσι και τελειώσω τη σχολή μου.

Ε: Okay. Αντιμετώπισες κάποιες δυσκολίες στο σχολείο που πήγαινες και ποιες ήταν αυτές;

Σ: Στο γερμανικό όταν πήγα ή στο ελληνικό;

Ε: οπουδήποτε και στο ελληνικό και στο γερμανικό.

Σ: Είδα ότι όταν άλλαξα και πήγα στο γερμανικό σχολείο μου ήταν κάπως ασυνήθιστο να είμαι με τους άλλους, γιατί είχα μόνο Έλληνες φίλους, είχα μόνο Έλληνες γύρω μου όλη μου τη ζωή εκτός όταν πήγαινα στο σουπερμάρκετ αλλά εντάξει δεν έχεις και πολλά να κάνεις εμμ οπότε ήτανε λίγο κάπως και με τη γλώσσα ήταν εντάξει είχανε μάθει αλλιώς αυτοί στο γερμανικό σχολείο, είχανε άλλα μαθήματα οπότε ήτανε λίγο δύσκολη η προσαρμογή στην αρχή αλλά εντάξει συνηθίζεις.

Ε: Εμμ εσύ τι συμβουλές θα έδινες στον δάσκαλό σου;

Σ: Σε ποιόν δάσκαλο;

Ε: Εεεμμ σε οποιονδήποτε δάσκαλο που.. δηλαδή συμβουλή που θα έδ- Εμμ συμβουλή δηλαδή, τι συμβουλή θα έδινες εσύ στον δάσκαλό σου για την εκπαίδευση των Ελλήνων μεταναστών ή γενικά των μεταναστών στα σχολεία.

Σ: Να τους εκπαιδεύσουν γενικά.

E: Εεε για την εκπαίδευση

Σ: Ναι, να τους εκπαιδεύσουνε, γιατί μέχρι τώρα δεν έχουμε δει και πάρα πολλά δηλαδή όταν πήγα εγώ στο γερμανικό σχολείο κατάλαβα ότι δεν ξέρω τίποτα. Ήτανε.. εντάξει δεν ήξερα τίποτα βασικά. Είχαμε.. έχουνε πολλά, έχουνε πολλά να μας δώσουνε οι Έλληνες καθηγητές απλά είδα πώς δεν το έκαναν, δηλαδή να μάθουνε καλύτερα να σου μεταδίδουν αυτό που ξέρουνε γιατί δεν ήξεραν, έπαιρνες το βιβλίο το μάθαινες απέξω έγγραφες το διαγώνισμά σου και αυτό ήτανε. Πρέπει να σου μάθουν να σκέφτεσαι λίγο, να ασκείς κριτική, να σκέφτεσαι μόνος σου και όχι να τα μασάς αυτά που σου δίνουνε.

E: Και αυτή τη διαφορά την είδες πηγαίνοντας στο γερμανικό σχολείο;

Σ: Ναι.

E: Ήτανε πολλή μεγάλη η διαφορά;

Σ: Ήτανε, έπρεπε να τα κάνεις μόνος σου δεν έκανε κανένας τίποτα για εσένα.

E: Με ποια γλώσσα μπορείς να εκφραστείς πιο εύκολα, είναι τα ελληνικά ή τα γερμανικά;

Σ: Τα γερμανικά.

E: Γιατί έτσι;

Σ: Μου.. η γλώσσα πάντα μου άρεσε περισσότερο να σου πω την αλήθεια, μπορεί να ακούγεται λίγο βάρβαρο αλλά πήγα στο γερμανικό νηπιαγωγείο, κοιτούσα πάντα γερμανική τηλεόραση και μου έβγαινε πιο εύκολα να μιλάω γερμανικά, όχι ότι η ελληνική γλώσσα δεν μου αρέσει απλά τώρα ειδικά που σπουδάζω εδώ πέρα και έχω Γερμανούς φίλους έχω συνηθίσει να μιλάω πιο πολύ γερμανικά.

E: Okay οι φίλοι σου επομένως είναι Γερμανοί ή Έλληνες;

Σ: Και τα δυο, οι καλύτεροι μου φίλοι είναι Έλληνες έχω και κάτι Γερμανούς τώρα αλλά έχω και από άλλες κουλτούρες, δηλαδή έχω από το Ιράν, από την Τουρκία απλά όλοι μιλάμε γερμανικά.

E: Ναι. Πιστεύεις πώς αν πήγαινες σε γερμανικό σχολείο εξ αρχής, θα τα κατάφερνες το ίδιο όπως τα είχες καταφέρει στο ελληνικό; Όσο αναφορά τη γλώσσα τώρα εννοώ.

Σ: Κοίτα ίσως, ίσως να τα είχα καταφέρει καλύτερα, ακόμα καλύτερα, γιατί εκεί πέρα είναι όλοι Γερμανοί σου μιλάνε μόνο γερμανικά. Εδώ πέρα εγώ τώρα είχα τους γονείς μου να μου μιλάνε ελληνικά, είχαμε μόνο τον έναν καθηγητή που μιλούσε γερμανικό στο δημοτικό ήταν και αυτός να μεν Γερμανός αλλά αλλιώς είναι όταν μιλάς μόνο γερμανικά με τους γύρω σου και αλλιώς να μιλάς ελληνικά και ο ένας ο Γερμανός που σου μιλάει. Δηλαδή μπορεί, ίσως να τα είχα πάει ακόμα καλύτερα, μπορεί όμως για αυτό τα ελληνικά μου να μην ήταν τόσο καλά, γιατί εντάξει με τους γονείς σου δεν θα μιλήσεις όπως μιλάνε στις ειδήσεις.

E: Νιώθεις περισσότερο Ελληνίδα ή Γερμανίδα;

Σ: Ελληνίδα.

E: Γιατί;

Σ: Γιατί όταν πάω.. γιατί μεγάλωσα μέσα σε όλο αυτό το ελληνικό, όπως σου είπα Έλληνες φίλοι, ελληνικό δημοτικό, είχαμε τις γιορτές στο σχολείο. Όλα αυτά, 25^η Μαρτίου, αυτά σε εκπαιδεύουνε να νιώθεις Έλληνας και μετά πηγαίνεις στην πατρίδα σου, σου έβαζαν εκθέσεις τι σημαίνει για εσένα Ελλάδα, η πατρίδα. Στο μαθαίνει, παίζει πολύ μεγάλος ρόλος το σχολείο σε αυτό το πράγμα και οι γονείς σου, εμένα οι γονείς μου είναι πατριώτες πώς να στο πω, θέλουν να γυρίσουν κάποτε στη χώρα τους, την αγαπάνε, οπότε νιώθω πιο πολλή ενωμένη με την Ελλάδα από ότι με τη Γερμανία και εδώ πέρα είναι το σπίτι μου αλλά εκεί είναι η πατρίδα μου οπότε είμαι Ελληνίδα.

E: Σου αρέσει η ζωή εδώ πέρα στο Μόναχο ή στην Ελλάδα;

Σ: Η ζωή μ' αρέσει εδώ πέρα παραπάνω, γιατί έχεις αυτή την οργάνωση βρε παιδί μου, τα ξέρω όλα. Εκεί πέρα στη Ελλάδα πάω μόνο για διακοπές, ίσως άμα ζούσα μεγαλύτερο χρονικό διάστημα εκεί πέρα, ίσως να μου άρεσε περισσότερο αλλά προς το παρόν προτιμώ τη ζωή εδώ πέρα.

E: Εε τι παραπάνω πιστεύεις ότι μπορεί να σου προσφέρει η Γερμανία από την Ελλάδα;

Σ: Μέλλον. Δουλειά, μέλλον και δουλειά, ένα σπίτι

E: Okay, ενώ αν σου έλεγα τι παραπάνω μπορεί να σου προσφέρει η Ελλάδα από τη Γερμανία;

Σ: Χαλαρότητα ναι..

E: Πιστεύεις ότι εδώ δεν..

Σ: Εντάξει και η κουλτούρα φυσικά και στην Ελλάδα έχουμε τόσα, ιστορία τα πάντα αλλά ζωή... δύσκολο το βλέπω

E: Εννοείς ως προς τα επαγγελματικά;

Σ: Προς επαγγελματικά, ναι. Εκεί έχεις τις δραστηριότητες όπως τη θάλασσα, πας κάνεις αλλά το βλέπω ότι η Γερμανία έχει να προσφέρει περισσότερα προς το παρόν

E: Εεε όταν τελειώσεις με τις σπουδές σου εε που σκέφτεσαι να μείνεις;

Σ: Εδώ στο Μόναχο.

E: Γιατί;

Σ: Γιατί δεν βλέπω μέλλον στην Ελλάδα.

E: Δηλαδή επιμένεις αυτό είναι το..

Σ: Ναι.

E: Το κύριο.

Σ: Ναι.

Ε: Οκαι και όταν τελειώσεις με τις σπουδές σου και όλα αυτά, το μέλλον σου πώς το φαντάζεσαι, δηλαδή όταν θα έρθει η στιγμή να κάνεις οικογένεια τα παιδιά σου θα τα στείλεις σε ελληνικό ή γερμανικό σχολείο;

Σ: Πιστεύω πώς θα τα στείλω σε γερμανικό, αλλά θα κοιτάξω να μάθουνε και από που είναι, ίσως παντρευτώ Γερμανό και είναι τα παιδιά μου μισά Γερμανάκια μισά Ελληνάκια αλλά θα κοιτάξω να μάθουν και από που είναι η μητέρα τους, ίσως να τα στέλνω το Σάββατο σε ελληνικό σχολείο ή να διαβάζουμε ελληνικά, θα φροντίσω να μάθουν τη γλώσσα βέβαια, θα πηγαίνουμε στη Ελλάδα, στα μουσεία, τα πάντα, να μάθουν από που είναι.

Ε: Για πιο λόγο θα τα στείλεις όμως σε γερμανικό;

Σ: Γιατί σκοπεύω να μείνω εδώ, σκοπεύω και τα παιδιά μου να μείνουνε μαζί μου εδώ και εφόσον βλέπω περισσότερο μέλλον εδώ πέρα, θα τα στείλω σε γερμανικό σχολείο. Να μάθουνε καλύτερα τη γλώσσα, να πάνε σε καλύτερο σχολείο ίσως από ότι εγώ, γιατί έχεις περισσότερες δυνατότητες άμα νομίζω πηγαίνεις αμέσως σε γερμανικό σχολείο από ότι σε ελληνικό, γιατί είναι λίγο δύσκολο να αλλάξεις από ελληνικό σε γερμανικό. Άμα πάνε αμέσως σε γερμανικό ίσως να πηγαίνουν σε καλύτερο σχολείο, σε καλύτερο πανεπιστήμιο

Ε: Το λες δηλαδή με βάση τη δική σου εμπειρία.

Σ: (κουνάει το κεφάλι καταφατικά)

Ε: Ωραία, ευχαριστώ πάρα πολύ

Σ: Και εγώ σε ευχαριστώ πολύ που ήρθες.

ΟΔΗΓΟΙ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Οδηγός συνέντευξης για τους γονείς

- **Ηλικία γονέα:**
- **Επίπεδο μόρφωσης γονέων:**
- **Επάγγελμα:**
- **Οικογενειακή κατάσταση:**
- **Αριθμός τέκνων:**
- **Πόλη:**

ΤΟΠΟΣ ΓΕΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1. Που γεννηθήκατε;
2. Ποια είναι/ήταν η εκπαιδευτική σας διαδρομή;
3. Γιατί δεν συνεχίσατε τις σπουδές σας (σε περίπτωση που διέκοψε)
4. Είχατε κάποιες αρνητικές σχολικές εμπειρίες;
5. Περιγράψτε μας κάποιες όμορφες στιγμές από τη σχολική σας ζωή.
6. Τι συμβουλή θα δίνατε σε έναν δάσκαλο;

ΘΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Τι δουλειά κάνετε;
2. Βρήκατε εύκολα δουλειά;
3. Είχατε κάποια αρνητική εμπειρία στον επαγγελματικό σας χώρο;

ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΑΝ

1. Ποιες ήταν οι μεγαλύτερες δυσκολίες που αντιμετωπίσατε ως μετανάστης στη Γερμανία;
2. Είχατε κάποιο πρόβλημα με την γλώσσα;
3. Πώς μάθατε την γερμανική γλώσσα;

4. Η προσαρμογή ήταν εύκολή;
5. Υπήρξε κάποιος που σας βοήθησε στις δύσκολες στιγμές;
6. Ποια ήταν τα εμπόδια και οι δυσκολίες που συναντήσατε;
7. Σκεφτήκατε ποτέ να τα παρατήσετε και να γυρίσετε πίσω λόγω των δυσκολιών που αντιμετωπίζατε;
8. Τι συμβουλές θα δίνατε σε έναν μετανάστη που έρχεται τώρα στην Γερμανία;

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ

1. Τα παιδιά σας τα στείλατε σε ελληνικό ή γερμανικό σχολείο; Γιατί;
2. Τα παιδιά σας που πιστεύετε ότι έχουν καλύτερο μέλλον στην Ελλάδα ή στη Γερμανία;
3. Πιστεύετε ότι τα παιδιά σας είναι περισσότερο Έλληνες ή Γερμανοί.

Η ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

1. Πόσα χρόνια ζείτε στο Μόναχο;
2. Πώς και γιατί πήρατε την απόφαση να εγκαταλείψετε την πατρίδα σας και να έρθετε στη Γερμανία;
3. Πώς ήταν τα πράγματα όταν ήρθατε;
4. Που σας αρέσει περισσότερο στην Ελλάδα ή στη Γερμανία; Γιατί;
5. Τι σας λείπει από την Ελλάδα;
6. Έχετε άλλους συγγενείς στη Γερμανία;
7. Έχετε δημιουργήσει φιλίες με Γερμανούς; Αν όχι, γιατί;
8. Περιγράψτε μου μια ευχάριστη και μια δυσάρεστη εμπειρία από την Γερμανία

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

1. Σκέφτεστε να επιστρέψετε κάποια στιγμή στην Ελλάδα. Αν ναι, γιατί και πότε. Αν όχι, γιατί; Τι είναι αυτό που σας κάνει να θέλετε ή να μην θέλετε να γυρίσετε πίσω στην πατρίδα σας;

Οδηγός συνέντευξης για τα παιδιά

- ο **Ηλικία παιδιού:**
- ο **Επάγγελμα:**

ΤΟΠΟΣ ΓΕΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1. Που γεννήθηκες;
2. Πήγες σε ελληνικό ή γερμανικό σχολείο; Γιατί;
3. Έχεις σπουδάσει; Αν ναι, που; (*Ελλάδα ή Γερμανία*)
4. Αντιμετώπισες κάποιες δυσκολίες στο σχολείο; Αν ναι, ποιες;
5. Τι συμβουλές θα έδινες στον δάσκαλό σου;

ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ

1. Με ποια γλώσσα μπορείς να εκφραστείς πιο εύκολα, τα ελληνικά ή τα γερμανικά; Γιατί;
2. Οι φίλοι σου είναι Γερμανοί ή Έλληνες; Γιατί;
3. Πιστεύεις πώς αν πήγαινες σε Γερμανικό σχολείο θα τα κατάφερνες το ίδιο καλά όπως και στο ελληνικό, όσο αφορά τη γλώσσα; Αν, ναι γιατί; Αν όχι, γιατί;
4. Νιώθεις περισσότερο Έλληνας ή Γερμανός;

ΓΝΩΜΗ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1. Σου αρέσει η ζωή στο Μόναχο ή στην Ελλάδα; Γιατί;
2. Τι παραπάνω πιστεύεις ότι μπορεί να σου προσφέρει η Γερμανία από την Ελλάδα;
3. Τι παραπάνω πιστεύεις ότι μπορεί να σου προσφέρει η Ελλάδα από την Γερμανία;
4. Όταν τελειώσεις με τις σπουδές σου που σκέφτεσαι να μείνεις και γιατί;
5. Πως και που φαντάζεσαι το μέλλον σου;
6. Όταν κάνεις οικογένεια τα παιδιά σου θα ήθελες να πάνε σε ελληνικό ή γερμανικό σχολείο; Γιατί;